

Jacoby, Edgar
De Antiphontis
sophistae

PA
3870
A13Z73

K. 4/782

*Seinem verehrten Lehrer
Herrn Professor P. Müller
in Dankbarkeit hochachtungsvoll
d. Verf.*

DE ANTIPHONTIS SOPHISTAE

ΠΕΡΙ ΟΜΟΝΟΙΑΣ LIBRO.

DISSERTATIO INAUGURALIS

QUAM

AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

RITE CAPESSENDOS CONSENSU ET AUCTORITATE
AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS

IN

ALMA LITTERARUM UNIVERSITATE
FRIDERICA GUILIELMA BEROLINENSI

SCRIPSIT

EDGAR JACOBY

BEROLINENSIS.

PROMOTIO SOLLEMNIS HABEBITUR

DIE XX. M. IUNII A. MCMVIII.

BEROLINI

TYPIS EXPRESSIT GEORGIUS REIMER

MCMVIII.

Rettulerunt ad ordinem de hac dissertatione
Hermannus Diels
Udalricus de Wilamowitz-Moellendorff.

PA
3870
A1273

687720
7.11.58

PARENTIBVS · OPTIMIS

ARGUMENTUM.

Cap. I. de consilio scriptoris.....	p. 9
„ II. de singulis fragmentis.....	p. 29
„ III. de Antiphontis sermone	p. 48

Antiphontis sophistae personam et scripta quoniam primus lineamentis adumbravit satis certis H. Sauppius¹⁾, etsi iam nemo fere dubitat, quin ampliora fragmenta nomine tantum Antiphontis a Stobaeo signata²⁾ sophistae Atheniensi. non oratori Rhamnusio sint attribuenda, tamen non solum de Politico qui inscribitur libri perpaucis illis fragmentis³⁾ adhuc ambigitur, sed etiam in iis, quae nullo libri titulo indicato sunt tradita, ad singula sophistae scripta referendis dissentiant viri doctissimi. Quorum Sauppius quidem maximam sententiarum moralium partem adscripsit Politico, quem sophistae esse persuasum habuit⁴⁾. Blassius in editione sua novem fragmenta (125-133) libri *Περὶ ὁμονοίας*, reliqua Politico fuisse coniecit⁵⁾. Wilamowitzius reliquias istas a Stobaeo servatas omnes ex eodem libro *Περὶ ὁμονοίας* sumptas esse arbitratus Politicum oratori vindicavit eundemque librum *Λοιγοῖαι Ἀλκιβιάδου* inscribi voluit⁶⁾. Quocum consentit Dielesius, quamquam Politicum sophistae attribuens in veterum grammaticorum auctoritate acquiescit⁷⁾. Ab his autem dissidet Bureschius, cum illas sententias non ad concordiam pertinere, sed ad artem quandam consolatoriam, quam *τέχνην ἀλυσίας* Antiphontem conscripsisse auctor Vit. X orat. tradit⁸⁾, demonstrare conatur⁹⁾. Neque enim minus quam de assinatione fragmentorum viri docti inter se discrepant de argumento

¹⁾ *Ausgewählte Schriften* p. 508 sqq.

²⁾ fr. 125—135 Blass, fr. 49—51. 53—54. 57—62 Diels, *Fragmente der Vorsokratiker* II, 1². 80 B p. 597 sqq.

³⁾ fr. 120—124 Bl., 72—77 Diels.

⁴⁾ l. c. p. 522 sq.

⁵⁾ adn. ad fr. 125.

⁶⁾ *Herm.* XI 296, *Arist. u. Athen* I 170.

⁷⁾ *Vorsok.*² 80 A 2 (587,20).

⁸⁾ *Vorsok.*² 80 A 6 (590,21).

⁹⁾ *Consolationum historia crit.*, *Leipz. Stud.* IX 72 sqq.

libri *Περὶ ὁμοιότητος*, de quo subobscuram Blassius dixit esse quaestionem¹⁰⁾. Atque is quidem primò sophistam in hoc libro rem publicam civiumve concordiam attigisse negavit¹¹⁾, post nonnulla, quae ad societatem civium pertinent, Iamblichum ex ipso Antiphontis *Περὶ ὁμοιότητος* libro excerptis coniecit¹²⁾. Blassio autem, quem sine ulla dubitatione secutus est Gomperzius¹³⁾, cum alii contradixerunt, tum K. Toepferus, qui sermonem auctoris Iamblichi alienum ab Antiphonte esse nobis quidem probavit, sententias ab eo omnino abhorreere non probavit¹⁴⁾. Quod enim Antiphontem nullam rei publicae rationem habuisse dicit, quid ille voluerit, non recte eum intellegere putamus¹⁵⁾. In tantis igitur talium virorum dissensionibus¹⁶⁾ cum nostrum esse videatur verum indagare, si in singula fragmenta accuratius inquiremus, aliquid nos effecturos esse speramus. Atque operae pretium est ad has Antiphontis reliquias studia nostra conferre, quippe qui unus sit ex paucis eorum sophistarum, quorum scripta non plane perierint, id quod in Protagora factum esse maxime dolemus. Accedit, quod ille primus fere magnam rem tractavit, cui non solum posterioris antiquitatis philosophi sed etiam nostrae aetatis diligenter operam dederunt.

Denique forma scribendi et per se, ut est vetustior, digna videtur, quae in tertio dissertationis capite accuratius examinetur, et propterea maxime respicienda, quod, si antiqua grammaticorum de Antiphontis dicendi genere iudicia cum ipsis fragmentis conferemus, id efficietur, ut ea quae in prioribus capitibus contenderimus, etiam melius stabiliamus atque confirmemus.

Quod autem ad textum attinet, non multum efficiemus, postquam Blassius et Dielesius eum emendaverunt. Nonnulla vero,

¹⁰⁾ De Antiphonte sophista Iamblichi auctore (Kiel 1889) p. 4.

¹¹⁾ Attische Beredsamkeit I 111, cf. edit. p. 136 sq.

¹²⁾ l. c. p. 13.

¹³⁾ Griechische Denker I² 350. 464.

¹⁴⁾ Die sog. Fragmente d. Soph. Antiphon b. Iamblich. (XXI. Jahresber. d. Gymn. in Arnau 1902) p. 36 sqq. 41 sqq.

¹⁵⁾ l. c. p. 47.

¹⁶⁾ Omni rationis fundamento carent, quae protulit Schneiderus, Wien. Stud. XXVI 14.

quae ad explicandum sophistae sermonem et ad defendendam codicum lectionem ipse attuli, cum iis quae Dielesius vir doctissimus in altera fragmentorum editione modo emissā adnotavit, convenire valde gaudeo.

Cum igitur libri Περὶ ὁμοιοίας reliquias nobis retractandas proposuerimus, id spectemus primum, quam rationem Antiphon secutus sit, quo modo sententiae eius inter se atque cum ceterorum placitis et illius et posterioris aetatis philosophorum vel sophistarum cohaereant quantumque ab iis distent. Itaque fieri posse speramus, ut clarius appareat, qualis ille fuerit virtutis magister.

I.

Ac primum quidem contemplanti fragmenta nullus videtur locus ad ipsam pertinere concordiam, quo factum est, ut alii ea, quae a Stobaeo servata sunt, a libro Περὶ ὁμοιοίας segregarent, alii Antiphontem nisi de moribus hominum deque vitae brevitate et aerumnis in hoc libro non disseruisse statuerent. At considerandum est illud, quod neque grammatici, qui nonnulla ex Antiphontis libro lemmatis appositis sumpserunt¹⁷⁾, ullam habuerunt rei rationem, neque Stobaeus, cum sententias quasdam splēdas, quibus librum Περὶ ὁμοιοίας abundasse Philostratus dicit, hic illic excerpserit, ipsam concordiam spectavit. Quare cum mirum non sit nullam fieri concordiae mentionem, tamen vestigia quaedam ad eam ferentia inveniri posse puto, quibus appareat, quam viam ingressus Antiphon illam virtutem persecutus sit. Quae vestigia facilius perspicimus, si, quibus temporibus sophista commotus sit, ut cives ad concordiam cohortaretur, oculis proposuerimus.

Peloponnesiaco enim bello exorto in omnibus fere Graeciae civitatibus seditiones atque discordias inter populares optimatesque exarsisse Thucydides narrat (III 82): καὶ ἐπέπεσε πολλὰ καὶ χαλεπὰ κατὰ στάσιν ταῖς πόλεσιν. Tum mores perverti, ait, coeptos esse, officia perturbari honestaque cum turpibus commisceri: καὶ τὴν εὐνομίαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῇ δικαιοσύνῃ. Temperantiam pro mollitia haberi (τὸ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα

¹⁷⁾ fr. 106—119 Bl., fr. 45—48. 52. 55. 63. 67—71 Diels.

III 82, 4), opes potentiamque iustitiae anteponi, omnia ad utilitatem referri (cf. I 76, 2 τὰ συμφέροντα λογιζόμενοι τῷ δικαίῳ λόγῳ νῦν χρῆσθε, ὃν οὐδεὶς πω παρατυχὸν ἰσχύι τι κτήσασθαι προθεῖς τοῦ μὴ πλέον ἔχειν ἀπειράπετο). Fidem societatemque civium cum pietate adversus deos tolli (cf. III 82, 6 οὐ γὰρ μετὰ τῶν καίμενων νόμων ὠφελίᾳ αἱ τοιαῦται ἐύνοδοι, ἀλλὰ παρὰ τοὺς καθεστῶτας πλεονεξία. καὶ τὰς ἐς σφᾶς αὐτοὺς πίστει οὐ τῷ θεῷ νόμῳ μᾶλλον ἐχρατύνοντο ἢ τῷ κοινῇ τι παρανομήσαι). Nulla pacta, nullum ius iurandum servari nisi utile vel necessarium: οὐκ ἐχόντων ἄλλοθεν δύναμιν (III 82, 7). Verborum decus praetendi foeditati facinorum (cf. III 82, 8). Verbis communem salutem persequi (cf. III 82, 8 τὰ μὲν κοινὰ λόγῳ θεραπεύοντες), nulla alterius ratione habita omnia ad se rapere commoda: οὐ μέχρι τοῦ δικαίου καὶ τῇ πόλει συμφόρου προστιθέντες, ἐς δὲ τὸ ἑκατέροις που αἰεὶ ἡδονὴν ἔχον ὀρίζοντες. Causam autem omnium malorum Thucydides fuisse dicit πλεονεξίαν καὶ φιλοτιμίαν (III 82, 8). Ex quibus discordia nascitur scelerum et flagitiorum mater: οὕτω πᾶσα ἰδέα κατέστη κακοτροπίας διὰ τὰς στάσεις τῷ Ἑλληνικῷ (III 83, 1). Quid? optimatum illud in quibusdam civitatibus ius iurandum: καὶ τῷ δήμῳ κακόνους ἔσομαι καὶ βουλεύσω ὅτι ἂν ἔχω κακόν (Arist. Pol. Θ 9. 1310^a9 Susem.), nonne contrarium est ei, quod unusquisque civium in Graecia iurare debebat concorditer se victurum esse cum civibus? Cuius iuris iurandi exemplum lapidi insculptum fortunae nobis benignitate servatum est¹⁵). Legimus enim hoc Chersonesitis per omnes deos fuisse iurandum: ὁμονοησῶ ὑπὲρ σωτηρίας καὶ ἐλευθερίας πόλεως καὶ πολιτῶν καὶ οὐ προδωσῶ Χερσόνασον κτλ. Idem ius iurandum spectat Socrates, cum civium salutem in concordia positam esse exponit: ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιᾳ γε μέγιστόν τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι καὶ πλειστάκις ἐν αὐταῖς αἷ τε γερουσίαι καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακελεύονται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος κεῖται τοὺς πολίτας ὁμνύειν ὁμονοήσκειν, καὶ πανταχοῦ ὁμνύουσι τὸν ὅρκον τοῦτον· οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίνεσθαι . . . , ἵνα τοῖς νόμοις πεῖθωνται. τούτοις γὰρ τῶν πολιτῶν ἐμμενόντων, αἱ πόλεις ἰσχυρόταται τε καὶ εὐδαιμονέσταται γίνονται· ἄνευ δὲ ὁμονοίας οὐτ' ἂν

¹⁵) Dittenberger, Sylloge I² 461.

πόλις εἶ πολίτευθείη οὗτ' οἶκος καλῶς οἰκηθείη (Xen. Mem. IV 4, 16). Cum igitur boni et sapientes saepe ad concordiam cives cohortati sint ¹⁹⁾, tum vero Antiphon, nisi concordia valeret, rem publicam civiumque societatem everti persuasum habuit. Sed illis temporibus si quis mores vel ad honestatem vel ad pietatem erga deos referre voluit, nihil potuit efficere (cf. Thuc. V 111, 3. 105, 2). Quare ei qui honesta et turpia in opinione existimaret, non in natura posita, haec etiam ad utilitatem erant ita revocanda, ut prodesset doceret honesta, turpia nocere. Atque id ipsum Thucydides Melios facit dicentes contra Athenienses, qui neque ullam nisi inter pares esse iustitiam et validissimo cuique inferiorem cedere oportere statuunt (V 89. 90). Illi autem, si quidem iustitia posthabita utilitatem laudari necesse sit, ipsis Atheniensibus usui esse affirmant communi saluti providere: ἡ μὲν δὲ νομιζομένη γέ χρήσιμον ²⁰⁾ (ἀνάγκη γάρ, ἐπειδὴ ὑμεῖς οὕτω παρὰ τὸ δίκαιον τὸ ἐυμζέρον λέγειν ὑπέθεσθε) μὴ καταλύειν ὑμᾶς τὸ κοινὸν ἀγαθόν. Proinde parcant sibi Athenienses, si non quod iustum sit, at certe quod aequum ²¹⁾, ne id quod aliis intulerint, ipsi patiantur: καὶ πρὸς ὑμῶν οὐχ ἴσσον τοῦτο, ὅσῳ καὶ ἐπὶ μεγίστῃ τιμωρίᾳ σφαλέντες ἂν τοῖς ἄλλοις παράδειγμα γένοιτο.

Quae cum ita sint, non mirabimur Antiphontem eandem rationem sequi. Etenim eum qui veritus, ne damnum accipiat, ab iniuria desistat, sapientiores esse in fr. 58 exponit quam qui se ipsum nihil passurum opinatus alteri iniuriam afferre non dubitet: ὅστις δὲ ἰὼν ἐπὶ τὸν πλησίον κακῶς ποιήσων δειμαίνει μὴ ἂ θέλει ποιῆσαι, ἀμαρτῶν τούτων ἂ μὴ θέλει ἀπενέγκηται, σωφρονέστερος. Propter incommoda igitur, quae eveniunt improbis, fugiendam improbitatem his docet: ὅστις δὲ ὀράσκει μὲν οἷται τοὺς πέλας κακῶς.

¹⁹⁾ cf. Democr. fr. 249. 250 (Vorsok. ² I 55 B p. 429, 7 sqq.).

²⁰⁾ Ut hoc loco χρήσιμον id significat quod omnibus est usui, sic apud Euripidem ii qui χρηστὰ βουλευούσι, sunt χρήσιμοι πόλει (Or. 909 sq.), contra qui detrahit quod cuique potest sui commodi causa, πόλει ἄχρηστος dicitur (Heraclid. 4). Cf. Suppl. 238 sq., quem locum postea afferemus.

²¹⁾ ἀλλὰ τῷ αἰεὶ ἐν κινδύνῳ γιγνομένῳ εἶναι τὰ εἰκότα καὶ δίκαια κτλ. Hac nitor codicum C et G scriptura, quam alterius familiae unus sequitur E, cum in reliquis desit καὶ. Quare καὶ δίκαια delent G. Hermann, C. Hude. „Durch verliert die .. Argumentation der Melier ihre Pointe“ (Classen).

πείσεσθαι δ' οὐ, οὐ σωφροναί. ἐλπίδες δ' οὐ πανταχοῦ ἀγαθόν· πολλοὺς γὰρ τοιαῦται ἐλπίδες κατέβαλον εἰς ἀνηκέστους συμφοράς, ἃ δ' ἐδόκουν τοῖς πέλας ποιήσιν, πάθοντες ταῦτα ἀνεφάνησαν αὐτοί. Ex quo intellegitur nec intemperantiam propter se esse fugiendam temperantiamque propter utilitatem expetendam²²⁾. Nec modo non nocere, sed etiam prodesse alteri oportet, quo tibi ipsi maxime proderis. Communem enim omnium esse utilitatem Antiphon fabula satis iucunda demonstrat, quae est de pecunia recte utenda (fr. 54). Avarus quidam homini pecuniam petenti fenore dare recusat. Est enim talis, οἷος ἀπιστεῖν τε καὶ μὴ ὠφελεῖν μηδένα. Amisso autem argento vehementer queritur, ὅτι οὐκ ἔχρησε τῷ δεομένῳ, ὃ ἂν αὐτῷ καὶ σῶον ἦν καὶ ἕτερον προσέφερεν. Atque paenitet eum malignitatis: ἀπωλοφύρετο τὴν συμφορὰν, ὅτι ἐξήμαρτε καὶ ὅτι οἱ μεταμέλει οὐ χαρισαμένῳ, ἀλλ' ἀχαριστήσαντι. Ex quo efficitur eum qui non convertat pecuniam in suum aliorumque usum, parem esse ei qui prorsus nihil habeat: ὅτῳ γάρ τις μὴ ἐχρήσατο μηδὲ χρήσεται, ὄντος ἢ μὴ ὄντος αὐτῷ οὐδὲν οὔτε πλεόν οὔτε ἔλασσον βλάπτεται²³⁾ κτλ. Quid igitur fabula docet? Homines ad bene beateque vivendum non solum suo sed etiam alterius commodo providere debent. Nam miseram vitam plerique ideo agunt, quod inter se ita invident, ut

²²⁾ Democritus, etsi ipse quoque ab utilitate proficiscitur (cf. fr. 225 ἀληθομυθεῖν χρεών, ὃ πολὺ λώϊον, cf. fr. 39), tamen in ea non consistit, sed eo progrediendum esse putat, ut bonum propter se ipsum appetas: μὴ διὰ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ δέον ἀπέχεσθαι ἀμαρτημάτων (fr. 41). Maxime differt fr. 264: μηδέν τι μᾶλλον τοὺς ἀνθρώπους αἰδεῖσθαι ἑαυτοῦ μηδὲ τι μᾶλλον ἐξεργάζεσθαι κακόν, εἰ μέλει μηδεὶς εἰδῆσιν ἢ εἰ οἱ πάντες ἀνθρωποι· ἀλλ' ἑωυτὸν μάλιστα αἰδεῖσθαι κτλ. ab [Isocr.] ad Demon. I 17 ἅπαντα δόκει ποιεῖν ὡς μηδένα λήσων· καὶ γὰρ ἂν παραντίχα κρύψῃς, ὕστερον ὀφθήσῃ. Eodem argumento utitur Epicurus (Sent. sel. 34. 35. Us., cf. Cic. de fin. I 16,50 sq.), qui hac in re Aristippum secutus est (cf. Laert. Diog. 8,8). Quorum eadem est atque Antiphontis ratio, quam nostri philosophi doctrinam commodi bene perspecti (*de l'intérêt bien entendu*) appellant (cf. Gomperz l. c. II² 181 sq.).

²³⁾ ἔχει Nauckius, βλέπεται Buecheler. Expectaveris οὐδὲν οὔτε βλάπτεται οὔτε ὠφελεῖται (quod ad ὄντος spectat) sive unum verbum, quod neutrum significat. Sed is qui loquitur de damno cogitat, quod alter queritur. Qua de causa rem ita exprimit, ut commodum pro minore incommodo habeat. Non dissimilis est is usus, quem Wilamowitzius illustravit ad Herc. v. 1106, cf. Ant. Rh. Tetr. B β 6 οἳ τε ἐκούσιόν τι δρώντες ἢ πάσχοντες, quod critici item depravarunt.

alter alteri neque confidat neque succurrat. Quod si facerent, summam utilitatem perciperent e vitae societate. Ad ὁμόνοιαν²⁴⁾ haec pertinere quis non videt? Si forte quis dubitet, conferat quae de eadem re exposuit Democritus fr. 255: ὅταν οἱ δυνάμενοι τοῖς μὴ ἔχουσι καὶ προτελεῖν τολμῶσι καὶ ὑπουργεῖν καὶ χαρίζεσθαι, ἐν τούτῳ ἤδη καὶ τὸ οἰκτῖρειν ἔνεστι καὶ μὴ ἐρήμους εἶναι καὶ τὸ ἐταίρους γίνεσθαι, καὶ τὸ ἀμύνειν ἀλλήλοισι καὶ τοὺς πολίητας ὁμόνοους εἶναι καὶ ἄλλα ἀγαθὰ, ἅσσα οὐδείς ἂν δύναιτο καταλέξει. His verbis nihil plus ad concordiam augendam valere Democritus dicit quam id ipsum, quod Antiphon hominibus faciendum esse fabula docet. Quamquam hic non tam humanitatem respexisse videtur quam utilitatem. Sed etiam aliud argumentum afferamus, quo interpretationi nostrae maiorem fidem addamus. Neque enim ipse Antiphon fabulam finxit, sed traditam ita mutavit, ut propositum assequeretur. Exstat enim eadem fere, quae vocatur Aesopica, multo sane posteriore aetate verbis excepta, quam si cum Antiphontis narratione contulerimus, quid ille addiderit, elucebit²⁵⁾. Narratur igitur avarum quendam re sua in pecuniam redacta glebam auri parasse, quam defossam, etsi ille cotidie observaverit, operarium aliquem surripuisse. Cum autem ille vehementer lamentaretur, admonuisse eum quendam: ἰδὼν δέ τις αὐτὸν ὑπερπαθοῦντα (412 ὀλοφυρόμενον) καὶ τὴν αἰτίαν μαθὼν, ἔφη πρὸς αὐτόν· 'μὴ λυποῦ, ἀλλὰ λαβὼν λίθον ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ κατὰθες, καὶ νόμιζε τὸ χρυσίον κεῖσθαι· οὐδὲ γάρ, ὅτε ἦν, ἐχρῶ αὐτῷ.' Haec vero paene ad verbum congruunt cum iis, quae ille apud Antiphontem dicit: ὁ δ' αὐτὸν ἐκέλευε μὴ φροντίζειν, ἀλλὰ νομίζειν αὐτῷ εἶναι καὶ μὴ ἀπολωλέναι, κατὰθήμενον λίθον εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον· 'πάντως γὰρ οὐδ' ὅτε ἦν σοι, ἐχρῶ αὐτῷ, θῖναι μηδὲ νῦν νόμιζε στέρεσθαι μηδενός.' Sed Antiphon hominem avarum non aurum defodisse narrat, sed magnam pecuniam nescio quo loco deposuisse. Deest in fabula Aesopica is qui ab altero petat, ut pecuniam sibi det fenore. Idem autem apud Antiphontem illum alloquitur. Cum igitur fabula Aesopica nihil aliud doceat nisi hoc: ὅτι οὐδέν ἐστιν ἧ κτῆσις, εἰ μὴ ἧ

²⁴⁾ *Gemeinsinn* Gomperz l. c. p. 350.

²⁵⁾ In Halmii editione eadem fabula etiam aliter narrata est (412 et 412 b) Quae narrationes cum non verbis, at rebus congruant, alteram 412 b sequemur

χρησις παρῆ, Antiphon etiam illud sibi proposuit, ut ostenderet, qua ratione esset pecunia utendum. Quibus rebus intellegitur haec eum addidisse, cum ad concordiam civium spectaret, quae contineretur utilitatis communione²⁶).

Itaque facile concedas nec recte interpretari Bureschium fabulam, qua consolari sophistam de amissa pecunia voluisse dicat²⁷), nec pertinere hoc fragmentum ad artem consolatoriam. Itemque Duemmlerus a vero aberravit²⁸): „Diese Parabel entspricht genau dem Gleichnis im Gorgias (494a) vom enthaltsamen Manne“ etc. Est enim non continens, sed avarus, quem Antiphon describit. Continentiam autem ille probat (cf. fr. 58, 59), contemnit Callicles. Inter quos viros nihil commune intercedit. Nam Antiphon et civium rationem habendam et cupiditates coercendas esse statuit.

Haec igitur ex fr. 54 et 58 cognovimus: primum Antiphontem concordiam in communi omnium utilitate posuisse, deinde eum pecunia recte utenda cives inter se sociari docuisse. Nec vero in iis, quae effecimus, acquiescamus, sed testes adhibeamus et sophistae aequales et posteriores philosophos, ut magis eluceat eum de iis ipsis rebus disseruisse, quibus illa aetate animi hominum maxime exagitabantur. Etenim habuit Antiphon, ut res tum erant, quod discordiam civium vituperaret. Quorum alteri divitiis abundabant, alteri egestate vexabantur. Utrique bonum publicum simulantes suis commodis servire. Avaritia fidem probitatemque subverterat:

---

²⁶) cf. F. A. Lange, *Gesch. d. Materialismus* p. 39 sq.: *In der Ethik ist (der Schritt vom Einzelnen zum Allgemeinen) im Grunde schon geschehen, sobald die Tugend, nach Auflösung aller äußerlich gegebenen objektiven Normen, nicht einfach bei Seite gesetzt, sondern auf das Prinzip der Erhaltung und Förderung einer menschlichen Gemeinschaft übertragen wird. Die Sophisten betraten diesen Weg noch ohne sich seiner prinzipiellen Bedeutung bewußt zu sein.* Testis est hic locus: [Isocr.] ad Demon. 17: *μάλιστα δ' ἂν εὐδοκίμοις, εἰ φάνοιο ταῦτα μὴ πράττων, ἂ τοῖς ἄλλοις ἂν πράττουσιν ἐπιτιμώης.* cf. 21. — Cum Antiphonte philosophum saec. XVIII p. Ch. n. Helvetium componendum esse puto, cf. Ueberweg-Heinze, *Grundr. d. Gesch. d. Phil.* III⁷ 184: *Auf das Prinzip des eigenen Interesses hat mittelst des Satzes, daß dieses nur in Übereinstimmung mit dem Gemeinwohl seine ungetrübte und volle Befriedigung zu finden vermöge, Helvetius die Moral zu gründen versucht.*

²⁷) l. c. p. 83.

²⁸) *Academica* p. 81.

τὸ δὲ ἀντιτάχθαι ἀλλήλοις τῇ γνώμῃ ἀπίστως ἐπὶ πολὺ διήνεγκεν (Thuc. III 83, 1). Quae autem fuerint rei publicae partes, ex Euripidis Suppl. v. 238sq. cognovimus: τρεῖς γὰρ πολιτῶν μερίδες· οἱ μὲν ὄλβιοι ἀνωφελεῖς τε πλείονων τ' ἐρῶσ' αἰεὶ· οἱ δ' οὐδὲν ὄντας²⁹⁾ καὶ σπανίζοντες βίου, δεινοὶ νέμοντες τῷ φθόνῳ πλέον μέρος εἰς τοὺς ἔχοντας κέντρ' ἀφιᾶσιν κακὰ, γλώσσαις πονηρῶν προστατῶν φηλούμενοι· τριῶν δὲ μοιρῶν ἡ ἓν μέσῳ σφίζει πόλεις, κόσμον φυλάσσουσ' ὄντιν' ἂν τάξῃ πόλιν. Cum his conferas Thuc. III 82, 8: τὰ δὲ μέσα τῶν πολιτῶν ὑπ' ἀμφοτέρων ἡ ὅτι οὐ ξυνηγωνίζοντο ἡ φθόνῳ τοῦ περιεῖναι διεφθείροντο. Fit igitur id quod Plato in Leg. 626d dicit: τὸ πολεμίους εἶναι πάντας πᾶσιν, item Rep. 551d: τὸ μὴ μίαν ἀλλὰ δύο ἀνάγκη εἶναι τὴν τοιαύτην πόλιν, τὴν μὲν πενήτων, τὴν δὲ πλουσίων, οἰκοῦντας ἐν τῷ αὐτῷ, αἰεὶ ἐπιβουλεύοντας ἀλλήλοις. Quae cum ita essent, nisi bona aequabilius distribuerentur, haec rei publicae pestis³⁰⁾ sanari non posse videbatur: δοκεῖ γάρ τισι τὸ περὶ τὰς οὐσίας εἶναι μέγιστον τετάχθαι καλῶς· περὶ γὰρ τούτων ποιεῖσθαι φασὶ τὰς στάσεις πάντας. διὸ Φαλέας ὁ Χαλκηδόνιος τοῦτ' εἰσήνεγκε πρῶτος. φησὶ γὰρ δεῖν ἴσας εἶναι τὰς κτήσεις τῶν πολιτῶν (Arist. Pol. B 7. 1266^a 36. Vorsok.² I 27, 1). Sed alii aliud sentiebant. Ut auctor ille Iamblichi, quem Blassius detexit, leges institutaque rei publicae adeo non commutanda esse censet, ut in retinendis iis diligenterque observandis summam salutem ponat (cf. Vorsok.² II 1, 82. 6, 1 p. 632, 23). Nisi enim leges valeant, neque fidem ullam esse neque societatem communis utilitatis causa: πίστις μὲν πρώτη ἐγγίγνεται ἐκ τῆς εὐνομίας μεγάλη ὠφελοῦσα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς σύμπαντας, καὶ τῶν μεγάλων ἀγαθῶν τοῦτ' ἐστὶ· κοινὰ γὰρ τὰ χρήματα γίγνεται ἐξ αὐτῆς, καὶ οὕτω μὲν ἐὰν καὶ ὀλίγα ἢ ἐξαρκεῖ ὅμως κυκλοούμενα, ἄνευ δὲ ταύτης οὐδ' ἂν πολλὰ ἢ ἐξαρκεῖ. καὶ αἱ τύχαι δὲ αἰ εἰς τὰ χρήματα καὶ τὸν βίον, αἷ τε ἀγαθαὶ καὶ μῆ, ἐκ τῆς εὐνομίας τοῖς ἀνθρώποις προσφορώτατα κυβερνῶνται· τοὺς τε γὰρ εὐτυχοῦντας ἀσφαλεῖ αὐτῇ χρῆσθαι καὶ ἀνεπιβουλεύτῳ, τοὺς τε αὖ

²⁹⁾ Wilam.; οὐκ ἔχοντας codd.

³⁰⁾ cf. Pl. Leg. 744d δεῖ γὰρ ἐν πόλει που, φαμέν, τῇ τοῦ μεγίστου νοσήματος οὐ μεθεξούση, ὁ διάστασιν ἢ στάσιν ὀρθότερον ἂν εἴη κεκλησθαι, μήτε πενίαν τὴν χαλεπὴν ἐνεῖναι παρὰ τισιν τῶν πολιτῶν μήτε αὐ πλοῦτον, ὥς ἀμφοτέρων τιχόντων ταῦτα ἀμφοτέρω.

δυστυχοῦντας ἐπικουρεῖσθαι ἐκ τῶν εὐτυχοῦντων διὰ τὴν ἐπιμειξίαν τε καὶ πίστιν, ἅπερ ἐκ τῆς εὐνομίας γίγνεται. τὸν τε αὖ χρόνον τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὴν εὐνομίαν εἰς μὲν τὰ πράγματα ἀργὸν γίνεσθαι, εἰς δὲ τὰ ἔργα τῆς ζωῆς ἐργάσιμον (cf. Democr. fr. 250) ἀπὸ ὁμοιοῦς τὰ μεγάλα ἔργα κτλ.) . . . . τὰ δ' ἐκ τῆς ἀνομίας κακὰ ἀποβαίνοντα τὰδε ἐστίν. ἄσχολοι μὲν πρῶτον οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὰ ἔργα γίνονται καὶ ἐπιμελοῦνται τοῦ ἀηδεστάτου, πραγμάτων ἀλλ' οὐκ ἔργων, τὰ τε χρήματα δι' ἀπιστίαν καὶ ἀμειξίαν ἀποθησαυρίζουσιν ἀλλ' οὐ κοινοῦνται, καὶ οὕτως σπάνια γίγνεται, ἐὰν καὶ πολλὰ ἦ (7, 1-3. 7-8). — Ὁ τε πόλεμος ἐξῴθεν μᾶλλον ἐπάγεται καὶ ἡ οἰκεία στάσις ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας κτλ. (7, 10). Videmus igitur Anonymum Iamblichi idem spectare atque Democritum et Antiphontem, ut copia fiat rei nummariae, inopia minuatur. Nam in hac re maxime concordiam positam esse ne Aeneas quidem Tacticus ignorat, qui talia praecepta dat ad cives in urbe obsessa inter se conciliandos (14, 1): τὸ δὲ πλῆθος τῶν πολιτῶν εἰς ὁμόνοιαν τέως μάλιστα χρή προάγειν, ἄλλοις τε ὑπαγόμενον αὐτοὺς καὶ τοὺς χρεωφειλέτας κουφίζοντα τόκων βραχύ τι³¹⁾ ἢ ὅλως ἀφαιροῦντα, ἐν δὲ τοῖς λίαν ἐπικινδύνους καὶ τῶν ὀφειλημάτων τι μέρος ἤ καὶ πάντα εἶταν δέη . . . ., τοὺς τε ἐν ἀπορίᾳ ὄντας τῶν ἀναγκαίων εἰς εὐπορίαν καθιστάναι.

His autem adiungimus Isocratem in Areopagitico concordiam laudantem, quam in optima maiorum civitate floruisse fingit (31—35): οὐ γὰρ μόνον περὶ τῶν κοινῶν ὠμονόουν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὸν ἴδιον βίον τοσαύτην ἐποιοῦντο πρόνοιαν ἀλλήλων³²⁾, ὅσην περ χρή τοὺς εὖ φρονοῦντας καὶ πατρίδος κοινωνοῦντας. οἳ τε γὰρ πενέστεροι τῶν πολιτῶν τοσοῦτον ἀπείχον τοῦ φθονεῖν τοῖς πλείω κεκτημένοις, ὥσθ' ὁμοίως ἐκήδοντο τῶν οἴκων τῶν μεγάλων ὥσπερ τῶν σφετέρων αὐτῶν, ἡγούμενοι τὴν ἐκείνων εὐδαιμονίαν αὐτοῖς εὐπορίαν ὑπάρχειν· οἳ τε τὰς οὐσίας ἔχοντες οὐχ ὥπως ὑπερεώρων τοὺς καταδεέστερον πράττοντας, ἀλλ' ὑπολαμβάνοντες αἰσχύνῃ αὐτοῖς εἶναι τὴν τῶν πολιτῶν ἀπορίαν ἐπήμυνον ταῖς ἐνδεαῖς, τοῖς μὲν γεωργίας ἐπὶ μετρίαις μισθώσεσι παραδιδόντες, τοὺς δὲ κατ' ἐμπορίαν ἐκπέμποντες, τοῖς δ' εἰς τὰς ἄλλας ἐργασίας ἀφορμὴν παρέχοντες. οὐ γὰρ

³¹⁾ Kirchhoffius: βραχύτητι codd. Reliquorum coniecturis (τῶν μὲν) τόκων, ὅλους, ἀφιέντα, καθιστάντα) locum depravatum esse puto.

³²⁾ sociale Fürsorge.

ἐδέδισαν μὴ δυοῖν θάτερον [πάθοιεν], ἣ πάντων στερηθεῖν, ἣ πολλὰ πράγματα σχόντες μέρος τι κομίσαιεν τῶν προεθέντων· ἀλλ' ὁμοίως ἐθάρρουν περὶ τῶν ἔξω δεδομένων ὥσπερ περὶ τῶν ἔνδον κειμένων. ἐώρων γὰρ τοὺς περὶ τῶν συμβολαίων κρίνοντας οὐ ταῖς ἐπιεικταῖς χρωμένους, ἀλλὰ τοῖς νόμοις πειθομένους, οὐδ' ἐν τοῖς τῶν ἄλλων ἀγῶσιν αὐτοῖς ἀδικεῖν ἐξουσίαν παρασκευάζοντας, ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιζομένους τοῖς ἀποστεροῦσιν αὐτῶν τῶν ἀδικουμένων, καὶ νομίζοντας διὰ τοὺς ἄπιστα τὰ συμβόλαια ποιοῦντας μείζω βλάπτεσθαι τοὺς πένητας τῶν πολλὰ κεκτημένων· τοὺς μὲν γάρ, ἣν παύσωνται προιέμενοι, μικρῶν προσόδων ἀποστερήσεσθαι, τοὺς δ' ἣν ἀπορήσωσι τῶν ἐπαρκούντων, εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν καταστήσεσθαι. καὶ γὰρ τοι διὰ τὴν γνώμην ταύτην οὐδεὶς οὐτ' ἀπεκρύπτετο τὴν οὐσίαν οὐτ' ὥκνει συμβάλλειν ἀλλ' ἡδὺν ἐώρων τοὺς θανειζομένους ἢ τοὺς ἀποδιδόντας. ἀμφοτέρα γὰρ αὐτοῖς συνέβαινεν ἅπερ ἂν βουλευθεῖεν ἄνθρωποι νοῦν ἔχοντες· ἅμα γὰρ τοὺς τε πολίτας ὠφέλουν καὶ τὰ σφέτερόν αὐτῶν ἐνεργὰ καθίστασαν· κεφαλαιὸν δὲ τοῦ καλῶς ὁμιλεῖν· αἱ μὲν γὰρ κτήσεις ἀσφαλεῖς ἦσαν, οἷσπερ κατὰ τὸ δίκαιον ὑπῆρχον, αἱ δὲ χρήσεις κοιναὶ πᾶσι τοῖς δεομένοις τῶν πολιτῶν. Totum hunc locum apposui, quod ea ipsa, quorum vestigia in fabula Antiphontis fragmentis illis Democriti et Anonymi Iamblichei adhibitis invenimus, ab Isocrate fusius exponuntur. Ex quibus apparet Isocratem non tam suas quam priorum sententias protulisse. Itaque nos hoc loco potissimum niti licebit ad ea quae de Antiphontis consilio diximus confirmanda. Nam Isocrates non solum publicarum sed etiam privatarum rerum communitate cives inter se sociatos esse vult. Nulla autem re concordiam et communitatem magis augeri dicit, quam si fidem inter se habentes divites bona sua egentibus utenda dent neque pecuniam domi retineant. Itaque, cum communis sit rerum usus, et aliorum et suo quemque commodo prospicere. Eandem enim Isocrates statuit esse utilitatem uniuscuiusque et universorum. Quid? omnibus his rebus, quantum ex fabula quidem et ex fr. 58 intellegi potest, nonne cum Antiphonte consentit?

Ipse quoque Aristoteles de usu bonorum disputat, quem maximi momenti ad salutem rei publicae esse existimat³³⁾ (Pol. II 5.

³³⁾ cf. Poehlmann, Gesch. d. ant. Kommunismus u. Sozialismus I p. 55sq.

1320^a 32): ἀλλὰ δεῖ τὸν ἀληθινῶς δημοτικὸν ὁρᾶν ὅπως τὸ πλῆθος μὴ λίαν ἄπορον ᾖ, τοῦτο γὰρ αἴτιον τοῦ μοχθηρὰν εἶναι τὴν δημοκρατίαν. τεχναστὲς οὖν ὅπως ἂν εὐπορία γίνωτο χρόνιος. ἐπεὶ δὲ συμφέρει τοῦτο καὶ τοῖς εὐπόροις, τὰ μὲν ἀπὸ τῶν προσόδων γινόμενα συναθροίζοντας ἀθρόα χρῆ διανέμειν τοῖς ἀπόροις, μάλιστα μὲν εἴ τις δύναται τοσοῦτον συναθροίζων ὅσον εἰς γῆδίου κτῆσιν, εἰ δὲ μή, πρὸς ἀφορμὴν ἐμπορίας καὶ γεωργίας κτλ. Idem communi rerum usu fructuque effici, ut cives benevolentia inter se coniuncti essent, ratus Tarentinos imitandos proposuit: ἐκεῖνοι γὰρ κοινὰ ποιοῦντες τὰ κτήματα τοῖς ἀπόροις ἐπὶ τὴν χρῆσιν εὖνουν παρασκευάζουσι τὸ πλῆθος (Pol. H 5. 1320^b 9). Atque etiam ea, quam Lacedaemonii inter se habebant communitatem, philosopho videbatur expendenda Pol. B 5. 1263^a 33): ἰδίαν γὰρ ἕκαστος τὴν κτῆσιν ἔχων τὰ μὲν χρήσιμα ποιεῖ τοῖς φίλοις, τοῖς δὲ χρῆται κοινοῖς κτλ. — (Cf. Δ 10. 1329^b 41: οὔτε κοινὴν φάμεν δεῖν εἶναι τὴν κτῆσιν, ὥσπερ τινὲς εἰρήκασιν, ἀλλὰ τῇ χρήσει φιλικῶς γινομένην κοινὴν, οὔτ' ἀπορεῖν οὐθένα τῶν πολιτῶν τροφῆς. — B 5. 1263^b 5: ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ χαρίσασθαι καὶ βοηθῆσαι φίλοις ἢ ξένοις ἢ ἑτέροις ἥδιον· ὃ γίνεται τῆς κτήσεως ἰδίας οὔσης. Sed Aristoteles, etiamsi suum cuique proprium tenendum, usum communem esse aequae atque Isocrates censet, tamen in eo et ab illo et a sophistis dissidet, quod pecuniam fenore dari et accipi vetat (cf. Pol. A 10. 1258^b). Qua in re Platonem sequitur (cf. Leg. V 742c)³⁴).

Ab utilitate autem ne Plato quidem, quamquam a iustitia proficiscitur, omnino recedit³⁵). Cui, quod honestum est, idem utile videtur (cf. Rep. 339b, 345a, 445a sq.). Nam quidquid omnibus utile, idem singulis utile. Ergo salutis publicae providendum esse, qua singulorum salus contineatur: κηδοίτο δὲ γ' ἂν τις μάλιστα τούτου ὃ τογχάνοι φιλῶν . . . καὶ μὴν τοῦτό γ' ἂν μάλιστα φιλοῖ, ὃ συμφέρειν ἡγοῖτο τὰ αὐτὰ καὶ ἑαυτῷ καὶ ἐκείνου μὲν εὖ πράττοντος οἷοιτο συμβαίνειν καὶ ἑαυτῷ εὖ πράττειν, μὴ δέ, τοῦναντίον (Rep. 412d, cf. Leg. 875a). Iam Socrati persuasum erat: τούτων (sc. τῶν τῆς πολεως) γὰρ καλῶς ἐχόντων οὐ μόνον οἱ ἄλλοι πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ σοὶ

³⁴) cf. Poehlmann l. c. p. 226. 229.

³⁵) cf. Zeller, D. Phil. der Griech. II 1⁴ p. 605. — Poehlmann l. c. p. 381 sqq.

φίλοι καὶ αὐτὸς σὺ οὐκ ἐλάχιστα ὠφελήσῃ (Xen. Mem. III 7,9). Eandem rationem Democritus sequitur fr. 252: τὰ κατὰ τὴν πόλιν χρεῶν τῶν λοιπῶν μέγιστα ἡγεῖσθαι, ὅπως ἄξεται εὖ, μήτε φιλονικέοντα παρὰ τὸ ἐπιεικὲς μήτε ἰσχὺν ἑαυτῷ περιτιθέμενον παρὰ τὸ χρηστὸν τὸ τοῦ ξυνοῦ. πόλις γὰρ εὖ ἀγομένη μεγίστη ὄρθωσίς ἐστι, καὶ ἐν τούτῳ πάντα ἓνι, καὶ τούτου σφζομένου πάντα σφίζεται καὶ τούτου διαφθειρομένου τὰ πάντα διαφθείρεται. Leges autem ut ad communem salutem constitutae sunt, ita uniuscuiusque commodum tuentur: (ὁ νόμος) συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ, ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὧσιν ὠφελεῖν κτλ. (Rep. 519e). Cf. Rep. 590e: ὁ νόμος . . . πᾶσι τοῖς ἐν τῇ πόλει σύμμαχος ὢν. Similiter Democritus fr. 248: ὁ νόμος βούλεται μὲν εὐεργετεῖν βίον ἀνθρώπων· δύναται δέ, ὅταν αὐτοὶ βούλωνται πᾶσχειν εὖ. τοῖσι γὰρ πειθομένοισι τὴν ἰδίην ἀρετὴν ἐνδείκνυται. Neque aliter Antiphontem sensisse putabimus, quippe qui licentia nullum malum maius esse dicat, iamque pueros parere et imperata facere discere velit, ne adulti molestias habeant (fr. 61): ἀναρχίας δ' οὐδὲν κάκιον ἀνθρώποις· ταῦτα γινώσκοντες οἱ πρόσθεν ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εὐθιζόν τοὺς παῖδας ἄρχεσθαι καὶ τὸ κελευόμενον ποιεῖν, ἵνα μὴ ἐξανδρούμενοι εἰς μεγάλην μεταβολὴν ἰόντες ἐκπλήσσονται. Quod fragmentum ad concordiam spectare manifestum erit, si hanc Platoniam quae fertur definitionem contuleris, qua concordia in consensu ponatur eorum qui imperant et quibus imperatur (Deff. 413e): ὁμόνοια ὁμοδοξία ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ὡς δεῖ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι²⁶). Sed quamvis Plato cum illis in communi utilitate respicienda consentiat, tamen in eo multum differunt, quod hic omnia ad bonum publicum refert (Leg. 875b τὸ μὲν κοινὸν ἡγούμενον . . . τὸ δὲ ἴδιον ἐπόμενον τῷ κοινῷ, cf. 715b), illi a sua quisque utilitate perfecti communem salutem persequuntur. Item Aristoteles concordiam, quam πολιτικὴν φιλίαν existimat, περὶ τὰ συμφέροντα . . . καὶ τὰ εἰς τὸν βίον ἀνήκοντα esse dicit, qua in re communem opinionem sequitur (cf. Eth. Nicom. IX. 6. 1167^a 26: τὰς πόλεις ὁμονοεῖν φασίν, ὅταν περὶ τῶν συμφερόντων ὁμογνημονῶσιν καὶ ταῦτά προαιρῶνται καὶ πράττῃσι τὰ κοινῇ δόξαντα), sed propter iustitiam a bonis eam ex-

²⁶) quae definitio sumpta est e Rep. 431 d.

peti docet: ἔστι δ' ἡ τοιαύτη ὁμόνοια ἐν τοῖς ἐπεικέσιν· οὗτοι γάρ . . . . βούλονται . . τὰ δίκαια καὶ τὰ συμφέροντα, τούτων δὲ καὶ κοινῇ ἐφίενται. τοὺς δὲ φαύλους οὐχ οἷόν τε ὁμονοεῖν πλὴν ἐπὶ μικρὸν κτλ. (Eth. Nicom. IX 6. 1167^b 4). Quae cum ita sint, parum subtiliter Poehlmannus Antiphontem et Isocratem eodem loco habet quo Platonem et Aristotelem³⁷⁾. Illi quidem si exemplar et formam perfectissimae cuiusdam finxerunt civitatis, unde tandem Poehlmannus scit sophistam idem fecisse atque rem publicam commutare et corrigere voluisse?³⁸⁾ At Antiphon non magis quam Isocrates a re publica, qua tum utebantur, recessit et mores corrigi quam leges commutari maluit. Denique Anonymus Iamblichi ab Aristotele secernendus est³⁹⁾. Is enim non rei publicae utilitati (τὸ τῆς πόλεως ὅλης συμφέρον⁴⁰⁾), τὸ τῷ κοινῷ λυσιτελοῦν⁴¹⁾ providet, sed populi (τὸ τῷ πλήθει συμφέρον, cf. 7, 14 p. 635, 10). Itaque utile et idem honestum putat, quod quam plurimis conducit. Quorum utilitati unicuique esse consulendum eamque legem tenendam, quae populo conducit: τὸν τε αὖ ἀρετῆς ὀρεγόμενον τῆς συμπαθείας σκεπτέον εἶναι, ἐκ τίνος ἂν λόγου ἢ ἔργου ἀριστος εἴη· τοιοῦτος δ' ἂν εἴη ὁ πλείστοις ὠφέλιμος ὢν (3, 3)⁴²⁾. — πῶς γὰρ ἂν ἄλλως εἰς ἓνα μοναρχία περισταίη, εἰ μὴ τοῦ νόμου ἐξωσθέντος τοῦ τῷ πλήθει συμφέροντος; (7, 14). Neque enim dubitat, quin eadem sit populi ac rei publicae utilitas. Contrariam partem sequitur ille, qui De rep. Athen. scripsit: δημοκρατίαν δ' ἐγὼ αὐτῷ μὲν τῷ δῆμῳ συγγινώσκω· αὐτὸν γὰρ εὖ ποιεῖν παντὶ συγγνώμη ἐστίν (II 20). Ex iis autem quae attulimus apparet

³⁷⁾ l. c. p. 158 sq. cf. p. 140 sq. Nec Wilamowitzium satis accurate Antiphontis consilium explicasse puto: „Also in der ὁμόνοια, einem Altruismus, . . . liegt das Heil“ . . (Arist. u. Athen I 174).

³⁸⁾ Qua in re Duemmlerum sequitur (Prolegomena z. Platons Staat, Basel. Progr. 1891 p. 28), Kleine Schriften I 182.

³⁹⁾ Poehlmann, l. c. p. 167. 175.

⁴⁰⁾ Arist. Pol. Γ 7. 1283^b 40. cf. 1283^b 36: ἀποροῦσι γάρ τινες, πότερον τῷ νομοθέτῃ νομοθετητέον, βουλομένῳ τιθεσθαι τοὺς ὀρθοτάτους νόμους, πρὸς τὸ τῶν βελτιόνων συμφέρον ἢ πρὸς τὸ τῶν πλειόνων κτλ.

⁴¹⁾ Pol. Γ 7. 1279^b 9.

⁴²⁾ Haec sententia optime illustratur in Helvetii libro, qui inscribitur „De l'homme, de ses facultés et de son éducation“ (Londres 1773), Sect. IV. cap. IX.: *La nation est le despote. Que désire-t-elle? Le bien du plus grand nombre. Par quels moyens obtient-on sa faveur? Par les services qu'on lui rend. Alors toute action conforme à l'intérêt du grand nombre est juste et vertueuse etc.*

Toepferum errare, cum Anonymi Iamblichei rationem omnino abhorrere putet ab Antiphonte⁴³). Quodsi hunc communem salutem respexisse negat, aliter rem se habere satis demonstravimus. Tamen hoc interesse mihi videtur inter utrumque, quod Antiphon uniuscuiusque vitae beatae maxime studet⁴⁴), Anonymus Iamblichi multorum saluti omnia tribuit⁴⁵).

Neminem igitur beate vivere posse Antiphon docet nisi qui concordia vitaeque societate cum civibus coniunctus sit. Atqui concorditer vivere eum putat, qui cupiditatibus animi imperare (fr. 58) et legibus obtemperare (fr. 61) bonisque vitae recte uti fruique (fr. 54) didicerit. Ergo nulla re magis opus esse persuasum habet quam educatione: πρῶτον, οἶμαι, τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ παίδευσις κτλ. (fr. 60). Maxima autem opera erat ei, qui de concordia scripsit, temperantiae danda, de qua egit in fr. 58 et 59 sentiitiis arte cohaerentibus. Quae virtus quantum ad concordiam valeat, Plato ita exponit, ut dicat concordiam temperantia contineri, quae harmoniae cuidam similis per totam pateat civitatem: ὥστε ὁρθότατ' ἂν φαίμεν ταύτην τὴν ὁμόνοιαν σωφροσύνην εἶναι, χεῖρόνός τε καὶ ἀμείνονός κατὰ φύσιν συμφωνίαν ὁπότερον δεῖ ἄρχειν καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ (Rep. 432a, cf. 431e. Phaedr. 237e τοῦτω δὲ (scil. δόξα et ἐπιθυμία) ἐν ἡμῖν τοτέ μὲν ὁμονοεῖτον, ἔστι δὲ ὅτε στασιάζετον κτλ.). Eandem vero oportere in unoquoque esse atque in civitate concordiam. Nec enim concordare cum civibus nec iustum esse quemquam, cuius animus cupiditatibus ita perturbetur, ut secum ipse discordet: στάσεις γάρ που . . . ἧ γε ἀδικία καὶ μίση καὶ μάχας ἐν ἀλλήλοις παρέχει, ἧ δὲ δικαιοσύνη ὁμόνοιαν καὶ φιλίαν (Rep. 351d.). — Καὶ ἐν ἐνὶ δὴ οἶμαι ἐνοῦσα (sc. ἡ ἀδικία) ταῦτά ταῦτα ποιήσει ἅπερ πέφυκεν ἐργάζεσθαι· πρῶτον μὲν ἀδύνατον αὐτὸν πράττειν ποιήσει στασιάζοντα καὶ οὐχ ὁμονοοῦντα αὐτὸν ἑαυτῷ, ἔπειτα ἐχθρὸν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς δικαίοις (Rep. 352a). Itaque iustitiam sic definiunt: δικαιοσύνη ὁμόνοια τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτήν,

⁴³) l. c. p. 47.

⁴⁴) cf. ea quae de fr. 54 et 58 diximus et de reliquis exponemus.

⁴⁵) Conferas Benthami rationem, qui summum bonum posuit in maxima quam plurimorum felicitate (*in the greatest happiness of the greatest number*). Cf. Ueberweg l. c. p. 524. Poehlm. l. c. p. 370. 467.

καὶ εὐταξία τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν πρὸς ἀλλήλα τε καὶ περὶ ἀλλήλα κτλ. (Deff. 411d). Iam supra vidimus (cf. fr. 61) Antiphontem monere, ut pueri imperata facere consuescant, ἵνα μὴ ἐξανδρούμενοι εἰς μεγάλην μεταβολὴν ἴοντες ἐκπλήσσονται. Etenim qui legibus obtemperare non didicit, et a se ipse dissidet et cum civibus discordat. Iustus autem homo et moderatus tranquillo animo vivit, cf. Democr. fr. 4 ἀθαμβία (ἀκαταπληξία Nausiph.). Hanc igitur vim animi secum concordantis Antiphontem ipsum quoque concordiae subiecisse suspicor⁴⁶). Cuius rei confirmandae causa haec etiam afferam argumenta. Nam Aristoteles concordiam nisi inter bonos (ἐπεικαῖς) esse non posse docet: οὗτοι γὰρ καὶ ἑαυτοῖς ὁμονοοῦσι καὶ ἀλλήλοις, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὄντες ὡς εἶπεν· τῶν τοιούτων γὰρ μένει τὰ βουλήματα καὶ οὐ μεταρρεῖ ὥσπερ εὖριπος κτλ. (Eth. Nicom. IX 6. 1167b). Dicit igitur ille quidem concordiam animi constantiam quandam esse et aequitatem, qua efficiatur, ut eadem sit semper voluntas nec modo rationi modo voluptati animus obsequatur. Simillimam concordiae descriptionem ex Iamblichi epistula περὶ ὁμονοίας servavit Stobaeus (II 33, 15. Vorsok.² II 1. 80 B 44a, p. 597, 27): ἔτι δὲ περιέχει (sc. ἡ ὁμόνοια) καὶ τὴν ἐνὸς ἐκάστου πρὸς ἑαυτὸν ὁμογνωμοσύνην· ὅφ' ἐνὸς μὲν γὰρ τις νοήματος καὶ μιᾶς γνώμης κυβερνώμενος ὁμονοεῖ πρὸς ἑαυτόν, διχογνωμονῶν δὲ πρὸς ἑαυτόν καὶ ἀνόμοια λογιζόμενος διαστασιάζει· καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τῆς αἰὲς αὐτῆς ἐπιμένων διανοήσεως ὁμοφροσύνης ἐστὶ πλήρης· ὁ δὲ ἄστατος τοῖς λογισμοῖς καὶ ἄλλοτε ὑπ' ἄλλης δόξης φερόμενος ἀσταθμητός ἐστι καὶ πολέμιος πρὸς ἑαυτόν. Hunc ipsum animi habitum, quo ὁμόνοια τῆς ψυχῆς πρὸς ἑαυτὴν definitur, Democritus εὐθυμίαν et εὐεστώ et ἁρμονίαν appellat. Qui non solum sententiis sed etiam verbis cum Iamblichō paene consonat, cum de animis secum discordantibus haec dicit (fr. 191): ἀνθρώποισι γὰρ εὐθυμίη γίνεται μετριότητι τέρψιος καὶ βίου συμμετρίη· τὰ δ' ἄλλείποντα καὶ ὑπερβάλλοντα μεταπίπτειν τε φιλεῖ καὶ μεγάλας κινήσεις ἐμποιεῖν τῇ ψυχῇ. αἱ δ' ἐκ μεγάλων διαστημάτων κινούμεναι τῶν ψυχῶν οὕτε εὐσταθεῖς εἰσὶν οὕτε εὐθυμοὶ κτλ. Item inimicum sibi ipsum fieri

⁴⁶) Toepferum hoc quidem recte intellexisse puto (l. c. p. 46), sed in eo erravit, quod Antiphontis ὁμόνοιαν hac sola notione definivit.

putat, qui animi perturbationibus concitetur: ὁ φθονέων ἐωυτὸν ὥς ἐχθρὸν λυπέει (fr. 88). — ὁ μὲν εὐθυμος εἰς ἔργα αἰεὶ φερόμενος δίκαια καὶ νόμιμα καὶ ὕπαρ καὶ ὄναρ χαίρει τε καὶ ἔρρωται καὶ ἀνακηδής ἐστιν· ὁ δ' ἂν καὶ δίκης ἀλογῇ καὶ τὰ χρή ἐόντα μὴ ἔρῃ, τοῦτω πάντα τὰ τοιαῦτα ἀτερπείη, ὅταν τευ ἀναμνησθῇ, καὶ δέδοικε καὶ ἐωυτὸν κακίξει (fr. 174). Itaque verisimile fit Iamblichum, ut solebat, auctorem quendam saeculi quinti a. Ch. n. aut ipsum aut per alium compilasse. Quod si negas, at hoc certe concedes fieri potuisse, ut iam illa aetate philosophus quidam, qui idem fere atque Democritus sentiret, concordiam ad ipsum animum referret. Hoc autem vel inde apparet, quod Plato hac altera concordiae vi non ita utitur, ut ab eo primo inducta esse videatur. Eundem dicere hominem improbum secum discordare et sibi ipsum et aliis inimicum esse supra commemoravimus (Rep. 352a). Alio loco ἀδικίαν dicit στάσιν esse, ταραχὴν καὶ πλάνην (Rep. 444b). Quocum consentit Epicurus: ὁ δίκαιος ἀταρακτότατος, ὁ δ' ἄδικος πλείστης ταραχῆς γέμων (Sent. sel. 17 Us. p. 78, cf. fr. 519). Errat autem Usenerus in eo, quod Platonis Reip. p. 352a, quem locum supra apposui, in primo Ciceronis libro de finibus 13,44 et 18,58 expressum esse arbitratur⁴⁷⁾. Nec inductio ea, quae ad medici artemque gubernatoris pertinet (de fin. I 13,42), sumpta est ex Platonis Rep. I 15. 341c—342e⁴⁸⁾. Immo vero Epicurus, ubi cum Platone congruit, eisdem usus est prioris aetatis auctoribus. Nam quae illi praeclare cogitata libris mandaverant, ex hoc communi fonte vel maximi hauserunt posterioris saeculi philosophi. Apponam igitur illos Ciceronis locos, unde intellegas, quae ratio intercedat inter discordiam civitatis seditiosae et animum secum discordantem: *Cupiditates enim sunt insatiabiles, quae non modo singulos homines, sed universas familias evertunt, totam etiam labefactant saepe rem publicam. Ex cupiditatibus odia discidia discordiae seditiones bella nascuntur, nec cae se foris solum iactant nec tantum in alios caeco impetu incurrunt, sed intus etiam in animis inclusae inter se dissident atque discordant, ex quo vitam amarissimam necesse est effici etc.* (13,43). Paulo post haec addit: *Clamat Epicurus . . . non*

⁴⁷⁾ Epicurea p. 272 ad v. 15 sq. et 268 ad v. 1 sq.

⁴⁸⁾ l. c. p. 267.

posse iucunde vivi, nisi sapienter honeste iusteque vivatur, nec sapienter honeste iuste, nisi iucunde. Neque enim civitas in seditione beata esse potest nec in discordia dominorum domus; quo minus animus a se ipse dissidens secumque discordans gustare partem ullam liquidae voluptatis et liberae potest (18, 57sq.). Eadem ratione et apud Platonem et apud Iamblichum concordia cum civitatem et familiam tum uniuscuiusque animum continet (cf. Rep. 432a, Vorsok. I. c. p. 597, 23). Temperantiam Epicurei propterea expetendam esse dicunt, quia pacem animis afferat et eos quasi concordia quadam placet ac leniat. Temperantia est enim, quae, in rebus aut expetendis aut fugiendis ut rationem sequamur, monet (cf. Antiphontis fr. 58). Nec enim satis est iudicare, quid faciendum non faciendumve sit, sed stare etiam oportet in eo, quod sit iudicatum (cf. 18, 61 intemperantes et ignavi, numquam in sententia permanentes). Plerique autem, quod tenere atque servare id, quod ipsi statuerunt, non possunt, victi et debilitati obiecta specie voluptatis tradunt se libidinibus constringendos etc. (14, 47). Cum his velim conferas quae Aristoteles de constantia animi secum concordantis et de iis, qui pugnantibus et contrariis studiis consiliisque utuntur, similiter atque Iamblichus in illa epistula exposuit. Nec vero ea quae sequuntur praetermittam, quod Antiphon intemperantiam fugiendam esse iisdem fere argumentis in fr. 58 docet: nec quid eventurum sit provident ob eamque causam propter voluptatem et parcam et non necessariam . . . tum in damna, tum in dedecora incurrunt etc. Atque eadem est Lucreti ratio, quae Antiphontis in fr. 58: ἀ δ' ἐδόκουν τοῖς πέλας ποιήσειν, παθόντες τὰυτὰ ἀνεφάνησαν αὐτοί: circumretit enim vis atque iniuria quemque, atque unde exortast, ad eum plerumque revertit, nec facilest placidam ac pacatam degere vitam qui violat factis communia foedera pacis (V 1152 sqq).

Hanc igitur tam diversorum inter se philosophorum in tali re convenientiam si quis accurate examinaverit, dubitare non poterit, quin locis communibus utantur, quos a prioribus acceperint⁴⁹⁾.

⁴⁹⁾ Accedit, quod et Plato et Epicurus eandem rationem, quam inter civitatem et animum statuebant, ad corporis facultates rettulerunt. Atqui hanc rationem iam apud veteres quosdam invenimus physicos, ut Alcmaeon docuit τῆς μὲν ὑγίειας εἶναι συνεκτικὴν τὴν ἰσονομίαν τῶν δυνάμεων . . ., τὴν δ' ἐν

Quodsi vetus est illa concordiae a civitate ad animi partes translatio, iam nihil impedit, quominus eadem sit Antiphon usus. Atque id reliqua — quae nunc summatim attingemus, postea accuratius explicabimus — ipsa indicant fragmenta, e quibus apparebit sophistam similem quandam secutum esse rationem atque Democritum.

In fr. 49 vitae molestias, coniugii incommoda enumerat. Quaecumque mala inveniri possunt, quasi ad accusandam vitam eum protulisse, nescio an ex fr. 51 conicere liceat: *ἐὺκατηγόρητος πᾶς ὁ βίος, (καὶ ὁ) θαυμαστῶς ὥς*⁵⁰⁾ *μακάριος, καὶ οὐδὲν ἔχων*^{50a)} *περιττὸν οὐδὲ μέγα καὶ σεμνόν, ἀλλὰ πάντα σμικρὰ καὶ ἀσθενῆ καὶ ὀλιγοχρόνια καὶ ἀναμεμειγμένα λύπαις μεγάλαις.* Nec vero ad artem quandam consolatoriam (*τέχνην ἀλυσίας*), ut Bureschius voluit⁵¹⁾, haec fragmenta sunt referenda. Nam satis incerta traditur huius libri memoria⁵²⁾, quem omnino ignorant Hermogenes⁵³⁾ et Philostratus. Quorum de Antiphontis dicendi genere iudicia ad libros *Περὶ ἀληθείας* et *Περὶ ὁμονοίας* pertinent. Atque id ipsum, quod proprium esse libri *Περὶ ὁμονοίας* Philostratus dicit, in haec cadit fragmenta: *σοφιστικώτατος δὲ ὁ ὕπερ τῆς ὁμονοίας (sc. λόγος), ἐν ᾧ γνωμολογίαί τε λαμπραὶ καὶ φιλόσοφοι σεμνὴ τε ἀπαγγελία καὶ ἐπηριθυμένη ποιητικοῖς ὀνόμασι κτλ.*⁵⁴⁾. Sed de orationis granditate postea. Quid autem Antiphon hominibus in hac tanta rerum humanarum fragilitate et infirmitate faciendum esse putat, ut quantum fieri possit beate vivant? Duemmlerus eum miseriis vitae adduc-

αὐτοῖς μοναρχίαν νόσου ποιητικὴν (Vorsok.² I 14 B 4 p. 104,4). Sic Plato similitudine rei publicae utitur, ut et corporis et animi valetudinem describat (Rep. 444d, cf. quae Eryximachus exponit in Symp. 186e). Nam virtutem bonam animi valetudinem, quae concordia partium contineatur, improbitatem morbum esse, quae ex discordia partium oriatur, docet Rep. 444b sq. 352a. Item Epicurus, si corporis morbis vitae iucunditas impediatur, eo magis animi morbis eam impediri, animi autem morbos cupiditates esse dicit, quae in animis inclusae inter se discordent (cf. Cic. de fin. I 18,59. 13,44).

⁵⁰⁾ Dielsius: ὥς [μακάριε] Blassius, θαυμαστῶς ὡ μακάριε codd.

^{50a)} ἔχει coniecit Wilamowitzius.

⁵¹⁾ l. c. p. 83.

⁵²⁾ [Plut.] Vit. X orat. I p. 833c. Vorsok. 80 A 6 (590,21).

⁵³⁾ Hermog. de ideis II 11,7. 9. Vorsok. 80 A 2 (587,20).

⁵⁴⁾ V. Soph. I 15,4. Vorsok. 80 B 44a (597,19).

tum esse existimat, ut idem atque Callicles sentiret⁵⁵), cui eum qui nulla alterius ratione habita totum se dedit voluptatibus, beatissime vivere placeat. Quin etiam ad hunc describendum Antiphontis exemplo Platonem usum esse vir doctus arbitratur⁵⁶). Quod quam male sit iudicatum, ex fr. 54. 58-61 intellegitur, de quibus supra disputavimus. Neque repugnant fr. 50 et 53, quae adiungenda sunt ad fr. 50, cuius fides lemme praestatur. Nam haec fere Antiphon dicit. Brevis est vita stationis similis (fr. 50). Neque cum semel vitam imprudenter institueris, errorem corrigere poteris, quandoquidem non bis vivis (fr. 52). Propterea ii stulte faciunt, qui hac tam brevi vivendi occasione non recte utuntur: εἰσὶ τινες οἱ τὸν παρόντα μὲν βίον οὐ ζῶσιν, ἀλλὰ παρασκευάζονται πολλῇ σπουδῇ ὥς ἕτερόν τινα βίον βιωσόμενοι, οὐ τὸν παρόντα· καὶ ἐν τούτῳ παραλείπομενος ὁ χρόνος οἴχεται (fr. 53a). Cuius fragmenti sensum, quem nonnulli male intellexerunt⁵⁷), non melius quam Egmonti Goethiani verbis illustrare possum: *Leb ich nur, um aufs Leben zu denken? Soll ich den gegenwärtigen Augenblick nicht genießen, damit ich des folgenden gewiß sei? Und diesen wieder mit Sorgen und Grillen verzehren?* Sauppius Plauti illud contulit: *Certa mittimus, dum incerta petimus. atque hoc evenit In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim* (Pseud. 685 sq.). Quam sententiam ex Epicureo fonte fluxisse intelleges, si Ciceronis de fin. I 48, 60 contuleris: *praesentibus non fruuntur, futura modo exspectant, quae quia certa esse non possunt, conficiuntur et angore et metu maximeque cruciantur* etc. Similiter Epic. fr. 493 Us.: *molestum est semper vitam incohare, male vivunt qui semper vivere incipiunt, quia semper illis imperfecta vita est.* Eodem vero Democritus spectat (fr. 202): ἀνοήμονες τῶν ἀπσόντων ὀρέγονται, τὰ δὲ παρσόντα καίπερ τῶν παρῳχημένων κερδαλεώτερα ἔοντα ἀμαλδύνουσιν (cf. fr. 224). Sunt enim imprimis avari qui ita agunt, ut Demo-

⁵⁵) Academica p. 81. Similiter Boeckhiius Prodicum voluptati oboedivisse insinulavit, quo crimine sophistam pulcherrime expedit Welckerus (cf. Kl. Schr. II 513).

⁵⁶) l. c. p. 79 sqq.

⁵⁷) Duemmlerus l. c. p. 80. Antiphontem hoc fragmento ad Prodicum spectare dicit p. 172. Sed recte iam Heinzius (Comment. ad Lucr. III 956) nunc video interpretatum esse.

critus in fr. 227 dicit: οἱ φειδωλοὶ τὸν τῆς μελίσσης οἶτον ἔχουσιν ἐργαζόμενοι ὡς αἰεὶ βιωσόμενοι. Atque eos ipsos Antiphon notat, qui insatiabili divitias coacervandi cupiditate ducti iis quae possideant, numquam contenti sint, sed maiora possidere semper cupiant, quibus quasi in altera vita frui velint. Itaque fieri — sic enim concludendum est ei —, ut molestias ac sollicitudines sibi parantes vera bonis sapienter utendi voluptate careant: οἱ δὲ ἐργαζόμενοι μὲν καὶ φειδόμενοι καὶ τάλαιπωροῦντες καὶ προστιθέντες (more apium, cf. Dem. fr. 227) ἡδόνται οἷα δὴ τις ἂν εἰκάσειεν ἡδῆσθαι. ἀφαιροῦντες δὲ καὶ χρώμενοι ἀλγούσιν ὥσπερ ἀπὸ τῶν σαρκῶν ἀφαιρούμενοι (fr. 53). Quid? ex iis, quae contulimus, nonne satis apparet nullius sententiis Antiphontem propius accedere quam Democriti? Is enim etsi vitae bonis fruendum esse statuit (fr. 200 ἀνοήμονες βιοῦσιν οὐ τερπόμενοι βιοτῇ), tamen cum omnia caduca et infirma esse cum Antiphonte (cf. fr. 51) consentiat, nihilo magis quam ille voluptatibus indulgendum, sed potius cupiditates coerendas esse censet, ut paucis contentus tranquillo animo vivas: γινώσκειν χρεὼν ἀνθρωπίνην βιοτὴν ἀφαιρῆν τε ἐοῦσαν καὶ ὀλίγο-χρόνιον, πολλῇσι δὲ κηρσὶ συμπεφυρμένην καὶ ἀμηχανήσιν, ὥσως ἂν τις μετρίης τε κτήσιος ἐπιμέλῃται καὶ ἀμέτρητα ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοισι τάλαιπωρῇ (fr. 285). Uterque neminem magis laudat quam qui vincere se ipsum possit (Ant. fr. 58): σωφροσύνην δὲ ἀνδρὸς οὐκ ἂν ἄλλος ἡριότερόν τις κρίνειν, ἢ ὅστις τοῦ θυμοῦ ταῖς παραχρῆμα ἡδοναῖς ἐμφράσσει αὐτὸς ἑαυτὸν κρατεῖν τε καὶ νικᾶν ἡδυνῆθαι αὐτὸς ἑαυτόν. Cf. Democr. fr. 214. 236. At Duemmlerus Xenophontis testimonio nititur⁵⁸⁾, qui Socratem, cum Antiphon ex eo quaesiverit, cur pecuniam accipere recusans tam misere viveret, respondisse narrat: ἔοικας, ὦ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν οἰομένῳ τρυφῇ καὶ πολυτέλειαν εἶναι· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δεῖσθαι θεῖον εἶναι κτλ. (Mem. I 6, 10. Vorsok. 80 A 3). Est ergo demonstratum Antiphontem Cynicos non esse secutum! Neque enim alius hoc loco se offert Socrates nisi Cynicus, quippe qui sophistae luxuriam opprobret, quod paupertatem non laudet⁵⁹⁾. Concedo Antiphontem pecuniam non contempsisse (cf. Mem. I 6, 3). Nec Democritus

⁵⁸⁾ l. c. p. 81 sq.

⁵⁹⁾ hoc recte ipse Duemmlerus l. c. p. 81.

opes ad beate vivendum nihil valere putat (cf. fr. 77. 78). Est igitur consentaneum Antiphontem refellere illam quam praedicant Cynici ἀπάθειαν et ἡμερίαν (cf. Zeller l. c. II 1^a, 312. 326). Persuasum enim habet vere honestum se non praebere, qui ab omnibus cupiditatibus ac vitiorum inlecebris remotus ne in periculum quidem veniat, ne iis vincatur, sed qui cupiditatibus superior extiterit (fr. 59): ὅστις δὲ τῶν αἰσχυρῶν ἢ τῶν κακῶν μήτε ἐπεθύμησε μήτε ἤψατο, οὐκ ἔστι σώφρων· οὐ γὰρ ἔσθ' ὅτου⁶⁰) κρατήσας αὐτὸς ἑαυτὸν κόσμῳ παρέχεται. Cf. Eurip. fr. 806 οἱ πεῖραν οὐ δεδωκότες μᾶλλον δοκοῦντες ἢ πεφυκότες σοφοί. Totum igitur se homo vitae dare bonisque eius recte uti debet. Nec vero id potest nisi audendo atque agendo, rei publicae operam navando (cf. Mem. I 6, 11). Quare in eos invehitur, qui timidis et ignavis animis labores suscipere veriti semper haesitant: 'A. ἐν τῷ Περὶ τῆς ὁμονομίας· ὀκνεῖν ἵνα οὐδὲν ἔργον ὀκνεῖν' (fr. 55). Eosdem vituperat fr. 57: νόσος δειλοῖσιν ἐορτή· οὐ γὰρ ἐκπορεύονται ἐπὶ πράξιν. Cf. Xen. Mem. III 7, 2: εἰ δέ τις . . δυνατὸς ὢν τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελόμενος τὴν τε πόλιν αὔξειν καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο τιμᾶσθαι, ὀκνοίῃ δὲ τοῦτο πράττειν, οὐκ ἂν εἰκότως δειλὸς νομίζοιτο; Thucydides hominem vere Atheniensem dicit navum et industrium esse καὶ μήτε ἐορτὴν ἄλλο τι ἡγεῖσθαι ἢ τὸ τὰ δέοντα πράξαι ξυμφορὰν τε οὐχ ἥσσον ἰσχυρίαν ἀπράγμονα ἢ ἀσχολίαν ἐπίπονον (I 70, 8). Huc quamvis non pro certo referri potest fr. 56, quo eos Antiphon reprehendit, qui inanibus verbis se iactant, a rebus gerendis abhorrent: κακὸς δ' ἂν (εἴη), εἰ ἐπ' ἀποῦσι μὲν καὶ μέλλουσι τοῖς κινδύνοις τῇ γλώττῃ θρασύνεται καὶ τῷ θέλειν ἐπείγει, τὸ δ' ἔργον ἂν παρῇ, ὀκνεῖ. Cf. Democr. fr. 82. De hac enim re Antiphontem disservisse ex initio fr. 58 intellegitur, quo ignaviam ita tamen probat, si de iniuria alteri inferenda agatur⁶¹). Hic quaerat quispiam, quid hoc ad ὁμόνοϊαν? At sunt ignavi tales, qui nunquam in sententia permanentes sibi

⁶⁰) ὅπου Sauppius, Blassius, sed ὅτου servandum, cf. Pl. Symp. 196b σωφροσύνη τὸ κρατεῖν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν. Sic distinguendum est: αὐτὸς ἑαυτὸν κόσμῳ παρέχεται. Cupiditatibus vincendis homo ipse se moderatum praestat, cf. fr. 58 ταῖς ἡδοναῖς ἐμφράσσει αὐτὸς ἑαυτόν. Cf. Grillparzer, Jüdin v. Tol. I 2: *Besiegter Fehlt ist all des Menschen Tugend, Und wo kein Kampf, da ist auch keine Macht.*

⁶¹) cf. Wilam., Arist. u. Athen. I 173.

ipsi aliisque molestias parent. Ad amicitiam pertinent fr. 62. 64a. b, quibus ut cauti et prudentes simus in amicis eligendis monet. Veram autem amicitiam plurimum posse ad vitam beatam quis ei visum esse miretur, qui summum bonum in concordia posuerit? Qua de re omnes philosophi consentiunt, sive amicitiam concordia contineri ut Plato (cf. Alcib. 12b sq. Deff. 413a), sive concordiam in amicitia positam putant ut Aristoteles (cf. Eth. Nicom. VIII 1. IX 6).

II.

Exposita igitur Antiphontis ratione quoniam ampliora fragmenta ad librum Περὶ ὁμοιοῦς pertinere, quantum in hac quidem re potest, probavimus neque quicquam repugnare demonstravimus, quo permoveamur, ut nonnulla alii sophistae libro attribuiamus, nunc etiam singula persequemur et minuta, quae adhuc praetermisimus. In fr. 45—47 Duemmler⁶²⁾, cui Poehlmann assentitur, Antiphontem Σκιάποδας, Μακροκεφάλους, ὑπὸ γῆν οἰκοῦντας ideo commemorasse dicit, ut eorum exemplis, quae de optima re publica sibi finxisset, perfici posse probaret. Quid? ad eam vitam, quam subterranei degerent, cives redire voluit? Duemmler et bonorum et mulierum communionem Antiphontem Platone priorem expetisse suspicatur⁶³⁾. At longe aliam rationem eum secutum esse vidimus, qui a ('ynicorum grege rerum naturae veritatem imitantium vehementer abhorreat. Cur autem barbaros illos induxit? Constat eorum exemplis sophistas usos esse, ut primam hominum vitam describerent, quam plerique immanem et incultam fuisse docuerunt. Ut Protagoras περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ καταστάσεως scripsisse traditur (Vorsok.² II 1, 74A 1 p. 527,1), unde sumpta esse videntur, quae Plato eum de hac re facit dicentem (Protag. 320c sqq.)⁶⁴⁾. Item Euripides laudat, ὃς ἡμῖν βίον ἐκ πεφυρμένου καὶ θηριώδους θεῶν διασταθμίσας (Suppl. 201 sq.) Similiter Critias (fr. 25): τὴν χρόνος, ὅτ' τὴν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος καὶ θηριώδης ἰσχύος θ' ὑπερέτης κτλ. Itaque verisimile est Antiphontem ad bar-

⁶²⁾ Prolegomena z. Plat. Staat (p. 46), Kl. Schr. I 206. — Poehlm. l. c. p. 118 adn. 1.

⁶³⁾ l. c. p. 219 (56).

⁶⁴⁾ cf. Gomperz l. c. p. 313. — Vorsok.² II 1, 74 C 1.

baros recurrisset, ut feram ac miseram hominum vitam exponeret, qui ab humano cultu civilique abessent. Erat enim eius, qui ad concordiam spectaret, ostendere homines ad bene vivendum societate inter se atque communitate carere non posse⁶⁵). Nescio an idem de hac re quod Anonymus Iamblichi senserit (l. c. 6,1): ἔφουσαν μὲν οἱ ἄνθρωποι ἀδύνατοι καθ' ἓνα ζῆν, συνῆλθον δὲ πρὸς ἀλλήλους τῇ ἀνάγκῃ εἰκόντες κτλ. Ceterum respicienda sunt ea, quae Sauppius de fr. 45 et 46 subtiliter coniecit⁶⁶).

In fr. 49 vitae humanae labores gaudia dolores sophista contemplatur. Qua in re ab infantia eum exorsum esse Sauppius ex primis verbis collegit⁶⁷): φέρε δὴ, προσελθέτω ὁ βίος εἰς τὸ πρόσθεν καὶ γάμων καὶ γυναικὸς ἐπιθυμῶντάτω, h. e.: age vero, vitam aetate progredi et coniugem cupere fingamus⁶⁸). At Wilamowitzius et Nordenus προσελθέτω proprie dictum esse arbitrati Antiphonem vitae personam tamquam in scaenam procedentem fingere asseverant⁶⁹). Nimirum multis hoc placebit. At si persona procedit, agere eam vel dicere oportet, ut Leges in Platonis Critone, Bona apud Crantorem (Sextus adv. math. XI 51). Sed hoc loco vita nihil agit, nihil dicit. Immo ipse orator statim pergit de summo vitae momento in utramque partem disputare: αἴτιη ἡ ἡμέρα κτλ., cf. infra: φέρε δὴ, μὴ τὰ παλιγκοτα λέγωμεν κτλ. — ἐγὼ γάρ, εἴ μοι γένοιτο κτλ. Quare Sauppii interpretationem tenebimus (cf. Pl. Leg. 682a εἰς δὴ τὸ πρόσθεν προσέλθωμεν ἔτι τοῦ νῦν ἐπελθόντος ἡμῖν μύθου). Quod autem vitae quasi personae tribuitur, quod hominum est, hanc figuram postea usitatam primum ab Antiphonte et Euripide Med. 194, Hipp. 382) usurpari Wilamowitzius demonstravit (l. c.). — Ventum est ad locum summi momenti. Qualem uxorem duxeris, tali fortuna uteris. Si res male evenerit, maxima erunt incom-

⁶⁵) cf. Wilamowitz l. c.

⁶⁶) l. c. p. 521.

⁶⁷) l. c. p. 523.

⁶⁸) Imperativo III. pers. aliquid ponitur.

⁶⁹) Wilam. Herm. XV 515: „Läßt doch der Sophist Antiphon diese Person selbst auftreten und Rede stehn.“ — Norden, Ant. Kstpr. I 72,2. 129,1. Traditum est προσελθέτω, quod Sauppius correxit. Scilicet ubi memoria est ita corrupta, ut in his fragmentis et in hac propter compendium ambigua praepositione, una littera nihil fere valet.

moda⁷⁰⁾. Difficile divortium: χαλεπαὶ μὲν ἐκπομπαί, τοὺς φίλους ἐχ-
θροὺς ποιῆσαι, ἴσα φρονούντας ἴσα πνέοντας, ἀζιώσαντα καὶ ἀζιωθέντα.
Nescio an haec verba admodum distorta ita sint interpretanda, ut
primum nomine φίλους mulieris non solum amicos, ut Jacobsius
voluit, sed etiam affines significari, deinde ἀζιώσαντα καὶ ἀζιωθέντα
in ἐζώσαντα καὶ ἐζωσθέντα cum Iacobsio mutanda esse dicas, ex quo
haec fere sententia efficiatur: 'difficile divortium'⁷¹⁾, affines cum
uxore conspirantes ex amicis in inimicos mutare, cum illa domo
eiecta ipse quoque ex illorum domibus eiectus sis'^{71a)}. Est enim
metuendum, ne divortio cum uxore facto graves totius eius gentis
inimicitias suscipias. Similiter in Terenti exemplo, quo ad Hec. 211
utebatur, affines erant φίλοι appellati, quos inimicos factos esse
senex ille dolet: *tum autem ex amicis inimici ut sint nobis affines
facis*. Fortasse in hac interpretatione aliquis reprehendet, quod
verba ἴσα φρονούντας ἴσα πνέοντας ad mulieris affines referuntur, quae
potius in coniuges concordia et amore coniunctos cadere videantur.
At illi quidem inter se discordant! Haec ipsa est causa divortii!
Quid ergo? Dielesius in prima editione verbum ζῆν post πνέοντας

⁷⁰⁾ Traditum est εἰ γὰρ τόχοι μὴ ἐπιτηδεῖα γενομένη, in quo per se nihil
est vituperandum. Nam similiter Democritus et Herodotus ἐπιτήδειος de filio
utuntur, qui patri commodus est (cf. Dem. fr. 277. Herod. III 52. IX 37).
Sed γυνή subiectum longius remotum est, quam ut inde petatur. Propterea
Sauppius scripsit ἡ γαμουμένη, Meinekius ἡ ἀγομένη, quod utrumque non placet.
Nam γίνεσθαι hoc loco optime dictum est, cum de rerum eventu agatur.
Fortasse e γάμος subiectum aliquis sumendum esse arbitratus e. g. afferet Ar.
Plut. 502: πολλοὶ πλουτοῦσι ... ἀδίκως αὐτὰ ξυλλεξάμενοι. Pl. Phaed. 58 b
πλοῦτον ... αὐτοῦς. At χρήματα e πλουτοῦσι, πλέοντας e πλοῦτον sumere tam
durum non est quam γυνή e γάμος. Accedit autem, quod Ant. infra neutr.
plur. τὰ ἐπιτηδεύματα dicit, ubi res secundas opponit rebus adversis (τὰ παλίν-
γοστα). Etenim solet eadem verba ac formas servare ac repetere, qua de re
infra dicemus. Propterea verisimile est eum primo loco scripsisse ἐπιτήδεια
γεγόμενα, quod Blassius restituit. Idem Dielesius in I. edit. recepit, in altera
codices secutus est. Wilamowitzius se emendasse sperat εἰ γὰρ τόχοι μὴ ἐπι-
τηδεῖαν ἀγόμενος (cf. Eur. Androm. 206).

⁷¹⁾ De asyndeto in III. cap. dicemus.

^{71a)} De affinibus hoc loco agi Wilamowitzio ipsi quoque persuasum est
qui, cum haec scripsissem, se omnia sana esse credere adnotavit et Eur. Hipp.
634 sqq. conferri iussit. Itaque ἀζιωσ. x. ἀζιωθ. ad affines refert, quos dignos
habuerit maritus (nempe affinitate) dignusque ab iis habitus sit.

interposuit⁷²⁾. Quem si sequeris, hunc fere sensum ei loco subicies: 'difficile est divortium, coniugem inimicam facere, cum eam dignaveris et ab illa dignatus sis coniunctissima concordia vivere.' Nam φίλοι, cui contrarium ἐχθροί, apud eum, qui poetico sermone utatur, uxor esse potest (cf. Aesch. Ag. 1236 Ἄρη φίλοις πνέουσιν i. e. marito), quae quamvis invisa sit marito, tamen ipsa non inimica, quae fiet divortio. Dubito an haereat aliquid suspecti. Sed pergamus. Etiam si felicissime evenerit, miserias non deesse affirmat. Gaudiis enim semper finitimos esse dolores: ἐν τῷ αὐτῷ δέ γε τούτῳ, ἔνθα τὸ ἡδύ, ἔνεστι πλησίον που καὶ τὸ λυπηρόν· αἱ γὰρ ἡδοναὶ οὐκ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐμπορεύονται, ἀλλ' ἀκολουθοῦσιν αὐταῖς λῦπαι καὶ πόνοι. Contraria inter se coniuncta esse docuit Heraclitus (cf. fr. 111). Ab eo repetuntur, quae Socrates apud Platonem similiter atque Antiphon de voluptate et dolore exponit (Phaed. 60bsq.): ὡς θαυμασίως πέφυκε (sc. τὸ ἡδύ) πρὸς τὸ δοκῶν ἐναντίον εἶναι, τὸ λυπηρόν κτλ. ὃ ἂν τὸ ἕτερον παραγένηται, ἐπακολουθεῖ ὕστερον καὶ τὸ ἕτερον. Hoc quidem ad omnem vitam pertinere Antiphon exemplis demonstrat. Neque enim ullam voluptatem aut virtutem homines sine magnis laboribus ac molestiis adipisci: τιμαὶ γὰρ καὶ ἄθλα, δειλέατα ἂ ὁ θεὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις, μεγάλων πόνων καὶ ἰδρώτων εἰς ἀνάγκας καθιστᾷσιν. Sententia ab Hesiodo pendet, cuius verba (Op. 289 sq.): τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρώτα θεοὶ προσάροισιν ἔθιξαν, quam vera essent, cum et poetae et philosophi intellegerent, saepe ad ea recurrerant. Notum est Epicharmi illud (fr. 36): τῶν πόνων παλοῦσιν ἡμῖν πάντα τὰ γὰρ οἱ θεοί. Ab eodem Hesiodi loco profectus Prodicus de virtute disseruit, cum Herculis exemplo usus illam fabulam narraret. Cf. Xen. Mem. II 1,28: τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας οἱ θεοὶ διδόνασιν ἀνθρώποις . . . . εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατός εἶναι, τῇ γνώμῃ ὑπηρετεῖν ἐθιστέον τὸ σῶμα καὶ γυμναστέον σὺν πόνοις καὶ ἰδρώτι. Velim animadvertas Antiphontem non deos dicere, sed deum. Item in fr. 54: ἦταν γὰρ ὁ θεὸς μὴ παντελῶς βούληται ἀγαθὰ διδόναι ἀνδρὶ κτλ. De deo autem quid senserit, ex fr. 10 libri Ἀληθείας intellegitur: διὰ τοῦτο οὐδενὸς δεῖται οὐδὲ προσδέχεται οὐδενός τι, ἀλλ' ἄπειρος καὶ ἀδέητος. Deos

⁷²⁾ In altera edit. codicum lectionem servavit, φίλους ad coniuges rettulit.

igitur, quos vulgus credit, Antiphon non credit. Nimirum Xenophanem sequitur pariter atque Euripides (Herc. 1345): δεῖται γὰρ ὁ θεός, εἴπερ ἔστ' ὁρθῶς θεός, οὐδενός⁷³). — Labores, etsi per se molesti sint, Democritus dulces fieri putat spe boni eventus (fr.243)⁷⁴). Idcirco Antiphon honores et praemia tamquam inlecebras esse dicit, quibus permoveamur, ut labores ac sudores subeamus. Tanta autem esse coniugii incommoda, ut si susciperet vitam se perferre non posse confiteatur. Uxori enim, quam diligat, marito providendum quasi alteri corpori, alteri animae. Duplices igitur curae, duplices sollicitudines. Iam vero liberis natis aerumnarum omnia plena, corporis vigor iuventaue evanescunt. Haec fere Antiphon, cum mala bonis opponit, ad accusandum coniugium profert, de quo illis temporibus multum disputatum esse Euripides testatur. Atque is quidem cum multis locis⁷⁵) de conubii et commodis et incommodis locutus sit, tum malorum maximam culpaem partem attribuit legibus (fr. 402² N.): νόμοι γυναικῶν οὐ καλῶς κεῖνται πέρι. χρῆν γὰρ τὸν εὐτοχοῦνθ' ὅπως πλείστας ἔχειν . . ., ὥς τὴν κακὴν μὲν ἐξέβαλλε θωμάτων, τὴν δ' οὖσαν ἐσθλὴν ἡδέως ἐσφύζετο· νῦν δ' εἰς μίαν βλέπουσι, κίνδυνον μέγαν ῥίπτοντες· οὐ γὰρ τῶν τρόπων πειρώμενοι νόμφας ἐς οἴκους ἐρματίζονται βροτοί. Itaque nemo scit, qualem uxorem ducat: συμφορὰ δ' ὅς ἂν τύχῃ κακῆς γυναικός, εὐτοχεῖ δ' ἐσθλῆς τυχὼν (fr. 1042² N). Nec minus femina in dubio versatur: ἀν τῷδ' ἀγῶν μέμεντος ἢ κακὸν λαβεῖν ἢ χρηστόν· οὐ γὰρ εὐκλεεῖς ἀπαλλαγὰι γυναιξίν κτλ. (Med. 235 sqq.). Simillime Antiphon: μέγας γὰρ ἀγῶν γάμος ἀνθρώπων . . . χαλεπαὶ μὲν ἐκπομπαί κτλ. Sunt etiam alii loci, quibus ad verbum fere Antiphon cum Euripide congruit. Is enim Phaedrae nutricem facit philosophantem (Hipp. 252 sqq.):

πολλὰ διδάσχει μ' ὁ πολλὸς βίος.

χρῆν γὰρ μετρίας εἰς ἀλλήλους

φιλίας θνητοῦς ἀνακίρνασθαι

⁷³) cf. Wilam. ad Herc. v. 1346. [Plut.] Strom. 4. Vorsok. 1² 11 A 32 (41,18).

⁷⁴) Idem sentit Epicurus, cf. Cic. de fin. I 15,49: *neque laborum perfunctio neque perpessio dolorum per se ipsa allicit etc.*

⁷⁵) quos composuit Nestleus: Euripides, der Dichter der griechischen Aufklärung p. 249 sqq.

255 καὶ μὴ πρὸς ἄκρον μυελὸν ψυχῆς,
 εὖλυτα δ' εἶναι στέργηθρα φρενῶν
 ἀπὸ τ' ὥσασθαι καὶ ξυντεῖναι.
 τὸ δ' ὑπὲρ δισσῶν μίαν ὠδίνειν
 ψυχὴν χαλεπὸν βάρος, ὥς καὶ γὰρ
 260 τῇσδ' ὑπεραλγῶ.

Hunc locum Cicero apud auctorem de amicitia suum, quem Theophrastum fuisse viri docti putant, invenit et paulo fusius scilicet, uno tamen versu (255) omisso nimis poetico, reddidit (Lael. 13, 45): . . . *fugiendas esse nimias amicitias, ne necesse sit unum sollicitum esse pro pluribus; satis superque esse sibi suarum cuique rerum, alienis nimis implicari molestum esse; commodissimum esse quam laxissimas habenas habere amicitiae, quas vel adducas, cum velis, vel remittas; caput enim esse ad beate vivendum securitatem* (quod interpretandi causa addidit Cicero), *qua frui non possit animus, si tamquam parturiant unus pro pluribus*. Quibuscum conferas haec Antiphontis: τί οὖν, εἴ μοι γένοιτο σῶμα ἕτερον τοιοῦτον, ὃ γέ μοι οὕτως ἐπιμελὲς εἶη; οὐκ οὖν δῆλον, ὅτι γυνὴ ἀνδρὶ, ἐὰν ἤ καταθυμία, οὐδὲν ἐλάττους τὰς φιλότητας παρέχεται καὶ τὰς ἐδύνας ἢ αὐτὸς αὐτῷ ὑπὲρ τε τῆς ὑγιείας δισσῶν σωματίων κτλ. Eandem sententiam duo praeterea exhibent Euripidis loci, quos iam Duemmlerus attulit⁷⁶⁾. Admetus enim uxore mortua optat, ut numquam eam duxisset (Alc. 879 sqq.):

ζηλῶ δ' ἀγάμους ἀτέκνους τε βροτῶν·
 μία γὰρ ψυχὴ, τῆς ὑπεραλγεῖν
 μέτριον ἄχθος·
 παίδων δὲ νόσους καὶ νυμφιδίους
 εὐνάς θανάτοις κεραϊζομένας
 οὐ τλητὸν ὄρᾶν, ἐξὸν ἀτέκνους
 ἀγάμους τ' εἶναι διὰ παντός.

In fr. 908² N. mater quaedam miseram fortunam, quam liberis parandis habeat, queritur: τί τοῦτο δὴ τὸ χρηστόν; οὐκ ἀρκεῖ μίαν ψυχὴν ἀλύειν κατὰ τῇδ' ἔχειν πόνο⁷⁷⁾; Duemmlerus poetam cum

⁷⁶⁾ Acad. p. 171. Kl. Schr. p. 178 adn. 1.

⁷⁷⁾ cf. Ter. Adel. 38: *Vah, quemquamne hominem in animum instituere aut parare quod sit carius quam ipse est sibi!*

alia, quae ad rem publicam pertineant, tum hanc mirabilem sententiam a sophista mutuatum esse coniecit. Mittamus ea, quae probare nullo modo potuit⁷⁸⁾. De iis tantum disputabimus, quae certa quadam similitudine continentur. Quodsi loci, quos supra commemoravimus, ab Antiphonte pendent, librum eius ante annum 438 in lucem prodisse dicendum est. Nam in Alcestide primum existit illud, quod deinde in Hippolyto et in fr. 908 occurrit. Sed ad eam vetustatem hunc librum, quem initio fere belli Peloponnesiaci ad aegram rem publicam sanandam Antiphontem scripsisse primo capite exposuimus, nemo reiciet, qui sermonem eius accuratius examinaverit. At erunt, qui sophistam poetae auctoritatem secutum esse dicant, ut illum Medae v. 235 et Sophoclis Antig. v. 672: ἀναρχίας δὲ μείζων οὐκ ἔστιν κακόν in fr. 61: ἀναρχίας δ' οὐδὲν κακίον ἀνθρώποις imitatus esse videatur⁷⁹⁾. Quod equidem non recuso. Etenim eodem modo Agathon poetarum sentiis ad amplificandam orationem usus est nullo auctore indicato (cf. Pl. Symp. 194e sqq.). Sed tamen nescio an Hippol. v. 252sqq. similesque et hic Antiphontis locus ex eadem veterum sapientium voce pendeant. Nam in Hipp. v. 253-257 Euripides idem illud Biantis, quod Sophoclis Ajax v. 677 sqq. laudat, nova quadam et propria forma expressit. Quocum hic quidem coniuncta est ea sententia, quae duobus aliis locis sola exstat (v. 258-260). Sequuntur vv. 261-265, quibus vulgares sententias reddi ipso indicatur verbo φασί (v. 262) et laudato illo μηδὲν ἄγαν (v. 265). Quare conicere licebit illam sententiam ipsam quoque a vetere nescio quo sapiente repetitam esse. Utcumque autem haec res se habet, maxime cavendum esse mihi videtur, ne quis temere ea, quae omnium communia sint, singulis attribuat. Nonne mirum est Nestleum dicere⁸⁰⁾ Euri-

⁷⁸⁾ cf. Kl. Schr. l. c. p. 165 (14). 172 (20). 178 (25) adn. 1. In Prolegomenis ad Platonis Remp. (1891) pugnancia cum iis profert, quae in Academicis (1889) exposuit, ubi Calliclis loco Antiphontem habuit. Nunc cf. p. 226: „Die Verkündiger der friedseligen Herdentiermoral, der goldenen δμόνοια machten jede Kultur unmöglich; die Raubtiermoral des Kallikles führte zum schrankenlosen Individualismus.“

⁷⁹⁾ Ne Diesii scrinia me compilasse credas, similes hos locos notavi iam multo, antequam altera eius libri editio in lucem prodiret.

⁸⁰⁾ l. c. p. 250.

pidem in fr. 164: ἄριστον ἀνδρὶ κτῆμα συμπαθὲς γυνή subtiliora reddidisse Antiphontis verba: τί δὲ γλυκύτερον (scil. γυναικὸς καταθουμίας) ἄλλως τε καὶ νέφ;⁸¹⁾? quasi vero Theognidis illud (v. 1225) omnibus notum non fuerit: οὐδέν, Κόρν', ἀγαθὴς γλυκερώτερόν ἐστι γυναικός. Ut intellegas, quantopere iis, de quibus Antiphon agit, animi hominum illis temporibus agitati sint, haec velim similia conferas: Eur. Alc. 238sq. οὐποτε φήσω γάμον εὐφραίνειν πλέον ἢ λυπεῖν κτλ. Iam Hesiodus coniugii mala bonis praevalere dixit (Theog. 607 sqq.): ὃ δ' αὖτε γάμου μετὰ μοῖρα γένηται, κεδνήν δ' ἔσχεν ἄκοιτιν ἀργυροῦαν πραπίδεςσι, τῷ δέ τ' ἀπ' αἰῶνος κακὸν ἐσθλῷ ἀντιφέρει ζεῖ ἐμμενές κτλ. Eiusdem Op. v. 702sq., quod Semonides paene ad verbum expressit fr. 6, Sophocles paululum mutavit in Phaedrae fr. 621: οὕτω γυναικὸς οὐδὲν ἂν μεῖζον κακὸν κακῆς ἀνὴρ εὖροιτ' ἂν οὐδὲ σῴφρονος κρεῖσσον, παθὼν δ' ἕκαστος ὦν τύχῃ λέγει. De hoc loco Wilamowitzius⁸²⁾: „die Tendenz gegen den abstracten Weiberhaß des Euripideischen Hippolytos, vielleicht gegen den des Euripides, zu polemisieren, ist frappant.“ At ipse quoque Euripides, Hesiodo assensus est Melan. fr. 494² N.: τῆς μὲν κακῆς κάκιστον οὐδὲν γίγνεται γυναικός, ἐσθλῆς δ' οὐδὲν εἰς ὑπερβολὴν πέφυκ' ἄμεινον· διαφέρουσι δ' αἱ φύσεις. Praeterea cf. Or. 603sq. — Saepe quaeritur meliusne sit liberos procreare necne. Chorus Medae v. 1090 sqq. exponit eos, qui liberis careant, προσφέρειν εἰς εὐτυχίαν τῶν γειναμένων. 1098 sqq.: οἷσι δὲ τέκνων ἔστιν ἐν οἴκοις γλυκερὸν βλάστημ', ἀθροῶ μελέτη κατατροχούμεους τὸν ἅπαντα χρόνον· πρῶτον μὲν ὥπως θρέψουσι καλῶς βίόντ' ὃ ὑπόθεν λείψουσι τέκνοισ· ἔτι δ' ἐκ τούτων εἴτ' ἐπὶ φλαύροις εἴτ' ἐπὶ χρηστοῖς μοχθοῦσι, τόδ' ἐστὶν ἀδελόν. Deinde dicit, cur etiam ii, quibus boni sint liberi, misere vivant. Similiter in fr. 908² N. et 571² N.: καὶ γὰρ κακοὶ γεγῶτες ἐχθίστη νόσος, καὶ αὖ γένωνται σῴφρονες, κακὸν μέγα, λυποῦσι τὸν φύσαντα μὴ πάθωσι πε⁸³⁾. Mirum est, quantopere Democritus cum Euripide consentiat⁸⁴⁾

⁸¹⁾ Euripides monet, ne adolescentes nuptias differant (fr. 319² N.): οὐ γὰρ ἡδονή, γυναικί τ' ἐχθρόν χρημα πρεσβύτης ἀνὴρ· (cf. Theog. 457 οὐ τοι σύμφορόν ἐστι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέροντι) ἀλλ' ὥς τάχιστα. καὶ γὰρ ἐκτροφαὶ καλαὶ καὶ συννάζων ἡδὺ παῖς νέφ πατρί.

⁸²⁾ Hippol. p. 57 adn. 1. ⁸³⁾ cf. Suppl. 786sq. 1087 sq.

⁸⁴⁾ Sed adoptionem, quam Democritus probat fr. 277, Euripides vituperat

(fr. 275): τεκνοτροφίη σφαλερόν· τὴν μὲν γὰρ ἐπιτυχίην ἀγῶνος μεστὴν καὶ φροντίδος κέκτηται, τὴν δὲ ἀποτυχίην ἀνυπέρθετον ἐτέρῃ ὀδύνῃ. Qua de causa suadet. ne is, qui secure vivere velit, liberis operam det (fr. 276): οὐ δοκεῖ μοι χρῆναι παῖδας κτᾶσθαι· ἐνὸρῳ γὰρ ἐν παίδων κτήσει πολλοὺς μὲν καὶ μεγάλους κινδύνους, πολλὰς δὲ λύπας, ὀλίγα δὲ τὰ εὐθιγλέοντα καὶ ταῦτα λεπτά τε καὶ ἀσθενέα. Idem fere sentit Antiphon: φέρε δὴ καὶ παῖδες γενέσθωσαν· φροντίδων ἥδη πάντα πλέα καὶ ἐξοίχεται τὸ νεότησιον σκίρτημα ἐκ τῆς γνώμης καὶ τὸ πρόσωπον οὐκέτι τὸ αὐτό. Quid his rebus efficere voluerit, certo scire nemo potest. Nec verisimile eum mulierum communionem probasse, ut Euripides fr. 653² N., quod Duemmlero videbatur⁸⁵). Potius idem atque Democritum (cf. fr. 277) eum suasisse existimo. Toepferus autem. si Antiphontem ob eam causam, quod a coniugio abhorreat, salutem publicam in libro suo non respexisse dicit⁸⁶), perperam iudicat. Quis enim plus tribuit rei publicae quam Democritus (cf. fr. 252. 157), quamvis sapienti liberis abstinendum esse censeat?

Ut ab infantia Antiphontem vitae contemplandae initium fecisse ex primis fr. 49 verbis collegimus, ita a iuventute eum ad senectutem profectum esse et ex fr. 67a (Harp. ἀνδρεία: ἡ τῶν ἀνδρῶν ἡλικία. Ἄ. ἐν τῷ Περὶ ἁμυνούας) et ex fr. 66 conicere licebit⁸⁷): γηροτροφία γὰρ προσέεικε παιδοτροφία. Quo fieri potest, ut dicat: ἐδαστηγόρητος πᾶς ὁ βίος κτλ. (fr. 51). Similiter Prodicus, si qua fides Axiochi auctori habenda est⁸⁸), uniuscuiusque aetatis mala enumerasse dicitur. Cf. Axioch. 366d: τί μέρος τῆς ἡλικίας ἁμυνῶν τῶν ἀνιερῶν; de senectute idem locus qui apud Antiphontem τῷ νῷ 'δὲς παῖδες οἱ γέροντες' γίγνεται (367b), quod in proverbio est (cf. Ar. Nub. 1419. Pl. Leg. 646a). Alcidas laudationem mortis, quae constabat ex enumeratione humanorum malorum,

fr. 359² N. Nestleus fieri potuisse arbitratur, ut hic ex illius scriptis didicerit (l. c. p. 341). At hoc nec ante annum 431, quo Medea acta est, fieri potuisse verisimile est nec omnino factum esse ex Euripidis reliquiis cognosci potest.

⁸⁵) l. c. p. 219 (56).

⁸⁶) l. c. p. 42.

⁸⁷) Quod falso Ant. oratori adscriptum esse viri docti consentiunt. Perperam hanc sententiam interpretatus est Toepferus l. c. p. 47.

⁸⁸) cf. p. 366c: καὶ ταῦτα δὲ 2 λέγω Προδίκου εἶπιν τοῦ σοφοῦ ἀπὸ χήματα. V. Gomperz, l. c. p. 463.

scripsisse traditur (cf. Cic. Tusc. I 48, 116). Sed Antiphon, quamvis mala humana non ignoraret, tamen vitam adeo non deservit nec mortem laudavit, ut in concordia salutem poneret item, ut Democritus in tranquillitate animi, id quod supra explicavimus. Nec si ei assensus est, qui dixit, ὡς τὰ χεῖρονα πλείω βροτοῖσιν ἐστί τῶν ἀμεινόνων (Eur. Supp. 196sq.)⁸⁹), sequitur, ut de vita ei fuerit desperandum. Sed potius hanc rationem probavit (Eur. Ant. fr. 196): τοιόσδε θνητῶν τῶν ταλαιπώρων βίος· οὐτ' εὐτυχεῖ τὸ πάμπαν οὔτε δυστυχεῖ· τί δ' ἄρ' ἐν ὄλβῳ μὴ σαφεῖ βεβηκότες οὐ ζῶμεν ὡς ἥδιστα μὴ λυπούμενοι; Idem docet Euripides alio loco per Amphitruonem; (Herc. 503sq.): μικρὰ μὲν τὰ τοῦ βίου (cf. Ant. fr. 51). τοῦτον δ' ὅπως ἥδιστα διαπεράσετε, ἐξ ἡμέρας εἰς νόκτα μὴ λυπούμενοι. ὡς ἐλπιδας μὲν ὁ χρόνος οὐκ ἐπίσταται σφῆζειν, τὸ δ' αὐτοῦ σπουδάζας διέπτατο. His locis summum bonum in securitate quadam ponitur, quae prope accedit ad Democriti⁹⁰) fr. 189: ἄριστον ἀνθρώπῳ τὸν βίον διάγειν ὡς πλεῖστα εὐθυμυθέντι καὶ ἐλάχιστα ἀνιγθέντι. τοῦτο δ' ἂν εἴη, εἴ τις μὴ ἐπὶ τοῖς θνητοῖσι τὰς ἡδονὰς ποιοῖτο. Nam ille ab eo proficiscitur, quod dolorem fugiendum, voluptatem expetendam esse docet (fr. 4. Vorsok. I² p. 386, 24): τέρψις γὰρ καὶ ἀτερπής οὖρος (τῶν συμφόρων καὶ τῶν ἀσυμφόρων) (cf. fr. 188). Similiter Antiphontem sensisse ex fr. 49 apparet. Ut igitur Euripides ab infirmitate vitae profectus eum beatissime vivere dicit, qui spem suam in futuris non ponat, sic Antiphon, cum humana omnia caduca sint, monet, ut praesentibus rebus homines recte utantur, eorumque stultitiam vituperat (cf. fr. 53. 53a. 54), quorum vita, ut Epicuri verba afferam, tota in futurum fertur (cf. Epic. fr. 491 Us.).

Huc pertinet fr. 50: τὸ ζῆν ἔοικε φρουρᾷ ἐφημέρῳ τό τε μῆκος τοῦ βίου ἡμέρα μᾶ[†], ὡς ἔπος εἰεῖν, ἦν ἀναβλέψαντες πρὸς τὸ φῶς παρεγγυῶμεν τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἐτέροις. Quid aliud Antiphon ex hoc efficere voluit nisi Horati illud: *vitae summa brevis spem nos vetat incohare longam?* Sane vita stationi similis: alii discedunt, alii

⁸⁹) Gomperzius, qui hoc ad Prodicum referre non dubitat, controversa nititur Axiochi interpretatione (l. c. p. 344).

⁹⁰) cf. Wilam. ad Herc. v. 506.

succedunt.⁹¹⁾ De eadem re alia similitudine iam Homerus usus est (Il. VI 145).

In fr. 52: ἀναθέσθαι δὲ ὥσπερ πεττὸν τὸν βίον οὐκ ἔστιν (ἀντὶ τοῦ ἀνωθεν βιωῖνα μετανοήσαντας ἐπὶ τῷ προτέρῳ βίῳ Harpoc.) rursus occurrit simile quoddam Euripidis, quo maxime nititur Duemmle-
rus⁹²⁾, ut poetam sophistae auctoritatem secutum esse demonstret. Nam Suppl. v. 1080 sqq. de eadem re Iphis senex multis verbis loquitur: τί δὴ βροτοῖσιν οὐκ ἔστιν τόδε, νέους δις εἶναι καὶ γέροντας αὐτὸ πάλιν; ἀλλ' ἐν νόμοις μὲν ἦν τι μὴ καλῶς ἔχῃ, γινώμασιν ὑστέραισιν ἐξωρθούμεθα, αἰῶνα δ' οὐκ ἔξεστιν. εἰ δ' ἤμεν νέοι δις καὶ γέροντας, εἴ τις ἐξημέραται, διπλοῦ βίου τυχόντες ἐξωρθούμεθ' ἄν. Aliter de hac re poeta Herc. 657 sqq. sentit, cum sapientibus modo alteram vitam contingere velit, quem locum Wilamowitzius illustravit (Herc. II¹ 175). Antiphontem autem hanc sententiam protulisse monendi causa, ut hac tam brevi vita recte utamur supra expositum est. Sane iucunda est similitudo calculorum, sed satis usitata. Cf. Heracliti fr. 52, Eur. Suppl. 409. Erech. fr. 360² N.

Mos est sophistarum, ut ea quae docent fabula demonstrent. Prodicus ad vim virtutis explicandam illam de Hercule fabulam narrat. Aliud huius consuetudinis exemplum, quam postea maxime Cynici colebant, Antiphontis fr. 54 praebet. Haec fabula Aesopicarum prima prosa oratione conscripta nobis servata est. Constat grammaticos iis epilogum (τὸ ἐπιμύθιον) addidisse. Iam Antiphon epilogum quendam narrationi adiunxit: ὅτω γὰρ τις μὴ ἐχρήσατο μηδὲ χρήσεται, ὄντος ἢ μὴ ὄντος αὐτῷ οὐδὲν οὔτε πλεόν οὔτε ἐλασσον βλάπτεται. Brevius autem grammaticus contrario cum agnominatone usus, quo inde a sophistis saepe delectabantur (cf. Isocr.

⁹¹⁾ Iam Sauppius recte sententiam interpretatus est (l. c. p. 523), de qua ambigi non potest, sive cum illo verba τὸ τε μήκος τοῦ βίου ἡμέρα μὴ secludis, sive cum Dielesio μούρα legis pro ἡμέρα (Vorsok.² II 1, p. 599 adn. ad v. 19). Longe a vero aberravit Bureschius, cum Philolai illud apud Platonem (Phaed. 62 b): ὥς ἐν τινι φρουρᾷ ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι contulit (l. c. p. 80). Nam φρουρᾷ vocabulo non patiendi, sed agendi vim subiiciendam esse apparet ex verbo παρεγγυῶν, quod de militibus dici solet tesseram inter se dantibus. — Illustratur Antiphontis sententia iis, quae Heinzius attulit ad Lucretii III 963 sq. Cf. Lucr. II 75 sqq.

⁹²⁾ l. c. p. 174 (22).

Areop. l. supra c., Pl. Euthyd. 280d⁹³), id quod fabula illa Aesopica demonstratur, his verbis concepit: ὁ μὲν οὖν θεὸς δὴ καὶ οὐδὲν ἢ κατὰ τὴν φύσιν, ἢ κατὰ τὴν ἀνθρώπων φύσιν. Sed Antiphon, quoniam fabulam vulgarem subtiliter auxit, ut ostenderet, qua ratione pecunia utendum esset, haec addidit: ὅταν⁹⁴) γὰρ ὁ θεὸς μὴ παντελῶς βούληται ἀγαθὰ διδόναι ἀνθρώποις, χρημάτων πλοῦτον παρασχόντων, τοῦ φρονεῖν (δὲ)⁹⁵) πέννητα ποιήσας, τὸ ἕτερον ἀφελόμενος ἀμφοτέρων ἀπεστέρησεν. Docet igitur divitias nihil valere, nisi cum sapientia coniunctae sint, qua fiat, ut recte iis utaris, quae possideas. Cf. Democr. fr. 77: δόξα καὶ πλοῦτος ἄνευ ξυνέσιος οὐκ ἀσφαλὲς κτήματα. Cf. Eurip. fr. 163. 237. Similiter Prodicus divitias bonum non esse, nisi quis sapienter iis uteretur, exposuisse traditur ([Plat.] Eryx. 397d sqq. Vorsok. fr. 8): τοῖς μὲν καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῖς ἐπισταμένους, ὅπου δεῖ χρῆσθαι τοῖς χρήμασι, τοῦτοι μὲν ἀγαθόν, τοῖς δὲ μοχθηροῖς καὶ ἀνεπιστήμοις κακόν. ἔχει δ', ἔφη, καὶ τὰλλα πράγματα οὕτω πάντα· ὅποιοι γὰρ ἂν τινες ὦσιν οἱ χρώμενοι, τοιαῦτα καὶ τὰ πράγματα αὐτοῖς ἀνάγκη εἶναι.

In fr. 58 Antiphon monet, ne quis spei nocendi indulgeat. Quod si fecerit, sibi ipse maxime nocebit: ἐλπίδες γὰρ οὐ πανταχοῦ ἀγαθόν· πολλοὺς γὰρ τοιαῦτα ἐλπίδες κατέβαλον εἰς ἀνηκέστους συμφορὰς κτλ. Tali enim spe efficitur, ut animi cupiditates temperantia superiores fiant, cf. Eurip. Suppl. 479sq.: ἐλπίς βροτοῖς κακίστη, ἢ πολλὰς πόλεις συνῆψ', ἄγουσα θυμὸν εἰς ὑπερβολὰς. Temperantia est autem eius, qui spei nocendi obsistat et animi voluptates coerceat: σωφροσύνην δὲ ἀνδρὸς οὐκ ἂν ἄλλος ἠρωτέρων τις κρίνειεν ἢ ὅστις τοῦ θυμοῦ ταῖς παραχρῆμα ἡδοναῖς ἐμφράσσει αὐτὸς ἑαυτὸν κρατεῖν τε καὶ νικᾶν ἡδονήθη αὐτὸς ἑαυτόν.^{95a}) Contra qui libidini obtemperat,

⁹³) V. Heinze, Comment. ad Lucret. p. 182.

⁹⁴) ὅταν ... βούλεται Sauppius, Dielesius. τῇ ... βούλεται Stob. flor. 104, 19. ὅταν ... βούλεται 16, 29 Blassius, hoc et dativo ἀνδρὶ et sententiae magis convenire puto. Etenim sequitur Aor. gnomicus ἀπεστέρησεν.

⁹⁵) φρονεῖν (δὲ) καλῶς Sauppius, τοῦ καλῶς φρονεῖν (δὲ) Dielesius², φρονεῖν καλῶς l. c. 16, 29. καλῶς φρονεῖν 104, 19. Nescio an adverbio καλῶς in textum supposito δὲ expulsum sit.

^{95a}) Perperam hunc locum interpretatus est W. Nestleus (Die Vorsokratiker in Auswahl übersetzt. Jena 1908. p. 99). Neque enim id quaeritur, qualis esse debeat is, qui de alterius temperantia rectissime iudicet, sed de

malum bono praefert: ὅς δὲ θέλει χαρίσασθαι τῷ θυμῷ παραχρῆμα, θέλει τὰ κακίῳ ἀντὶ τῶν ἀμεινόνων. Sic hae sententiae inter se cohaerere mihi videntur. Nimirum gloriatur Antiphon recte se definire temperantiam, ut aequalis est Prodicī, qui περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος docuit (Pl. Cratyl. 384b). Neque aliter Agathon in Convivio (196b) temperantiam definivit: εἶναι γὰρ ὁμολογεῖται σωφροσύνη τὸ κρατεῖν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν. Cum eo, quod sequitur, conferendum est Democriti fr. 236: θυμῷ μάχεσθαι μὲν χαλεπὸν· ἀνδρὸς δὲ τὸ κρατέειν εὐλογίστεον (cf. fr. 214). Etenim stultissimus quisque malum bono praefert, ut est in antiquo versu, cuius Antiphon meminit: 'οὐδὲ γυνή', φασίν, 'τοσσόνδε νόου ἐπιδύεται ἐσθλοῦ, ὥστε χέρειον ἐλέσθαι ἀμεινότερων παρεόντων' (Philo de aet. mundi p. 500, cf. Crusii in Anth. lyr. adn. ad. Theogn. v. 21).

Venimus nunc ad fr. 60, quod cum de summa re sit, accurata interpretatione dignum videtur: πρῶτον, οἶμαι, τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ παίδευσις· ὅταν γὰρ τις πράγματος κἄν ὁτουοῦν τὴν ἀρχὴν ὀρθῶς ποιήσῃται εἰκὸς καὶ τὴν τελευτὴν ὀρθῶς γίνεσθαι· καὶ γὰρ τῇ γῇ οἷον ἂν τις τὸ σπέρμα ἐναρόσῃ, τοιαῦτα καὶ τὰ ἔκφορα δεῖ προσδοκᾶν· καὶ ἐν νέῳ σώματι ὅταν τις τὴν παίδευσιν γενναίαν ἐναρόσῃ, ἥ τῇ τοῦτο καὶ θάλλει διὰ παντὸς τοῦ βίου, καὶ αὐτὸ οὔτε ὄμβρος οὔτε ἀνέμῳ ἀφαιρεῖται. Hanc educationis cum agro colendo similitudinem ut melius intellegas quid sibi velit, rationem disciplinae, qua illis temporibus usi sint, paucis adumbrabo. Atque Antiphon quidem virtutem homini non innatam esse, sed educatione et doctrina comparari asseverat. Nulla autem re animi hominum magis tum movebantur quam ea quaestione, virtus utrum doceri posset necne. Nam ut de hac re iudicabant, ita de re publica et de moribus sentiebant. Quam variae autem atque diversae fuerint sententiae, cognovimus e Menone Platonis, cuius sermonis initio Meno Socratem interrogat: ἔχεις μοι εἰπεῖν, ὦ Σώκρατες, ἀρα διδασκτόν ἢ ἀρετή; ἢ οὐ διδασκτόν, ἀλλ' ἀσκητόν; ἢ οὔτε ἀσκητόν οὔτε μαθητόν, ἀλλὰ φύσει παραγίγνεται τοῖς ἀνθρώποις ἢ ἄλλῃ τινι τρώπῃ; Tres igitur erant sententiae, quarum qui primam seque-

ipsa temperantia agitur, qualis sit in eo, qui spei nocendi obsistat. Brachylogia igitur est statuenda, scilicet ἢ ὅστις non ad ἄλλος . . τις referendum.

bantur, doctrina atque institutione virtutem comparari posse existimabant. Alii virtutem ad exercitationem et consuetudinem referebant. Erant denique, qui eam omnino comparari non posse sentirent, sed naturae munere hominibus obtingere. Quas sententias, cum alii exercitationem cum doctrina, nonnulli cum ingenio ac natura coniungerent, ad duas, quas supra commemoravi, redigere solebant. Omnia autem studia, sive ad ingenii facultates sive ad mores excolendos pertinebant, virtutis civilis disciplina — parum subtiliter — comprehendebant. Nec vero deerant, qui cum naturam reginam esse vellent nullamque traditis auctoritatem legibus ac moribus tribuerent, ius omne in viribus ac facultatibus a natura datis ponendum esse censerent. Itaque virtutem civilem respuentes summo cuique ingenio omnia tribuebant et validissimum quemque ingenio atque usu ad imperandum idoneum fieri sentiebant. Cuius sententiae praeconem Plato Calliclem inducit (cf. Gorg. 484a: ἐὰν δέ γε . . φύσιν ἱκανὴν γένηται ἔχων ἀνὴρ κτλ. 484d . . χρὴ ἔμπερον εἶναι . . cf. An. Iambl. 6,2sq. 7,15).

Plurimi autem, etsi naturam ducem sequendam esse cum illis consentiebant, tamen omnes eodem iure natos esse rati leges metuendas, mores servandos esse volebant⁹⁶). Ut igitur virtutem civilem plurimi aestimabant, ita educationi ac doctrinae maximam dabant operam. Inter eos autem, qui virtutis magistros se esse profitebantur, maxime florebat Protagoras, cuius disciplina qualis fuerit, cum ex aliis perpauca testimoniis tum ex Platonis dialogo intellegi potest. Constat Platonem, cum illum de educatione disserentem induceret, exponere voluisse sophistam notiones rerum non satis firme animo conceptas nec plane perspectas habere. Quamquam igitur sophistam saepius pugnantly loquentem facit⁹⁷), tamen rationem eius integram in hunc modum restitui posse puto. Etenim

⁹⁶) cf. An. Iambl. 6,1 sq.: τὸν τε νόμον καὶ τὸ δίκαιον ἐμβασιλεύειν τοῖς ἀνθρώποις καὶ οὐδαμῇ μεταστῆναι ἀν' αὐτά· φύσει γὰρ ἰσχυροὶ ἐνδεέσθαι ταῦτα. Cf. 7,14. — Pl. Prot. 327b Protagoras: λυσitelεῖ γάρ, οἶμαι, ἡμεῖν ἢ ἀλλήλων δικαιοσύνη καὶ ἀρετή. — Eur. Suppl. 312: τὸ γὰρ τοι συνέχον ἀνθρώπων πόλεις τοῦτ' ἐστὶ, ὅταν τις τοὺς νόμους σφίζῃ καλῶς. Similiter An. Iambl. 3,6: τοῦτο γὰρ τὰς τε πόλεις καὶ τοὺς ἀνθρώπους τὸ συνοικίζον καὶ τὸ συνέχον εἶναι.

⁹⁷) quod accuratius exposuit Gomperzius l. c. II² 251 sqq.

contra Socratem, qui se persuasum habere simulat virtutem, cui-cumque obtigerit, natura insitam sua sponte crescere et augeri neque doceri posse, Protagoras dicit omnibus hominibus etsi virtutis civilis quaedam indoles insita sit (cf. 322d . . πάντες μετεχόντων scil. δίκης καὶ αἰδοῦς), tamen educatione opus esse, ut αἰδοῦς καὶ δίκης sensus excolatur atque confirmetur. (Quo sensu et appetitu qui careat (τὸν μὴ θυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτλ.) neque omnino doceri possit, prorsus extra societatem humanam et fere bestiam esse (cf. 322a, 323c, 325a). Virtutem autem ipsam natura innatam non esse (cf. 323c οὐ φύσει οὐδ' ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου), sed studio et exercitatione et doctrina comparari (cf. 322d: ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδασχῆς). Nec vero omnes doctrina instituti idem consequuntur, quia alius meliore alius deteriore indole praeditus sit (cf. 327c: εὐφροσύνης—ἀφροσύνης). Tamen hominem etiam mala indole praeditum, dummodo eruditus sit, eo qui eruditione omnino careat, semper esse praestantiorē (cf. 327c sq.). Tali autem ratione, quamvis a Platone obscurata sit, Protagoram ipsum esse usum hoc testimonio confirmatur (Vorsok.² II 1, 74B 3 p. 537, 16): ὅτι ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Μεγάλῳ λόγῳ ὁ Π. εἶπε· 'φύσεως καὶ ἀσκήσεως διδασκαλία δεῖται' καὶ 'ἀπὸ νεότητος δὲ ἀρξάμενους δεῖ μανθάνειν'. Cf. Pl. Prot. 325c: ἐκ παίδων μικρῶν ἀρξάμενοι κτλ.⁹⁸) Etsi igitur indolis partem (φύσις) non neglegebat, tamen ad virtutem civilem comparandam plurimum valere putabat doctrinam (διδασχῆ) et exercitationem diligentiamque (ἀσκήσις, ἐπιμέλεια). Atque Euripides, quamvis aliis locis aliter sentiret (cf. Hipp. 919, fr. 810. 904) disciplinam eius probavit (Suppl. 911sq.): τὸ γὰρ τραφεῖναι μὴ κακῶς αἰδῶ φέρει· αἰσχύνεται δὲ τὰ γὰρ ἀσκήσας ἀνὴρ κακὸς κεκλητῆσθαι πᾶς τις. ἡ δ' εὐανδρία διδασκός, εἴπερ καὶ βρέφος διδάσκεται λέγειν ἀκούειν θ' ὧν μάθησιν οὐκ ἔχει. αἱ δ' ἂν μάθη τις, ταῦτα σφύεσθαι φιλεῖ πρὸς γῆρας. οὕτω παῖδας εὖ παιδεύετε⁹⁹). His

⁹⁸) cf. adn. 98.

⁹⁹) Haec enim non ad Prodicum, ut Welckerus (Kl. Schr. II 509), quem Nestleus sequitur (l. c. p. 71), putat, sed ad Protagoram spectare ex eo apparet, quod eodem linguae discendae argumento (v. 914 sq.) Disputationum auctor (Δισσοὶ λόγοι, Vorsok.² II 1, 83. 6, 11 sq.) utitur, quem Protagorae auctoritatem (cf. Pl. Prot. 325 c. 327 e) secutum esse Zellerus demonstravit (l. c. I³ 2

versibus 916sq., quibus tanta vis doctrinae tribuitur, similia sunt haec Antiphontis: ζῆ τοῦτο καὶ θαλάλει διὰ παντός τοῦ βίου κτλ. Cf. An. Iambl. 1,3 . . . ἀνοπέργλητον γίγνεται τοῦτο, ὅτι ἂν ἀσκή τις τῶν ἀνθρώπων.

Nec minoris quam Protagoras eruditionem ac doctrinam aestimabat Democritus, cum alteram naturam eam creare diceret (fr. 33): ἡ φύσις καὶ ἡ διδασχὴ παραπλήσιόν ἐστι. καὶ γὰρ ἡ διδασχὴ μεταρυσμοὶ τὸν ἄνθρωπον, μεταρυσμοῦσα δὲ φυσιοποιεῖ. (Cf. Eueni fr. 9 (Vorsok.² II 1 p. 720). Similiter Protagoras (Pl. Theaet. 166e): ἐν τῇ παιδείᾳ ἀπὸ ἐτέρας ἔξεως ἐπὶ τὴν ἀμείνω μεταβλητέον¹⁰⁰). Neque ulla ars neque scientia sine studio atque doctrina comparatur (fr. 59): οὔτε τέχνη οὔτε σοφίη ἐφικτόν, ἣν μὴ μάθῃ τις. Nec vero quicquam valet doctrina, nisi confirmatur et augetur usu atque exercitatione, quibus plures boni fiunt quam natura atque ingenio (fr. 242): πλέονες ἐξ ἀσκήσιος ἀγαθοὶ γίνονται ἢ ἀπὸ φύσιος. Idem sentit Critias fr. 9. Cf. Epicharmi fr. 33. Iam a pueris incipere oportet (fr. 183): ἔστι που νέων ξύσεις καὶ γερόντων ἀξυνεσίη· χρόνος γὰρ οὐ διδάσκει φρονεῖν, ἀλλ' ὥραίη τροφὴ καὶ φύσις. Imprimis ars civilis digna est studio et labore (fr. 157): τὴν τε πολιτικὴν τέχνην μεγίστην οὖσαν ἐκδιδάσκεισθαι καὶ τοὺς πόνοους διώκειν κτλ. Virtutem civilem Democritus etiamsi finem esse omnis educationis ac disciplinae cum sophistis consentit (cf. fr. 252), tamen si quis beate vivere velit, monet, ne naturae ac facultatis modum transeat (fr. 3). Nam quamvis multum doctrinae tribueret, summum quemque virum plurimum ingenio valere non ignorabat (fr. 56. 21).

p. 1132 adn. 1. 1120 adn. 4; Arch. f. Gesch. d. Phil. V 177). Sunt etiam aliae convenientiae inter Platonis sermonem et Disputationum cap. VI., in quo eadem fere inveniuntur, quibus Socrates virtutem doceri non posse demonstrat. Alterum enim, quod sophista profert (6,3) congruit cum eo, quod Socrates p. 319a sq. exponit, cf. 327e. Tertium idem est, quod Socrates p. 319e profert, cf. 324d. Restant alia, quae cum aliena essent a Socratis ratione (6,2) aut urbanitate (6,5—6), Plato omisit. Praeterea auctor Disputationum eisdem fere causis utitur, quibus Protagoras Socratem refellit. Uterque enim Polycleti filiorum exemplum affert, cf. Prot. 328c, Disput. 6,8. Ex quo intellegitur Platonem libro quodam Protagorae usum esse, quo de virtute docenda in utramque partem disputavit.

¹⁰⁰) cf. Natorp, Demokrits Ethika p. 118 adn. 1.

Saepe natura plus valet doctrina (fr. 53). Neque veram scientiam multa discendo sed multum cogitando assequeris (fr. 65).

Nimirum subtilitate philosophandi Democritus sophistas superabat. Quibuscum de via ac ratione, qua et singulorum hominum virtus et totius rei publicae salus appetenda sit, consentiebat. Verisimile est igitur hanc educandi disciplinam ab Abderitis Protagora et Democrito primis ad rationem esse revocatam. Quam rationem plerosque virtutis vel artis cuiusdam magistros secutos esse cum ex his Anonymi Iamblichei locis cognovimus: 1,2 φῶναι μὲν πρῶτον δεῖν καὶ τοῦτο μὲν τῇ τύχῃ ἀποδεδοῖσθαι, τὰ δὲ ἐπ' αὐτῷ ἤδη τῷ ἀνθρώπῳ τὰδε εἶναι, ἐπιθυμητὴν γενέσθαι τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν φιλόπονόν τε καὶ πρωϊαίτατα μανθάνοντα καὶ πολλὸν χρόνον αὐτοῖς συνδιατελοῦντα. 2,1 . . αὐτίκα δεῖ νέον . . ἄρξασθαι. 2,6 ἔτι δὲ καὶ ὁ χρόνος συνὼν μὲν ἐκάστῳ ἔργῳ καὶ πράγματι πολὺς καὶ διὰ μακροῦ κρατύνει τὸ ἀσκούμενον . . .^{100a}), tum ex fabula elucet, qua διψέει Πρῶδικος τὴν ὑπ' Ἀρετῆς Ἡρακλέους παιδευσιν (Xen. Mem. II 1,34). Ac primum illa dea multum ad virtutem valere dicit, quod Hercules bonis parentibus ortus (cf. Crit. fr. 32) bonaque indole praeditus sit (l. c. II 1,27). Deinde: τὰς πολεμικὰς τέχνας αὐτὰς τε παρὰ τῶν ἐπισταμένων μαθητέον καὶ ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον (l. c. II 1,28). Nil boni homines sine magno labore consequi posse cum aliis tum exemplo agriculturae Prodicus demonstrat (l. c.): εἴτε γῆν βούλει σοι καρποὺς ἀφιδόνους φέρειν, τὴν γῆν θεραπευτέον. Item Democritus labores disciplinae cum agro colendo comparat (fr. 182): τὰ μὲν καλὰ χρήματα τοῖς πόνοις ἢ μάθησις ἐξεργάζεται, τὰ δ' αἰσχροὶ ἄνευ πόνων αὐτόματα καρποῦται κτλ. Hac enim rerum rusticarum similitudine, ut loco communi, quicumque de ratione disciplinae disserit, uti solet.¹⁰¹⁾ Ut Protagoras fr. 11: *Nicht sprofßt Bildung in der Seele, wenn man nicht zu vieler Tiefe kommt* (Vorsok.² II 1 p. 540,12). Idem in Platonis Theaeteto (167b): καὶ τοὺς σοφοὺς

^{100a}) cf. πολυχρόνιην μελέτην in Eueni fr. 9, quod ex huius Arte a Platone (Phaedr. 267a) commemorata sumptum esse Dielesio videtur (Gorgias u. Empedokles, Berl. Sitz. Ber. 1884 p. 8,1).

¹⁰¹⁾ cf. Gomperz l. c. I² 329.

... κατὰ μὲν σώματα ἰατροὺς λέγω, κατὰ δὲ φυτὰ γεωργοὺς. φημί γὰρ καὶ τούτους τοῖς φυτοῖς ἀντὶ τῶν πονηρῶν αἰσθήσεων, ὅταν τι αὐτῶν ἀσθενῇ, χρηστάς καὶ ὑγιεινὰς αἰσθήσεις τε καὶ ἀληθεῖς ἐμποιεῖν, τοὺς δὲ γε σοφοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς ῥήτορας ταῖς πόλεσι τὰ χρηστὰ ἀντὶ τῶν πονηρῶν δίκαια δοκεῖν εἶναι ποιεῖν. Cf. Pl. Prot. 325d: ὥσπερ ἐύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον εὐθύνουσιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς. Accuratissime autem singula, quae ad disciplinam pertinent, cum agricultura comparavit auctor libri qui inscribitur Νόμος (Hippocr. IV 640L.): ὁκοίη γὰρ τῶν ἐν τῇ γῇ φυομένων ἢ θεωρήη, τοιγὰ καὶ τῆς ἱγτρικῆς ἢ μάθησις. ἡ μὲν γὰρ φύσις ἡμέων ὁκοῖον ἢ χῶρη· τὰ δὲ δόγματα τῶν διδασκόντων ὁκοῖον τὰ σπέρματα· ἡ δὲ παιδομαθία τὸ καθ' ὧρον αὐτὰ πεσεῖν εἰς τὴν ἄρουραν (cf. Prot. fr. 3. Democr. fr. 183). ὁ δὲ τόπος, ἐν ᾧ ἡ μάθησις, ὁκοῖον ἢ ἐκ τοῦ περιέχοντος ἡέρος τροφή γιγνομένη τοῖσι φυομένοισιν· ἡ δὲ φιλοπονία, ἐργασίη· ὁ δὲ χρόνος ταῦτα ἐνισχύει πάντα, ὡς τραφεῖναι τελέως. Eodem modo Antiphon in fr. 60 indolem cum agro, doctrinam cum semine, maturam educationem cum semente matura, alteram naturam educatione creatam (cf. Democr. fr. 33) cum fructibus praeclaris verbis comparat.

Duemmlerus Euripidem Hec. 592sq. eandem fere sententiam atque Antiphontem eadem similitudine expressisse nobis persuadere studuit.¹⁰²⁾ Utrumque enim in eo congruere affirmat, quod qualis tempestas fuerit, talem fructum fore dicat, hominis naturam ulla re mutari posse neget. Recte Duemmlerus de Euripide quidem, qui omnem inter agri et animi cultum similitudinem refutat, sed idem perperam de Antiphonte, qui longissime ab illo dissidet. Nam illud quod aiunt 'ut sementem feceris ita metes' eo magis ad educationem pertinere putat, quod ea, quae disciplina effecta sint, nulla re deleri possint, cum seges saepe aut imbribus aut siccitatibus corrumpatur. Ac ne eadem quidem similitudine uterque utitur: Euripides educationem cum tempestate, Antiphon cum semente comparat; Euripides indolem sive bonam sive malam, Antiphon eruditionis excellentiam exstingui posse negat. Sed de hoc satis.

¹⁰²⁾ l. c. p. 175 sq. (23).

Maximo ad mores conformandos momento consuetudinem hominum esse Antiphon docet fr. 62: οἷψ τις ἂν τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας συνῇ, τοιοῦτον ἀνάγκη γενέσθαι καὶ αὐτὸν τοὺς τρόπους. Cf. Democr. fr. 184: φαύλων ὁμιλίῃ συνεχῆς ἕξιν κακίης συναύξει. Xen. Mem. I 2,19: τὴν μὲν τῶν χρηστῶν ὁμιλίαν ἀσκησιν οὔσαν τῆς ἀρετῆς. Cf. Theog. 31sq. [Isoc.] ad Demon. I 33. Eur. fr. 609. 812. 1013²N.

Ex nullo vero fragmento manifestius fit, qualis fuerit Antiphon virtutis magister quam ex fr. 61: ἀναρχίας δ' οὐδὲν κάκιον ἀνθρώποις· ταῦτα γινώσκοντες οἱ πρόσθεν ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εἰθιζόν τοὺς παῖδας ἄρχεσθαι καὶ τὸ κελευόμενον ποιεῖν, ἵνα μὴ ἐξανδροῦμενοι εἰς μεγάλην μεταβολὴν ἴοντες ἐκπλήσσονται. Mores igitur a maioribus traditos servandos esse censet. Iam a pueris cives legibus obtemperare consuescere debent. Nullae leges, nulla salus. Neque quicquam ad communem salutem plus potest re publica bene constituta. Itaque non alienum est ea quae Antiphonti probatur ὁμόνοια ab Atheniensium re publica populari, qualis Periclis temporibus florebat (cf. Thuc. II 37). Neque aliter Democritus sentit neque Protagoras, quippe qui laudet αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἔν' εἰεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγαί (Pl. Prot. 322c). Quae ipsius Aristotelis verbis illustrantur atque confirmantur (Eth. Nicom. VIII 1. 1155^a 22): ἔοικε δὲ καὶ τὰς πόλεις συνέχειν ἡ φιλία, καὶ οἱ νομοθέται μᾶλλον περὶ αὐτὴν σπουδάζουσιν ἢ τὴν δικαιοσύνην· ἡ γὰρ ὁμόνοια ὁμοίον τι τῇ φιλίᾳ ἔοικεν εἶναι, ταύτης δὲ μάλιστα ἐφίενται καὶ τὴν στάσιν ἔχθραν οὔσαν μάλιστα ἐξελαύνουσιν.

* * *

Notum est philosophos populares saeculi XVIII p. Ch. n. similia docuisse atque sophistas, qui homines ad summam eruditionem perducere studebant. Itaque ad illustrandam Antiphontis doctrinam aptum esse mihi videtur similem conferre Helvetii rationem ac disciplinam. Ex libro igitur eius, quem supra commemoravimus (p. 20 adn. 42, cf. p. 14 adn. 26), has apponam sententias selectas:

Sect. IV, cap. VIII. *Pour juger l'homme, considérons-le dans son état primitif, dans celui d'un sauvage encore farouche* (cf. quae de Antiphontis fr. 45—47 exposuimus).

Sect. IV. cap. IV. *De l'amour de soi. — L'homme est sensible au plaisir et à la douleur physique: en conséquence il fuit l'un et cherche l'autre &c.* (cf. Ant. fr. 49. Democr. fr. 4. v. supra p. 32. 38).

Sect. II. cap. VIII. *L'intérêt et le besoin sont le principe de toute sociabilité.* Sect. IV. cap. XII. *Sans intérêt d'aimer la vertu, point de vertu.* Sect. IV. cap. IX. *L'amour de l'homme pour la justice est fondé ou sur la crainte des maux compagnons de l'iniquité ou sur l'espoir des biens compagnons de l'estime &c.* (cf. Ant. fr. 54. 58).

Sect. VIII. cap. XXV. *Le bonheur public est le composé de tous les bonheurs particuliers.* Cap. XXIV. *Une fortune médiocre assure le bonheur du citoyen.* Cap. II. *L'homme occupé est l'homme heureux* (Cf. Ant. fr. 53a, b. 57).

Sect. IX. cap. II. *On peut se demander, si le plan d'une bonne législation ne doit pas renfermer celui d'une excellente éducation; si l'on peut donner une telle éducation aux citoyens sans leur présenter des idées nettes de la morale et sans rapporter les préceptes au principe unique de l'amour du bien général: si rappelant à cet effet aux hommes les motifs qui les ont réunis en société, on ne pourrait pas leur prouver qu'il est presque toujours de leur intérêt bien entendu de sacrifier un avantage personnel et momentané à l'avantage national &c.* Si l'on peut fonder la morale sur d'autres principes que sur celui de l'utilité publique. — Sect. X. cap. VII. *Le bien public, la suprême loi* (cf. Ant. fr. 54. 58. An. Jambl. 6, 1 sqq.).

Sect. X. cap. 1. *L'éducation peut tout. L'éducation nous fait tout ce que nous sommes. Plus l'éducation est parfaite, plus les peuples sont heureux* (cf. Ant. fr. 60). Cap. V. *Son objet est d'inspirer aux hommes l'amour des loix et des vertus sociales* (cf. Ant. fr. 61).

III.

Restat, ut de Antiphontis sermone dicamus.

Exstant formae vetustiores atticae: ξὺν commune est Antiphonti cum Thucydide, sed servatum est duobus tantum locis: fr. 49 ἐλλογῇ, fr. 29 ἐρυπιπτότων. Eiusdem formae vestigia in-

veniuntur apud Antiphontem Rhamnusium (cf. Blass, Die Att. Beredsamk. p. 126), nulla apud Gorgiam, Anon. Iambl.

In fr. 51 *σμιγρά* legimus, quae forma in inscriptionibus Atticis saec. V. et praeter poetas apud Thuc. et Plat. reperitur. Praeterea in Atticis nominibus servata est. Cf. Kirchner, Prosopogr. Att.

Ionicum *σσ*, quod habent Gorg., Thuc., Ant. Rh., apparet in fr. 54 *ἐλασσον*, fr. 61 *ἐκπλήσσοιντο*, fr. 76 (Πολιτ.) *ἡσσωμένον*, reliquis locis *ττ*. — *δισσά* quo tragici utuntur, commune est Ant. soph. (fr. 49) cum Gorgia (cf. fr. 6. Hel. 10).

Ionica cum ab antiquis scriptoribus Atticis tum ab Ant. soph. non sunt aliena.

Ἀληθ. fr. 8 *ὀδμάς*, *εὐοδμίαν* ion. et aeol. formam habent poetae, Herod.

Fr. 49 *καταθύμιος* vocabulum est vere Ionicum, quo neque tragici neque scriptores Attici utuntur. Sed invenitur ap. Hom., Eumel., Theog., Herod. 5,39 *καταθυμῆς* sc. *γυναικός*, item de muliere Ant. soph., cf. Democr. fr. 277 *τὸν παῖδα λαβεῖν καταθύμιον* i. e. qui animo placet. Similiter se habet opp. *ἀποθύμιος* Hom., Hes., Semon. fr. 7, Herod.; *ἐνθύμιος* poetae, Herod., sed etiam Ant. Rh., Thuc., deinde vox exolescit, cf. Wilam. ad Herc. v. 722.

Fr. 49 *παλίχχοτος* praeter poetas (cf. Archiloch. fr. 83,2. Aesch. Ag. 571 de fortuna adversa, Pind. Nem. IV 96 de hominibus infestis) hac voce scriptores non utuntur nisi Ionici Hippocr. et Herod.

Communia habet praeterea Ant. cum solo Herodoto Ἀληθ. fr. 18 Harpocr. *ἀναποδιζόμενα* ἀντὶ τοῦ <πάλιν> ἐξεταζόμενα ἢ ἀντὶ τοῦ ἄνωθεν τὰ αὐτὰ πολλάκις λεγόμενα ἢ πραττόμενα. Herod. V 92,6 *ἀναποδιζών* ἀντὶ τοῦ τὰ πρότερα ἐρωτῶν Bekk. Anecd. p. 83, cf. Herod. II 116. — fr. 6 *εἴσοπτοι* Herod. II 138.

Propter vetustiore loquendi usum ab Atticis IV. saeculi alienum notanda sunt haec:

Ἀληθ. fr. 44 Harp. τοὺς νόμους μεγάλους ἄγοι ἀντὶ τοῦ ἡγοῖτο. Sic ἄγειν cum accusativo nominis praedicati utuntur Herod. VII 150, Soph. O. R. 775, Eur. Bacch. 1036, Thuc. VIII 81,2. Iam plura nobis se offerent exempla consuetudinis illae inter Ionicos scriptores et veteres Atticos et tragicos communis. Cf. Wilam. ad Hipp. v. 1361 p. 52.

Fr. 58 θυμῷ χαρίζεσθαι non est iracundiae indulgere (sic Sauppius l. c. p. 522), sed θυμός animi impetum sive cupiditatem significat (cf. Diels, Vorsok.² I p. VIII). Hunc vetustiore vocabuli usum non solum apud Ionicos Heracl. fr. 85 et Democr. fr. 236 sed etiam apud tragicos invenimus, cf. Eurip. Med. 1079 θυμός δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων, ὅσπερ μεγίστων αἴτιος κακῶν βροτοῖς. Soph. El. 331 θυμῷ ματαίῳ μὴ χαρίζεσθαι κενά, hoc loco vocem latiore sensu usurpari vel ex Theog. v. 1223 sq., quem Sophocli animo observatum esse suspicatur, Kaibelius intellegere debuit¹⁰³): οὐδέν, Κύρν', ὀργῆς ἀδικώτερον, ἢ τὸν ἔχοντα πημαίνει θυμῷ δειλά χαριζομένῃ. Neque aliter in prosa oratione Ant. Rh., cum temperantiam τῶν πρεσβυτέρων opponit, τοὺς νεωτέρους dicit τῷ θυμῷ χαρίζεσθαι (Tetr. Γγ 2), cf. Αγ 3 σωφρονίσει τὸ θυμούμενον τῆς γνώμης Thuc. VII 68. Theognis θυμόν et νόον inter se opponit v. 631: ὥτινι μὴ θυμοῦ κρέσσων νόος, αἶεν ἐν ἄταις, cf. Epich. fr. 43.

Fr. 58 θέλει pro βούλεται vel προαιρεῖται. Latiore verbi ἐθέλειν usum invenimus apud Heracl. (fr. 85, v. Vorsok.² I p. VIII), Herod., tragg., Ant. Rh., An. Iambl., Plat. Cf. Blass, De Ant. soph. Iambl. auct. p. 6.

Fr. 58 τὸν πλησίον, τοῖς πέλας saepe utuntur veteres Attici. Sensum explicavit Wilam. ad Herc. 192.

Fr. 49 ὑπέρ τε — ὑπέρ τε — ὑπέρ τε talis coniunctio per τε — τε — τε vetustior est magisque poetica. Oratoris est praepositionem bis vel etiam ter repetere, cf. Ant. Rh. Tetr. A α 9 ὑπό τε τῶν εἰκότων ὑπό τε τῶν παράγενομένων, non poetae, cf. Soph. O. R. 253 ὑπέρ τ' ἐμαυτοῦ, τοῦ θεοῦ τε, τῇσδὲ τε γῆς (cf. Kuehner-Gerth, Gr. Gr. II³ 2, 245. Adn. 5). In Ant. Rh. orationibus τε — τε raro, in tetralogiis saepius quam τε — καὶ invenitur, nonnumquam etiam ter repetitur, ut Γγ 2 (cf. Ignatius, De Ant. Rh. eloc. Berl. 1882 p. 149sq.). Tetralogiae enim propius ad poetarum sermonem accedunt quam orationes. — Sola particula τε, more Herod., Ant. Rh., Thuc., Xen., sequentia cum antecedentibus Ant. soph. coniunxit in fr. 58 κρατεῖν τε καὶ νικᾶν γδυνήθη et in fr. 50 τό τε μῆκος κτλ., nisi haec interpolata sunt (cf. Kuehner-Gerth II 2, 241 sq.).

¹⁰³) Comment. ad El. p. 122.

Fr. 58 τοῖς πέλας ποιήσαιν dativum in accus. mutavit Meinek-
kius, sed eodem intellectu dativus invenitur ap. Eurip. Or. 748,
Med. 1292. Cf. Kuehner-Gerth II 1, 324 adn. 6.

Fr. 76 (Πολιτ.) καταμελεῖν τὰ πράγματα nusquam alibi inveni,
sed ἀμελεῖν cum acc. Herod., tragg. Cf. Kuehner-Gerth II 1, 366
adn. 13.

Communem sermonis consuetudinem respuens Antiphon poe-
tarum more loquitur (cf. Arist. Rhet. Γ 1 ποιητικὴ πρώτη ἐγένετο
λέξις, οἷον ἡ Ἰοργίου). Itaque vel poeticis vel novis vel minus
usitatis utitur vocabulis:

Fr. 49 πότιμος glossa est in prosa inaudita, sed cf. Protag. fr.
9 εὐποτιμή.

Fr. 49 καινοῦ δαίμονος, sic δαίμων pro τύχη dicere solent poe-
tae (cf. Kaibel ad El. v. 916). Poetice etiam Ant. Rh. Tetr. Bγ 4
σκληρότητι τοῦ δαίμονος pro σκληρῇ ἀνάγκῃ (B β 2). In prosa
δαίμων hoc quidem sensu cum adiectivo est inusitatum.

Sublime est ἴσα πνέοντας, cf. Aesch. Ag. 1206 πνέων χάριν,
Pind. Ol. XI 97 κενὰ πνεούσαις, Pyth. XI 30 χαμηλὰ πνέων, Nem.
VII 4 ἀναπνέομεν δ' οὐχ ἅπαντες ἐπὶ ἴσα.

Fr. 55 ἴνα pro ὅπου poet., Herod., Plato.

Ἀληθ. fr. 21 ὀργινηθῆναι ἀντὶ τοῦ ἐπιθυμῆσαι, pro ὀρέγε-
σθαι poet.

Fr. 49 νεοτήσιος formatum est ad analogiam vocum φιλοτή-
σιος (de cuius usu Kaibel l. c. p. 237), ἱκετήσιος, quae sunt poe-
ticae. Neque usquam legitur νεοτήσιος nisi post Ch. nat. in Ps.
Phoc. 201.

In fr. 49 pro λύπη Ant. dicit λύπημα tragicos imitans (cf. Soph.
Trach. 554): τὸ γὰρ ἐξάλλαξαι ποιεῖ φαίνεσθαι σεμνοτέραν sc. τὴν
λέξιν (Arist. Rhet. Γ 2). Cum hac substantivi forma cf. θέλημα in
fr. 58, quod recurrit in N. T., Matth. 6, 10, 7, 21. — Fr. 71 φή-
λωμα ab Ant. derivatum est a φηλῶν, quod ap. tragg. exstat.
Praeterea memorabilia sunt Ἀληθ. fr. 38 ἄμβλωμα pro ἄμβλωσις
ὡς Ἀυσίας, fr. 49 σκίρτημα tragg. Huiusmodi substantiva derivata
in -μα desinentia sive nova sive poetica saepissime a scriptoribus
illius aetatis usurpantur, e. g. Ant. Rh. aut soph. fr. 101 ἐπινόημα,
fr. 110 ἐπιθόημα An. Iambl. 5, 2., Xen., Plato. — An. Iambl.

6, 1 τέχνημα 7, 7 ἐπικούρημα 7, 5 ἀνάπαυμα. — Ant. Rh. V 16 μηχανήμα tragg., Ar., Xen. Cf. Cucuel, Essai sur la langue et le style de l'orateur Ant. Paris 1886 p. 18. — Thuc. I 141 δόξαμα Eur., Plato. — Thuc. III 58 ἔσθημα tragg. Cf. Cyranka, De orationum Thuc. eloc. cum trag. comparata. Breslau 1875. — Kaibel l. c. p. 278. Nescio an multa substantiva in hunc modum formata, quae postea oratores Attici fastidiebant, iam quinto saeculo in plebeculae usum venerint, ut θέλημα (Ant., Matth.), δώρημα, κρῖμα (tragg., Paul. ep. ad Rom. 5, 16) aliaque, quae in Novo Testamento legimus. Neque enim desiisse vulgum eius ipsius formae nova vocabula fingere ex Epicuri sermone apparet, qua de re Nordenus me docuit l. c. p. 124.

Omnino Antiphon inusitatas verborum formas communibus praefert:

Ἀληθ. fr. 5 ἄοπτα· ἀντὶ τοῦ ἀόρατα.

Fr. 35 ἐναιμῶδες pro ἔναιμον. Adiectivis in -ωδης delectatur Thuc. Cf. Wolcott, New Words in Thuc., Transactions and Proceedings of the American Philological Association 1898. Vol. XXIX p. 154.

Fr. 30 γρουπάνιον a verbo γρουπᾶνιν i. e. γρουποῦσθαι videtur derivatum, ab illo fr. 31 γρουπανίζειν. Cf. Harpoc. s. v.

Π. ὁμον. fr. 67 ἀθεώρητος· ἀντὶ τοῦ ἀθέατος.

Fr. 60 τὰ ἔκφορα, nisi mendosa est haec scriptura ac potius reponendum ἐκφόρια; quamquam ἔκφορος etiam passive dicitur, alio tamen intellectu. Poll. I 237 B. pro καρπός et φοράν et φόρημα et ἐκφόριον (ἔκφορον A!) affert.

Praeterea haec plane nova finxisse videtur vocabula:

Ἀληθ. fr. 22 ἀεισεστώ, cf. Democr. fr. 4 εὖσεστώ, Philol. fr. 6 ἄεστώ.

Fr. 24 ἀδιάστατον· τὸ μήπω διεστηχὸς μηδὲ διακεκριμένον.

Fr. 10 ἀδέητος· ὁ μηδενὸς δεόμενος.

Fr. 32 παραλοκίσασα explicavit Dielesius in adn. II. editionis.

Sophistas novandorum verborum studiosos fuisse constat. Atque imprimis Antiphon huic rei operam dedisse e fragmentis apparet¹⁰⁴). Quare artem illam rhetoricam (ῥητορικὰς τέχνας), quam

¹⁰⁴) Cognomen eius λογομάγειρος (Suid.) non ad hanc verba novandi artem, sed ad orationem nimia diligentia concoctam et a veritate remotam mihi quidem

Spengelius oratori Rhamnusio adscripsit¹⁰⁵⁾, et Bureschius¹⁰⁶⁾ et Nordenus¹⁰⁷⁾ sophistae vindicare non dubitaverunt. Tradit enim Galenus (fr. 76 Bl.) in hac arte Antiphonem docuisse, quo modo ὀνόματα καὶ ἀνὰ fingenda essent. Sophistam hunc Antiphonem fuisse ex eo coniciunt, quod alter orator novis vocabulis in orationibus suis raro (cf. fr. 20. 33), alter sophista saepe videtur usus esse. Accedit, quod in arte rhetorica distinctio inter duo genera argumentorum fit, quam in orationibus neglectam videmus (cf. Blass A. B. p. 115 adn. 1). His igitur de causis qui oratori artem abrogant, eo nituntur, quod iam veteribus quibusdam teste Polluce illa spuria videbatur (Poll. VI 143. fr. 74 Bl.). Quod nescio an tibi placeat. At eadem est discrepantia inter artem rhetoricam et sophistae verborum usum. Legitur enim in illa ἀπαρασκευάστον, cum ipse sophistes ἀπαρασκευῶν scripserit (Ἀληθ. fr. 3). Neque sophista, sed orator Antiphon dicendi praecepta tradidisse fertur (Pl. Menex. 236a). Hunc igitur de novis vocabulis, quibus tum omnes fere scriptores excellere studebant, in arte rhetorica agere maxime de-
cuit, etiamsi ipse in suis orationibus huic mori minus indulsit.

Sed redeamus ad sophistam, qui Gorgiae exemplum secutus multis compositis vocabulis, quae διπλᾶ ὀνόματα Aristoteles (cf. Rhet. Γ 3) appellat, poeticum sermonis colorem auxit.

Fr. 49 ὀλυμπιονίκαι καὶ πυθιονίκαι vocabula significant victoriam Olympicam et Pythicam. Quodsi Pindarus utitur ὀλυμπιο-, πυθιο-
νίκης, ὀλυμπιό-, πυθιονίκος subst. et adiect., idem non utitur ὀλυμ-
πιονίκη similibusque, sed duobus verbis rem exponit, e. g. Isth. VII 4 Ἰσθμιάδος νίκας, Pyth. VII 13 πέντε μὲν Ἰσθμοῖ νίκαι, μία δ' ἐκπρεπῆς Διὸς Ὀλυμπιάς. Primum apud Bacchylidem IV 17 apparuit eadem forma, quam Antiphon usurpat: δύο τ' ὀλυμπιονίκας αἰεῖδειν. In prosa haec substantiva nusquam inveni nisi apud Heliod. Aeth. V 19 p. 199,8 (4,16 Bekk.), ubi legimus: τὴν μέλλουσαν πυθιονίχην. Graeci igitur neque victoriae Olympicae vel

pertinere videtur. Similiter Plato Theodorum Byzantium propter nimiam eius disponendi artem λογοδαίταλον appellat in Phaedr. 266e, cf. Arist. Rhet. Γ 13.

¹⁰⁵⁾ Art. script. p. 116.

¹⁰⁶⁾ l. c. p. 86.

¹⁰⁷⁾ Ant. Kstpr. p. 72 adn. 2.

Pythicae neque victoriae navalis (*Seesieg*) notionem in communi quidem sermone uno verbo composito exprimere solebant, etsi ναυμαχίαν, πεζομαχίαν (Her., Thuc.) frequentabant. Aliter de compositis Ὀλυμπιονίκης similibusque res se habet, quae in vulgari usu honoris nomina et quasi titulos fuisse ex Thuc. I 126,3 Κόλων τῇν Ἀθηναῖος ἀνὴρ Ὀλυμπιονίκης et Herod. VIII 47 apparet: ἀνὴρ τρίς πυθιονίκης Φάλλος. Huc pertinent nomina propria Πυθιονίκος, Ἴσθμόνικος, quarum femininae formae sunt Πυθ(ι)ονίκη, Ἴσθμονίκη, praecipue meretricum nomina (cf. Bechtel, D. att. Frauennamen p. 53). Ceterum Ὀλυμπιονίκη pro victoria Olympica audacter formatum est per analogiam vocis ἀκρόπολις (cf. Brugmann, Gr. Gr. p. 143). Nam si primum substantivi compositi membrum est adiectivum, mutari solet alterum membrum, si est substantivum abstractum, cf. σφαγή: νεοσφαγία, λόγος: σεμνολογία etc. Nonnumquam mutatur, etiamsi non est abstractum, cf. μήνη: νεομηνία, τάφος: κενotáφιον.

Rarum est Ἀληθ. fr. 41 βιομήχανοι Arist. H. A. 9,15. — Fr. 15 ἔμβιος, quo Theophrastus utitur.

Π. ὁμον. fr. 48 θεοιδέστατον· θεοῦ ἰδέαν ἔχον. Doricam formam σειδῆς in Alcmanis Parthenio (v. 71) monstravit Wilamowitzius.

Π. ὁμον. fr. 51 ὀλιγοχρόνιος Mimn. fr. 5 Cr., Democr. fr. 285, Herod. I 38, An. Iambl. 2,7, Plat. Phaedr. 87c.

Fr. 60 ἐναρώω nusquam alibi inveni. Eandem serendi notionem habet ἀρώω Pl. Phaedr. 276b, qua de re Heindorfius ad l. c.

Fr. 61 ἐξανδροῦσθαι rarum Herod. II 64, Ar. Equ. 1241, Eur. Phoen. 32, saepius ἀνδροῦσθαι Herod., Hippocr., Eur., Pl., Arist.

Fr. 54 ἀχαριστεῖν· ἀντὶ τοῦ μὴ χαρίζεσθαι Harpocr. adnotavit, quod ab oratorum usu recedit, sed legitur eodem sensu ap. Plat. et Arist. Cf. Bekk. Anecd. p. 218,9.

Composita cum εὖ- apud omnes fere illius aetatis scriptores vigent. Sed nulla fere habet Ant. Rh. Postea maxime Aristoteles iis usus est.

Fr. 51 εὐκατηγόρητος: solus Thuc. VI 77. — Fr. 70 εὐήνιος Hippocr., Plato. — Fr. 74 (Πολιτ.) εὐσύμβολος pro εὖ συμβάλλων. — Cf. Gorg. fr. 6 εὐόργητος Thuc. I 122¹⁰⁸), Gorg. Hel. 14 εὐμετά-

¹⁰⁸) Omisit hoc et εὐκατηγόρητος Wolcott l. c.

βολος Xen., Pl., Arist. — An. Iambl. 7,5 εὔπιστος, εὐπροσδόκητος. Quorum εὐκατηγόρητος, εὐόργητος, εὐπροσδόκητος sunt adiectiva verbalia, quibus luxuriantur tragg., com., Thuc. Cf. Kaibel l. c. p. 99. 235. Wilam. ad Herc. v. 290.

Ex ambiguis fragmentis magis sophistae quam oratori Ant. cum alia tum haec vocabula composita videntur convenire: fr. 89 δυσάνιος Crit. fr. 42, Hippocr., Arist., Menand. — Fr. 95 μεθέορτοι ἡμέραι. — Fr. 105 δοκησίσοφος Ar. Pax 44. — Fr. 113 πολιτοκοπεῖν com., Pl.

Nonnulla rara verba magisque poetica digna videntur, quae commemorentur. Fr. 58 δειμαίνω poet., Herod., Plato.

Fr. 54 περιαλγεῖν Thuc. IV 14, cf. περιαλγής Pl. Rep. 462b.

Fr. 54 ἀπολοφύρεσθαι Thuc., Andoc., Xen.

Multis usitatis vocabulis novam significationem Antiphon subiecit.

Fr. 49 ἐκπομπή significat emissionem apud Thuc. III 51 ληστῶν, Pl. Leg. 740e ἀποικιῶν. Divortii notionem nisi apud Ant. non invenimus. Sed verbo ἐκέμπειν pro „mittere uxorem“ usi sunt Herod., Lys., Dem.

Fr. 65 ἀνδρεία· ἡ τῶν ἀνδρῶν ἡλικία.

Fr. 68 αὐλιζόμενοι· ἀντὶ τοῦ κοιμώμενοι.

Ἀληθ. fr. 11 δεήσεις· ἀντὶ τοῦ ἐνδεείας.

Fr. 20 ἐπαλλάξεις· ἀντὶ τοῦ συναλλαγὰς ἢ μίξεις.

Fr. 23 διάστασις· ἀντὶ τοῦ διακοσμήσεως τῶν ὄλων.

Eidem voci quattuor notiones subiecit: fr. 24 τῇ διαθέσει ἐχρήσατο 1) ἐπὶ γνώμης ἢ διανοίας 2) ἐπὶ τοῦ διαθεῖναι λόγον τουτέστιν ἐπὶ τοῦ ἐξαγγεῖλαι τι 3) Ἀληθ. β: ἐπὶ τῆς διακοσμήσεως 4) Π. ὁμον. fr. 63 ἀντὶ τοῦ διοίκεσις, cf. Ἀληθ. ᾱ fr. 14 διαθέσθαι ἐπὶ τοῦ διοικῆσαι.

Fr. 43 τὸν ἄβιον Ἀ. ἐπὶ τοῦ πολὺν βίον κεκτημένου ἔταξεν, ὡς Ὅμηρος ἄξυλον ὄλγην λέγει τὴν πολύξυλον (Il. XI 155). Plato hac voce utitur pro ἀβίωτος Leg. 873c, cf. Bekk. Anecd. p. 323.

Praeterea cf. Ἀληθ. fr. 16. 19.

Metaphoris Antiphon dithyrambicorum granditatem similiter atque Gorgias adaequare studet.

Fr. 49 ἐξοίχεται τὸ νεοτήσιον σκίρτημα ἐκ τῆς γνώμης quainquam

nobis bene dictum videtur, tamen Graecis in prosa non est ferenda metaphora διὰ τὸ σεμνὸν ἄγαν καὶ τραγικόν (Arist. Rhet. Γ 3). Sed Antiphontis aetate nihil magis expetebant quam eum ipsum sermonem dithyrambicum, quem Aristoteles vituperat. τὸ νεοτήσιον σκίρτημα imitatus est Clem. Alex. de div. serv. c. 8.

Fr. 49 λύπας ἄγεσθαι dicit metaphorice respiciens uxorem quae ducitur.

Fr. 60 ὅταν τις τὴν παιδείουσιν γενναίαν ἐναρόσῃ, ζῇ τοῦτο καὶ θάλλει κτλ.

Fr. 69 βαλβίς· ἡ ἀρχή, cf. Ar. Vesp. 548 εὐθύς ἀπὸ βαλβίδων . . ἀποδείξω.

Fr. 70 εὐήνιος· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ἵππων. Eodem vocabulo metaphorice utitur Pl. Leg. 730b, 880a.

Tum metonymiam adhibet: Ἀληθ. fr. 17 Ἀφροδίτης· ἀντὶ τῶν ἀφροδισίων.

Omittere solet Ant. copulas ἐστίν et εἰσίν, qua re oratio sublimior fit, sed etiam asperior, cf. fr. 49. 51. 55. 57. 61. 64. Hoc gnomici sermonis, cf. Heracliti et Democriti sententias.

Plurali numero Ant. poetarum more pro singulari utitur. Exempla afferam ex fr. 49, quod magnificentia verborum et poetico colore ceteris antecellit:

γάμοι nuptiae, pluralis poeticus raro legitur ap. Platonem (Leg. 784d. Rep. 383a). Singulari tantum uno loco excepto (Σ 491) Homerum uti et Hesiodum, saepius plur. quam singul. Aesch. et Pind., pluralem singulari longe praeferre Soph. et Eur. docet K. Witteus, Singular und Plural. Lpz. 1907.

μεγάλων πόνων καὶ ἰδρώτων εἰς ἀνάγκας, plur. ἰδρῶτες (*Ströme von Schweiß*) in prosa inusitatus, cf. Xen. Cyr. VIII 8,8 διὰ πόνων καὶ ἰδρῶτος, sed poetice Pl. Phaedr. 239c πόνων μὲν ἀνδρείων καὶ ἰδρώτων ξηρῶν ἄπειρον, ubi Socrates (238d): τὰ νῦν γὰρ οὐκέτι πόρρω διθυράμβων φθέγγομαι.

φιλότητας (*Liebesfreuden*), plurali huius vocabuli Pindarus utitur Pyth. IX 40, Nem. VIII 1. Nimirum Ant. pluralia φιλότητας, ἰδρώτων adhibet, ut res maioris momenti esse videatur, cf. ὕδατα, αἷματα, nam ἐσθ' ὅπου προσπίπτει τὰ πληθυντικὰ μεγαλορρημονέστερα καὶ αὐτῷ δοξοκοποῦντα τῷ ὄχλῳ τοῦ ἀριθμοῦ (Περὶ ὕψους

XXIII). Sed aliter de aliorum vocabulorum plurali poetico res se habet, e. g. γάμοι, δώματα, τόξα, ἄρματα. Cf. Maaß, Arch. f. lat. Lexicogr. XII, 481sq. Ab hoc autem secernendus generalis quem vocant pluralis, sed similis est illi (ἰδρωτες, αἵματα). Nam in utrumque Aristotelis illud cadere mihi videtur¹⁰⁹): εἰς ὄγκον τῆς λέξεως συμβάλλεται . . . τὸ ἐν πολλὰ ποιεῖν, ὅπερ οἱ ποιηταὶ ποιῶσιν (Rhet. Γ 6). τοὺς φίλους plur. generalem ad uxorem referri licet, cf. Aesch. Ag. 1236 Ἄρη φίλοις πνέουσιν de marito, Soph. O. R. 366 σὺν τοῖς φιλάτοις i. e. τῇ μητρί, cf. 1184 ξὺν οἷς, 1359 ὧν ἔφυν ἅπο de sola matre.

Etiam si singularem quoque, cum generaliter loquitur, dicere potest, pluralem praefert, cf. χαλεπαὶ μὲν ἐκπομπαί.

Nomina verbalia nonnumquam ponit pro verbis: ὡς ἐλάχιστα γὰρ ἐν σεμνότητι δεῖ χρῆσθαι τοῖς ῥήμασιν, ὥσπερ ὁ Θουκυδίδης (Hermog. Π. ἰδεῶν. Sp. p. 292). *Im Substantivum liegt das Regelmäßige, Dauernde, im Verbum nur der einmalige Vorgang* (Diels, Berl. Sitz. Ber. 1901 p. 191sq.).

Fr. 49 χαλεπαὶ μὲν ἐκπομπαὶ pro χαλεπὸν μὲν ἐκπέμπειν.

ὕπερ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἐς τὴν ξυλλογὴν dicere maluit quam ὕπερ τοῦ συλλέγεσθαι τὸν καθ' ἡμ. βίον (cf. Pl. Leg. 936b), ut mos est Gorgiae, Ant. Rh., Thuc. (cf. Wolcott l. c. p. 116sq. 143) nominibus pro verbis uti. Qua in re scriptores saeculi quinti principem huius consuetudinis auctorem Heraclitum secutos esse Dielesius demonstravit (l. c.). *In diesem allmählichen Vordringen der substantivischen statt der verbalen Wendung unterscheidet sich die Prosa von der Poesie . . . . Das Verbum bezeichnet den Vorgang . . im Allgemeinen, das Substantivum fixirt die typischen Zustände, jenes wird concret, das Substantivum abstract angeschaut.* — Satis videtur dicere ὕπερ τοῦ καθ' ἡμ. βίου. Quare delent ἐς τ. ξυλλογὴν Meinekius et Sauppius^{109a}). Sed eandem loquendi abundantiam Aristoteles in Alcidasante vituperat, qui e. g. non εἰς Ἴσθμια, sed εἰς τὰ τῶν Ἴσθμίων πανήγυριν dicat, quod frigidum sit et poeticum (Rhet. Γ 3).

¹⁰⁹) Aliter Maassius l. c. p. 492 sq. 498.

^{109a}) Hoc probat Wilamowitzius, qui ipse quoque haesit in praepositionum nude propositarum inaequalitate. V. p. 64 adn. 120a.

Maxime Antiphontis oratio synonymis abundat, qua in re Gorgiam imitatur, cf. Hel. 10. 11. 17. 19. Eodem verborum tumore Hippias delectatur in Pl. Prot. 337c. sqq.¹¹⁰).

Fr. 49 δαίμονος . . . πότμου. — φρονούντας . . . πνέοντας. — ὀλυμπιονῖκαι καὶ πυθιονῖκαι.

Fr. 50 περιττόν . . . μέγα . . . σεμνόν. — σμικρά . . . ἀσθενῆ . . . ὀλιγοχρόνια.

Fr. 53 ἐργαζόμενοι καὶ φειδόμενοι καὶ ταλαιπωροῦντες καὶ προστιθέντες cum chiasmo. — ἀφαιροῦντες . . . καὶ χρώμενοι.

Fr. 56 θρασύνεται καὶ τῷ θέλειν ἐπείγει.

Fr. 58 κρατεῖν . . . καὶ νικᾶν.

Fr. 59 τῶν αἰσχυρῶν ἢ τῶν κακῶν μήτε ἐπεθύμησε μήτε ᾔψατο.

Fr. 60 ζῇ . . . καὶ θάλλει.

Hoc Philostratus notavit Antiphontis de concordia orationem verbis abundare lateque se fundere: καὶ τὰ ἀποτάδην ἐρμηνευόμενα παραπλήσια τῶν πεδίων τοῖς λείας (V. Soph. I 15,4. Vorsok. II² 1 p. 597).

Si Blassius Gorgiae figuras apud Antiphontem vix aut omnino non inveniri dicit¹¹¹), paulo aliter rem se habere ex his intelleges:

fr. 49 δοκοῦντα ἡδονὰς κτᾶσθαι λύπας ἄγεσθαι¹¹²). Hoc loco ad unam omnes adhibentur figurae: ἀντίθεσις, παρίσωσις, παρομοίωσις. Sed quamvis his luminibus, ut opinor, Ant. orationem illustrare studuerit, tamen Gorgiae perfectissima illa artificia non aequavit. Nam aut deest ἀντίθεσις, cum adsunt reliquae figurae, aut adest illa, cum abest παρομοίωσις. Exemplam afferam:

fr. 54 χρημάτων πλοῦτον παρασχών,

τοῦ φρονεῖν <δὲ> πένητα ποιήσας.

Fr. 58 ἐν μὲν τῷ γεγεννησθαι οὐκ ἔνεστιν,

ἐν δὲ τῷ μέλλειν ἐνδέχεται <τὸ καὶ μὴ> γενέσθαι.

¹¹⁰) cf. Norden l. c. p. 72. De synonymorum frequentatione apud Xenophontem aliosque cf. Schacht, De Xenophontis studiis rhetoricis (Diss. Berol. 1890) p. 14 sqq.

¹¹¹) A. B. p. 112.

¹¹²) Tempus infinitivi ἄγεσθαι pugnare videtur cum κερτῆσθαι, sed defenditur et symmetria et ipsa sententia. Etenim difficile est retinere possessionem ei qui, cum sibi videatur voluptates parere, aerumnas ducat.

ἀ δ' ἐδόκουν τοῖς πέλας ποιήσιν,
παθόντες ταῦτα ἀνεφάνησαν αὐτοί.

In hoc est chiasmus, quem saepius adhibuit Gorgiam secutus, cuius Hel. 3. 5 conferas¹¹³⁾).

Fr. 64 θῶπας πλούτου καὶ τύχης κόλακας.

Fr. 49 αἱ γὰρ ἡδοναὶ οὐκ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐμπορεύονται,
ἀλλ' ἀκολουθοῦσιν αὐταῖς λῦπαι καὶ πόνοι.

Ὅμοιοτέλευτα et πᾶρισα haec sunt notanda:

fr. 54 μὴ φροντίζειν, ἀλλὰ νομίζειν, cf. Gorg. Hel. 9 καὶ δεῖξαι
καὶ δόξαι . . . καὶ νομίζω καὶ ὀνομάζω.

Fr. 49 ἴσα φρονούντας ἴσα πνέοντας
ἀξιῶσαντα καὶ ἀξιωθέντα.

Sic eadem verba activo et passivo sensu ludendi causa componere Gorgiam eiusque imitatores delectat, cf. Hel. 12 ὁ μὲν οὖν πείσας ὡς ἀναγκάσας ἀδικεῖ, ἡ δὲ πεισθεῖσα ὡς ἀναγκασθεῖσα κτλ. 16 ἐταράχθη καὶ ἐτάραξεν. Agathon in Pl. Symp. 196 b οὐτ' ἀδικεῖ οὐτ' ἀδικεῖται οὔτε ὑπὸ θεοῦ οὔτε θεόν.

Contraria, quibus maxime illius aetatis scriptores gaudent, ne apud Antiphonem quidem desunt.

Fr. 56 ἀποῦσι καὶ μέλλουσι—παρῇ, fr. 58 τὸ γεγεννησθαι—τῷ μέλλειν, cf. Gorg. Hel. 11. — Fr. 56 γλώττη—ἔργον, cf. Gorg. Hel. 1. 7 λόγον—ἔργον. Thuc. e. g. II 40, 1. 41, 2 (cf. Blass l. c. p. 218). Antisth. Ai. 1. 7. 8. — Fr. 58 ὀράσκειν—πείσασθαι, cf. Gorg. Hel. 7.

Nonnumquam deest ἀντίθεσις, quam Gorgias plerumque exhibet, etiamsi verba acervat, ut dialecticae est peritus. Haec inter eos differentia elucebit, si contuleris Ant. fr. 53 ἐργαζόμενοι καὶ φειδόμενοι καὶ τάλαιπωροῦντες καὶ προστιθέντες cum Gorg. fr. 6 καὶ λέγειν καὶ σιγᾶν καὶ ποιεῖν καὶ ἔαν . . . γνώμην καὶ ῥώμην, τὴν μὲν βουλευόντες, τὴν δ' ἀποτελοῦντες.

Parechesis eiusdem vocis adhibetur in fr. 54 ἀνὴρ ἄνδρα. Eundem poetarum usum adeo sequitur Gorgias, ut ne hyperbata quidem vereatur, cf. Hel. 17. 18, item Agathon in Pl. Conv. 196 c, Thuc. IV 61, 2. 8.

Homonymorum paronomasia ludit in fr. 61 ἀπὸ τῆς ἀρχῆς

¹¹³⁾ cf. Blass A. B. p. 68.

εἴθιζον τοὺς παῖδας ἄρχεσθαι. Cf. Arist. Rhet. Γ 2 τῶν δ' ὀνομάτων τῷ μὲν σοφιστῇ ὁμωνυμίαι χρήσιμοι (παρὰ ταύτας γὰρ κακουργεῖ).

Non mirum est Antiphontem, cum a cotidiano sermone abhorreat, naturalem verborum ordinem saepe commutare, sive figuras respiciat, ut in fr. 58 δειμαίνει, μὴ ἂ θέλει ποιῆσαι, ἁμαρτῶν τούτων, ἂ μὴ θέλει ἀπενέγκηται pro μὴ ἁμαρτῶν τούτων, ἂ θέλει ποιῆσαι, ἀπενέγκηται ἂ μὴ θέλει, sive singulorum verborum vi ac ponderi collocationem accomodet, ut in fr. 49 ἄθλα, δελέατα ἂ ὁ θεὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις, μεγάλων πόνων καὶ ἰδρώτων εἰς ἀνάγκας καθιστᾷσιν (de loco pron. relat. cf. Wilam. ad Herc. 457), sive numeros sequatur: ὑπὲρ τε τοῦ βίου τῆς συλλογῆς, qua de re infra dicemus. Similiter Gorgias hyperbatis ludit, cf. Hel. 12 λόγος γὰρ ψυχὴν ὁ πείσας, ἦν ἔπεισεν, ἠνάγκασε (cf. Blass l. c. p. 71).

Oratorum more Ant. eos qui legunt interrogationibus excitat, ut in fr. 49 τί cum anaphora adhibet: τί γὰρ ᾗδιον . . . τί δὲ γλυκύτερον, supra τί χρή κτλ., infra τί οὖν κτλ. οὐκ οὖν κτλ. Thucydides rarissime interrogationibus utitur, saepe Xenophon et oratores Gorg., Ant. Rh. (cf. Blass A. B. p. 145. 220).

Cum de summa re agitur, oratio ascendit ad sublimitatem tragoediae, ut in fr. 49: αὕτη ἡ ἡμέρα, αὕτη ἡ νύξ καινοῦ δαίμονος ἄρχει¹¹⁴), καινοῦ πότμου. Habes ἀσύνδετα, ἐπανάληψιν, ποιητικὰ ὀνόματα. Item ἴσα φρονούντας ἴσα πνέοντας. More tragicorum scriptor, ut maiorem rei vim tribuat, verba aut eadem repetit aut propinqua et synonyma. Cf. Soph. O. R. 1193 τὸν σὸν τοι παράδειγμ' ἔχων, τὸν σὸν δαίμονα, τὸν σὸν. Similis est anaphora, qua Thuc. atque etiam Gorgias rarissime, Ant. orator saepius utitur (cf. Blass l. c. p. 68. 144. 220): fr. 49 χαλεπαὶ μὲν—χαλεπὸν δέ. Tres sunt in eodem fr. 49 anaphorae interiectionis sive adhortationis φέρε δῆ, unde cognoscas, quanto cum strepitu, ut ita dicam, homo ad rem accedat. Sane multa iam ex fr. 49 attulimus, alia accedent exempla orationis non tam gravis et sinceræ quam tumidae et fucatae, quam Hermogenes in Antiphonte notavit. φέρε δῆ

¹¹⁴) Salmasius ἄρχει mutavit in ἀρχή. Male. Nam ἄρχει est bene dictum, cf. Thuc. II 12 ἥδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἑλλήσι μεγάλων κακῶν ἀρᾷ, similiter Xen. Hell. II 2,13.

utuntur Herod., Gorg., Auctor Reip. Athen., Ar., Pl., non utuntur Thuc., Ant. Rh.; φέρε saepius tragg.

Maxime notabilis in Antiphontis dictione est iteratio verborum. Notum est antiquos scriptores incuria quadam et simplicitate verba iterasse, id quod posteriores inde ab Isocrate fugiebant. Sed interest inter eam verborum iterationem, quae tantum ad continuandam orationem pertineat, et eam, qua vis quaedam verbis iteratis accedat¹¹³⁾. Hanc enim etiam recentiorum oratorum nonnulli adhibebant, ut Demosthenes, e. g. de cor. 13 οὐ γὰρ . . . δύναιται διώκειν δι' ἐμέ, ἐμὲ δὲ . . . οὐκ ἂν ἐγράψατο, quam figuram ἐπαναστροφὴν appellant. Pathetica est talis iteratio, qualem in Aeschine Demosthenes notat de cor. 35: οὐ γὰρ τὰ ῥήματα τὰς οἰκειότητος ἔφη βεβαιοῦν, μάλα σεμνῶς ὀνομάζων, ἀλλὰ τὸ ταῦτά συμφέρειν. συμφέρειν δὲ Φιλίππῳ κτλ. — Illius autem antiquorum simplicitatis exempla maxime in fabularum narrationibus inveniuntur, ut in Pherecydis fr. 1 (Vorsok.² II 1 p. 507): . . . καὶ Χθονίῃ. Χθονίῃ δὲ κτλ. fr. 2 ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐξετέλεσαν πάντα . . . καὶ τᾶλλα, ὅσα δεῖ πάντα, ἐπεὶ δὴ πάντα ἐτοῖμα γίγνεται κτλ. Ter in hoc fragmento repetitur πάντα et ποιεῖν, quater γίγνεσθαι. — Praeterea apud Herod. I 24 . . . αἰεῖσαι. αἰέσας δὲ κτλ., cf. I 8. 12. — Accurate diligenterque, ne quid male intellegatur, in litteris publicis eadem formulae iterantur, cf. Thuc. V 23. — Similiter philosophi verba repetere solent, ut sententiam quam clarissime explanent ac demonstrent, ut Melissus in fr. 2 ὅτε τοίνυν οὐκ ἐγένετο, ἔστι τε καὶ αἰεὶ ἦν καὶ αἰεὶ ἔσται, καὶ ἀρχὴν οὐκ ἔχει οὐδὲ τελευτὴν . . . εἰ μὲν γὰρ ἐγένετο, ἀρχὴν ἂν εἶχεν . . . καὶ τελευτὴν . . . εἰ δὲ μὴδὲ ἤρξατο μὴτε ἐτελεύτησεν αἰεὶ τε ἦν καὶ αἰεὶ ἔσται, οὐκ ἔχει ἀρχὴν οὐδὲ τελευτὴν. — Anaxagoras in fr. 12: μέμεικται οὐδενὶ χρήματι, ἀλλὰ μόνος ἐφ' ἑαυτοῦ ἐστίν. εἰ μὴ γὰρ ἐφ' ἑαυτοῦ ἦν, ἀλλὰ τῷ ἐμέμεικτο ἄλλῳ κτλ.¹¹⁶⁾. In fr. 9 quater occurrit ταχύτης, fr. 13 quater κινεῖν, ter διακρίνεσθαι etc. Neque aliter Antiphon verbum repetere solet, etiamsi idem antecessit, ita ut inter se sint continua: fr. 58 ὅστις δὲ . . . δειμαίνει . . . σωφρονέστερος. ἐν ᾧ γὰρ δειμαίνει, μέλλει. ἐν ᾧ δὲ μέλλει κτλ. . . ἐλπίδες

¹¹³⁾ cf. Lehrs, Arist. ² p. 470.

¹¹⁶⁾ cf. Diels, Parmenides p. 23.

δ οὐ πανταχοῦ ἀγαθόν· πολλοὺς γὰρ τοιαῦται ἐλπίζες κτλ. — Fr. 53 . . . προστιθέντες ἡδοναίαις οἷα δὴ τις ἂν εἰκάσειεν ἡδεσθαι. ἀφαιρούμενοι δὲ . . . ἀλγοῦσιν . . . ὥσπερ . . . ἀφαιρούμενοι. — Fr. 49 μὴ τὰ παλιόκοτα λέγωμεν, λεγέσθω κτλ. (Qua consuetudine Antiphontis neglecta Blassius scripsit γενέσθω pro λεγέσθω. — Sed cave credas eandem in hoc sophista esse illam sermonis antiquitatem. Id ipsum enim, quod illi quidem naturali quadam incuria admiserant, huius aetatis scriptores in artem atque lusum verterunt. Quorum princeps ipse est Gorgias, cf. fr. 6 τί γὰρ ἀπὸ τῶν ἀνδράσι τοῦτοις ὧν θεῖ ἀνδράσι προσεῖναι; τί δὲ καὶ προσῆν ὧν οὐ θεῖ προσεῖναι; εἰπεῖν δυνάμην ἃ βούλομαι, βουλοίμην δ' ἃ θεῖ κτλ. — Palam. 5 ὅτι μὲν οὖν οὐ σαφῶς εἰδὼς ὁ κατηγοροῦν κατηγορεῖ μου, σαφῶς οἶδα· σύνοῦδα γὰρ ἑμαυτῷ σαφῶς κτλ. — Eodem lusu maxime delectatur Agathon, cf. Pl. Conv. 194e . . . πρῶτον μὲν εἰπεῖν ὡς χρή με εἰπεῖν, ἔπειτα εἰπεῖν. 195c sq. quinquies deinceps ἀπαλός, bis ἀπαλότης. 196c κρατοῦντ' ἂν ὑπὸ Ἑρωτος, ὁ δὲ κρατοῦ· κρατῶν δέ κτλ. At Gorgias verborum iteratione membrorum symmetriam augere studet, quam Agathon parum respicit, cf. Gorg. fr. 6 . . . τῶν ἀδίκως δυστυχούντων . . . τῶν ἀδίκως εὐτυχούντων. Palam 1 . . . δικαίως ἀποθανεῖν . . . βιαίως ἀποθανεῖν. Similiter atque Gorgias, quamvis non eadem disserendi ac distinguendi subtilitate, qua ille contraria inter se opponit, ceteri huius saeculi oratores verborum iteratione utuntur, ut symmetriam quandam sive parallelismum, quem vocant, efficiant. Nec vero solum singula verba, sed etiam totas sententias repetere solent. Multa exstant exempla apud Ant. oratorem, Antisthenem, nulla fere apud Thucydidem brevitatis illum studiosissimum et Alcidebantem scriptorem ab antiquitate iam magis remotum (cf. Blass l. c. II 357 adn. 6). Cf. Ant. Rh. I 11 . . . ταῦτα μέγιστα τεκμήρια παρείχοντο, ὡς οὐκ ἔνοχοί εἰσι τῷ φόβῳ . . . ταῦτα τεκμήρια εἶναι ὡς εἰσιν ἔνοχοι τῷ φόβῳ. I 26 . . . βιαίως ἀπέθανε. πῶς γὰρ οὐ βιαίως ἀπέθανεν κτλ. V 5 οὗτ' ἔργῳ ἀμαρτάνοντα διὰ ῥήματα σωθῆναι, οὗτ' ἔργῳ ὁρθῶς πράξαντα διὰ ῥήματα ἀπολέσθαι. *Ein Späterer würde diese Wiederholung vermieden haben*¹¹⁷). damit die Symmetrie

¹¹⁷) Atqui Xenophon, ubi artis rhetoricae subsidiis utitur, ab hac severitate symmetriae orationem non relaxavit, id quod pluribus exemplis demonstravit Schachtius l. c. p. 30 sqq.

nicht allzu genau würde; für A. war gerade diese ein Grund nicht zu wechseln (Blass l. c. p. 144), cf. Antisth. Ai. 4. Od. 3. 9 etc. — Nescio an διπλασιολογίαν hanc verba iterandi artem Polus appellaverit in eo libro, cuius reliquas partes de γωμολογία et εἰκονολογία fuisse Plato tradit (Phaedr. 267 c, cf. Vorsok. 74A 26 p. 535 adn. ad v. 4). Etenim eadem tria ornamentorum genera ab illo Gorgiae discipulo tractata in Antiphontis sophistae fragmentis invenimus: sententias magnificas, metaphoras similitudinesque poeticas, verborum iterationem ac symmetriam, cui nemo magis videtur studuisse. Hoc Sauppium et Meinekium fugit, qui duplicata nonnullis locis deleverunt ut Cobetus et Obetiani similia Xenophontis.

Fr. 58a ὅστις τοῦ θυμοῦ ταῖς παραχρῆμα ἡδοναῖς ἐμφράσσει αὐτὸς ἑαυτὸν

b κρατεῖν τε καὶ νικᾶν ἡδυνήθη αὐτὸς ἑαυτόν.

a' ὅς δ' ἐθέλει χαρίσασθαι τῷ θυμῷ παραχρῆμα,

b' θέλει τὰ κακίῳ ἀντὶ τῶν ἀμεινόντων.

Fr. 60a ὅταν γὰρ τις πράγματός κ' ὅπουσιν τὴν ἀρχὴν ὀρθῶς ποιήσῃται,

b εἰκὸς καὶ τὴν τελευτὴν ὀρθῶς γίγνεσθαι.

c καὶ γὰρ τῇ γῇ οἶον ἂν τις τὸ σπέρμα ἐναρόσῃ,

d τοιαῦτα καὶ τὰ ἔκφορα δεῖ προσδοκᾶν.

c' καὶ ἐν νέῳ σώματι ὅταν τις τὴν παίδευσιν γενναίαν ἐναρόσῃ,

d' ζῇ τοῦτο καὶ θάλλει διὰ παντὸς τοῦ βίου κτλ.

Saepe eandem rem per affirmationem et negationem effert, quem usum maxime apud poetas (Hom., tragg.)¹¹⁸⁾ et vetustiores scriptores (Herod., Gorg. (cf. Pl. Gorg. 452e), Ant. Rh., Thuc.) invenimus. (Cf. Kuehner-Gerth l. c. II 2³, 586).

Fr. 53 τὸν παρόντα μὲν βίον οὐ ζῶσιν . . . ὡς ἕτερόν τινα βίον βιωσόμενοι, οὐ τὸν παρόντα.

Fr. 54 οὐ χαρισαμένῳ, ἀλλ' ἀχαριστήσαντι . . . αὐτῷ εἶναι καὶ μὴ ἀπολωλέναι.

Optime autem ex fr. 49 intellegi potest, quantopere Ant. symmetria sive parallelismo gaudeat.

¹¹⁸⁾ cf. Wilam. ad Herc. v. 842.

- A εἰ γὰρ τύχοι μὴ ἐπιτήδεια γενόμενα,
τί χρὴ τῇ συμφορᾷ χρῆσθαι;
a χαλεπαὶ μὲν ἐκπομπαί . . .
b χαλεπὸν δὲ κεκτῆσθαι¹¹⁹⁾ . . .
- A' φέρε δὴ, μὴ τὰ παλίγκοτα λέγωμεν,
λεγέσθω τὰ πάντων ἐπιτηδείοτατα.
a' τί γὰρ ἥδιον . . .
b' τί δὲ γλυκύτερον . . .
- B ἐν τῷ αὐτῷ . . . . . ἔνθα τὸ ἡδύ,
ἔνεστι πλησίον . . . . . καὶ τὸ λυπηρόν.
- B αἱ γὰρ ἡδοναὶ οὐκ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐμπορεύονται,
ἀλλ' ἀκολουθοῦσιν αὐταῖς λύπαι καὶ πόνοι.
- C ἐπεὶ καὶ ὀλυμπιονῖκαι . . .
ἐκ μεγάλων λυπημάτων ἐθέλουσι παραγίγνεσθαι.
- C' τιμαὶ γὰρ καὶ ἄθλα . . .
πόνων καὶ ἰδρώτων εἰς ἀνάγκας καθιστᾶσιν.
- D ἐγὼ γάρ, εἴ μοι γένοιτο σῶμα ἕτερον τοιοῦτον
(ἐπιμελὲς ὄν) οἷον ἐγὼ ἑμαυτῷ¹²⁰⁾,
οὐκ ἂν δυναίμην ζῆν,
οὕτως ἑμαυτῷ πολλὰ πράγματα παρέχων
ὑπὲρ τε τῆς ὑγείας τοῦ σώματος
ὑπὲρ τε τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἐς τὴν ξυλλογὴν^{120a)}
ὑπὲρ τε δόξης καὶ σωφροσύνης καὶ εὐκλείας¹²¹⁾.
- D' τί οὖν, εἴ μοι γένοιτο σῶμα ἕτερον τοιοῦτον,
ὃ γέ μοι οὕτως ἐπιμελὲς εἴη;
οὐκ οὖν ὁγλόν, ὅτι γυνή ἀνδρί, ἐὰν ἢ καταθυμία,

¹¹⁹⁾ (καὶ) ἐκτῆσθαι Dielesius.

¹²⁰⁾ ἑμαυτῷ neglexit Blassius, cum hunc locum in adn. crit. interpretaretur, delendum putat Wilamowitzius, quod in hunc versum ex sequente subrepperit. ἐπιμελὲς ὄν interposuit Dielesius partim propter symmetriam.

^{120a)} v. adn. 109a. Necessaria mihi videntur verba ἐς τὴν ξυλλογὴν propter sermonis symmetriam.

¹²¹⁾ καὶ τοῦ εὐ ἀκούειν deleuit Meinekios, quem secutus est Dielesius in I. edit., ἐς τὸ εὐ ἀκούειν coniecit in II. edit.; Wilamowitzius καὶ σωφροσύνης in maritum cadere, in virum unum non cadere, εὐκλείας et εὐ ἀκούειν idem esse arbitratus delet verba καὶ σωφροσύνης καὶ εὐκλείας inculcata ex posterioribus.

οὐδὲν ἐλάττους τὰς φιλότητας παρέχεται καὶ τὰς δόνας ἢ
αὐτὸς αὐτῷ

ὕπέρ τε τῆς ὑγείας δισσῶν σωμαίων

ὕπέρ τε τοῦ βίου τῆς ξυλλογῆς

ὕπέρ τε τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς εὐκλείας.

Nimirum scriptor parallelismum sententiarum adeo excoluit, ut quasi stropham antistropha excipiat¹²²⁾. Huc spectare puto Hermogenis de Antiphonte iudicium: καὶ ἐπιμελὴς δὲ κατὰ τὴν συνθήκην καὶ ταῖς παρισύσσει χαίρων. Sed quamquam magis minusve paria paribus adiunguntur, tamen nec membris distincta est verborum continuatio nec numerosa efficitur. Medium est igitur hoc orationis genus inter λέξιν εἰρημένην et Gorgiae sermonem artificiosum. Atque propius accedit ad poetarum dictionem quam ad Gorgiae artem enuntiata membris componendi atque conformandi. Profecto similis est Antiphontis oratio priscae aetatis statuæ, cuius sinistrae partes dexteris respondent, sed omnes fere inter se concinnitate et aequalitate carent. Quod si statuendum esse mihi videtur, ne miratus sis multis in rebus me iubere Democriti comparare elocutionem, quae quamvis absit ab Antiphontis tumore nimiaque granditate, tamen simili insignis est abundantia verborum et symmetria. Eadem adeo scatet numeris, ut paene versus nonnumquam efficiantur¹²³⁾. Sed hoc non est solius Democriti. Sophistae enim quidam in hoc genere maxime excellunt, quorum dithyrambicam dictionem Plato in Phaedro (137 a sqq.) imitatur¹²⁴⁾. Neque quisquam magis idoneus videtur Agathone, quem Antiphonti finitimum esse dicamus.

Nam uterque non solum poeticis verbis et sentiis sermonem amplificat, sed etiam numeris vel metris aures delectat. Ut Agathon, qui et ipse erat poeta, Amoris laudes hexametris cumulat, sic Antiphon rerum gravitate commotus numeris anapaesticis utitur: καινοῦ δαίμονος ἄρχει, καινοῦ πότους (fr. 49). Quos versus

¹²²⁾ De tragicorum usu verba eodem loco in antistropha repetendi cf. Kaibel l. c. p. 264.

¹²³⁾ cf. Birt in Natorp, Demokrits Ethika, p. 181 sqq.

¹²⁴⁾ cf. Norden l. c. p. 109 sq.

iam a Gaisfordio agnitos ex tragoedia quadam sumptos esse ne Nauckio credam vereor (cf. fr. trag. adesp. 456). Nam alia quoque in fragmentis Antiphontis metrorum vestigia inveniuntur, quae ad poetas referri nullo modo possunt. Anapaesticum numerum praebere οο — γὰρ ἀγὼν γάμος ἀνθρώπων Blassius vidit. At versum poetae non subesse apparet. Idem dicendum est de tetrametro cretico, qui Blassium fugit: καὶ γάμων καὶ γυναικὸς ἐπιθυμιάσῃ (fr. 49), de dimetro trochaico ἴσα φρονῶντας ἴσα πνέοντας, de enoplio fr. 57 νόσος δειλοῖσιν ἑορτή, quae poetae alicuius verba laudata esse Gomperzius censuit¹²⁵). In fr. 62 (sine lemmate post fr. 61 tradito) οἷος τις ἂν τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας συνῇ κτλ. trimetros iambicos inesse Spengelius suspicatus Menandro attribuit. At est hoc scriptoris Antiphontis. Alia numeri trochaici et iambici exempla attulit Toepferus¹²⁶): fr. 49 εἴ μοι γένοιτο σῶμα . . . οὐκ ἂν δυναίμην ζῆν . . . οὕτως ἐμαυτῷ πολλὰ πράγματα παρέχων . . . ὑπέρ τε τοῦ καθ' ἡμέραν βίου . . . καὶ τὸ πρόσωπον οὐκέτι ταῦτό (Adonii duo). — Fr. 59 οὐ γὰρ ἔσθ' οἷου κρατήσας αὐτὸς ἑαυτὸν κόσμιον παρέχεται, numeri trochaici. — Fr. 61 ἀναρχίας δ' οὐδὲν χάκιον ἀνθρώποις, trimeter claudus. Eodem modo Agathon orationem suam metris instruxit. Exempla attulit Nordenus¹²⁷): Pl. Conv. 196c πᾶς γὰρ ἐκὼν Ἐρωτι πᾶν ὑπηρετεῖ. 197c τοῖς ἄλλοις ἄλλων τοιούτων αἴτιος εἶναι hexametri dact. exitus. Addo hunc hexametri initium: 195a οὕτω δὲ τὸν Ἐρωτα καὶ ἡμᾶς . . . Uterque cum hoc modo metris utitur, vetustiorum scriptorum morem sequitur. Atque id ipsum, quod Nordenus de Heraclito et Herodoto dicit¹²⁸): *Wo der Autor hohen Schwung nimmt, läßt er metrischen Wortfall eintreten*, non minus ad quosdam Gorgiae aetatis scriptores pertinet. Nec vero dubium est, quin maxime inter sophistas magnifico et poetico sermone floruerit Antiphon.

Quae cum ita sint, ne de Antisthenis quidem declamationibus Radermacherum recte iudicasse puto¹²⁹), quod compluribus in Ulixē

¹²⁵) cf. Toepfer l. c. p. 39. \

¹²⁶) l. c. p. 40 sqq.

¹²⁷) l. c. p. 74.

¹²⁸) l. c. p. 45.

¹²⁹) Rh. M. XLVII (1892) p. 569 sqq.

et Aiace senariis sive numeris iambicis (cf. Ai. 5. Od. 9. 12) observatis utramque orationem ab homine nescio quo ex tragoediis quibusdam in prosam versam postea Antistheni perperam attributam esse sibi persuasit. De Antisthene enim auctore dubitari adeo non potest¹³⁰⁾, ut statuendum esse mihi videatur eum scriptorum illius saeculi more, praesertim cum tragoediae personas induceret, quarum dicendi rationem imitaretur, pedestrem orationem ad versuum altitudinem sustulisse, id quod postea inde ab Isocrate pro summo vitio habebatur, cf. Arist. Rhet. I' 8 ῥυθμὸν δεῖ ἔχειν τὸν λόγον, μέτρον δὲ μή· ποιήματα γὰρ ἔσται. Demetr. de eloc. 118 ψυχρὸν δὲ καὶ τὸ μέτρον τιθέναι συνεχῆ, καθάπερ τινές, καὶ μὴ κλεπτόμενα ὑπὸ τῆς συνεχείας.^{130a)} ποιήματα γὰρ ἄχειρον ψυχρὸν. Quae cum in alios tum in Antiphontem cadunt.

A granditate reliquorum fragmentorum paulum descendere re ipsa coactus est in fr. 54, ubi fabulam more Herodoti simpliciter narrat, quamquam ne in hac quidem narratione a figuris omnino abstinuit. Ut solent, initium facit narrandi, cum dicit: ἔστι δέ τις λόγος, ὡς . . ., cf. initium griphi popularis αἰνός τις ἔστιν, ὡς ἀνὴρ κτλ. Anth. lyr. XXX Cr.) Antiquae simplicitatis est ex ipsa narratione transire in orationem directam, cuius rei exempla attulit auctor libri Περὶ ὁψους XXVII¹³¹⁾. Idem est Antiphontis usus in fr. 54: ὁ δ' αὐτὸν ἐκέλευε μὴ φροντίζειν, ἀλλὰ νομίζειν αὐτῷ εἶναι . . . πάντως γὰρ οὐδ' ὅτε ᾗ σοι' κτλ.

In coniungendis autem sententiis omnia fragmenta eandem simplicitatem exhibent. Neque enim via ac ratione Antiphon procedit, sed rebus ipsis quasi amne fertur. Coniunctionibus δέ, καί, γάρ sententiae continuantur, cui rei maxime documento est fr. 58.

Quamquam igitur in his quidem fragmentis compositio plerumque simplex est et perspicua, tamen nonnumquam figu-

¹³⁰⁾ cf. Wilamowitz, De trag. Graec. fragmentis p. 19 sq. Ind. Schol. Goett. 1893. — Blass A. B. II 338.

^{130a)} Id ipsum statuendum esse puto de Antisthenis declamationum numeris iambicis, quamquam aliter iudicat Altweggius (p. 59), quem accuratius illos numeros sero cognovi enucleasse in libro Basiliensi *Iuvenes dum sumus* (Basel 1907) p. 52 sqq.

¹³¹⁾ cf. Norden l. c. p. 38.

rarum usu conturbatur, ut in fr. 58 loco, quem supra exposuimus (δειμαίνει, μὴ ἂ θέλει ποιῆσαι κτλ.), et in fr. 49, ubi cum de divortio agitur, verba adeo abrupte composita sunt, ut sensum vix intellegere possis. Nec vero recte iudicavit Jacobsius, quod dissolutionem sustulit καὶ post ἐκπομπαί interposito: χαλεπαὶ μὲν ἐκπομπαί, τοὺς φίλους ἐχθροὺς ποιῆσαι κτλ., neque Dielesius coniecturam δοκοῦν τε pro δοκοῦντα in altera editione retinuit: χαλεπὸν δὲ κεκτῆσθαι κτῆμα τοιοῦτον, δοκοῦντα ἡδονὰς κτᾶσθαι λύπας ἄγασθαι. Nam ipsa compositionis symmetria haec asyndeta quamvis dura in tuto collocata sunt. Sane exemplum hoc est eius vitii, quod Hermogenes in Antiphonte reprehendit: καὶ περιβάλλει δὲ χωρὶς εὐκρινείας, διὸ καὶ συγχεῖ τὸν λόγον καὶ ἔστιν ἀσαφὴς τὰ πολλά.

Omnino autem Hermogenis iudicium ad ea quadrat, quae de Antiphontis scribendi ratione ex ipsis fragmentis cognovimus. Opponit enim ille oratori Rhamnusio sophistam: ὁ δ' ἕτερος Ἀ., οὐπερ οἱ τῆς Ἀληθείας εἰσὶ λεγόμενοι λόγοι, πολιτικὸς μὲν ἥκιστα ἔστι, σεμνὸς δὲ καὶ ὑπέρογκος τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῷ δι' ἀποφάνσεων περαινεν τὸ πᾶν, ὃ δὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ λόγου ἐστὶ καὶ πρὸς μέγεθος ὁρῶντος, ὑψηλὸς δὲ τῇ λέξει καὶ τραχὺς, ὥστε καὶ μὴ πόρρω σκληρότης εἶναι. Cf. Philostr. V. Soph. I 15,4 (v. supra p. 25. 58). Iam nemo, qui haec comprobatur, eundem Antiphontem excerpta illa Iamblichi conscripsisse putabit. Auctorem enim illum nec humili nec nimis elato genere sermonis uti atque eleganter et perspicue loqui Toepferus accuratius exposuit¹³²⁾. Similitudo autem et vocabulorum et sententiarum, quae Blassium movit, nihil valet. Quis enim hoc in aequalibus fieri miretur? Profecto eadem est similitudo inter Thucydidem et Ant. sophistam. Neque Hermogenem hoc fugit¹³³⁾ et multa facile enumerari possunt, quae utriusque sermonis sunt communia. Sed imprudentis est ex hac re colligere Ant. sophistam Thucydidis praeceptorem fuisse¹³⁴⁾, etsi plura inter hos similia esse concedo¹³⁵⁾ quam inter Ant. oratorem et Thucydidem, quem Caecilius illius discipulum fuisse coniecit. Ac mihi quidem

¹³²⁾ l. c. p. 36 sqq.

¹³³⁾ de id. II 11,7 (Vorsok. 80 A 2 p. 588,4²).

¹³⁴⁾ cf. Buresch l. c. p. 87 sq.

¹³⁵⁾ cf. Hermog. l. c., Norden l. c. p. 97 adn. 1.

Wilamowitzius, etsi nunc sententiam mutavit¹³⁶⁾, recte iudicasse videtur, quod nullam fidem habuit Caecilii coniecturae¹³⁷⁾, quam sermonis quidem similitudine fulcire non licet. Nimirum si plura illius aetatis scripta nobis servata essent, etiam magis eluceret, quam male singulis attribuantur, quae saeculi sunt communia¹³⁸⁾.

Finitimam Antiphontis generi orationis Critiae elocutionem esse Hermogenes dicit, quamquam hunc magis perspicue pure sincereque scribere affirmat¹³⁹⁾. Hoc enim est, quod in Antiphonte propter verborum tumorem nimiamque granditatem maxime desiderat: οὐ μὲν γὰρ ἤθους γέ τι οὐδ' ἀληθινοῦ τύπου μέτεστι τῷ ἀνδρί, φαίην δ' ἂν ὡς οὐδὲ δεινότατος, πλὴν τῆς φαινομένης μέν, οὐ μὲν οὔσης γε ὡς ἀληθῆς. Quod quam recte iudicatum sit, nonne e verborum pompa, iterationibus, metaphoris intellexisti, quibus speciem quandam amplitudinis etiam exiguis rebus sophista imponit?

Qualis homo, talis ut aiunt oratio. Sane multiplex variusque est Antiphon, quippe qui et de physicis et de mathematicis et de humanis rebus, de moribus et de somniis copiose et ornate, nonnumquam etiam graviter et subtiliter scripserit. Sed pauca illius propria, multa ex aliis fontibus cum in libro Veritatis, quo Parmenidem et Empedoclem aliosque compilavit, tum in libro Περὶ ἁμολίας fluxisse manifestum est. Quis igitur non videt hoc tam splendidum pallium, quo sophista sollers et ingeniosus se ornavit, satis multis pannis aliunde sumptis mirabiliter esse consutum?

¹³⁶⁾ cf. Die griech. Literatur (Die Kultur der Gegenwart I 8) p. 61.

¹³⁷⁾ Herm. XII 335.

¹³⁸⁾ Hoc neglecto Bureschius in errorem incidit, cum Tetralogias sophistae attribuit, l. c. p. 133.

¹³⁹⁾ l. c. 9. 10 p. 414 sq. Sp.: ἔστι γὰρ καὶ οὗτος σεμνὸς μὲν παραπλησίως τῷ Ἀντιφῶντι καὶ διηρημένος πρὸς ὅγκον καὶ τὰ πολλὰ λέγων ἀποφατικῶς, καθαρώτερος δὲ τὴν λέξιν καὶ ὅτε περιβάλλοι, διευκρινῶν, ὥστ' εἶναι καὶ σαφὲς ἅμα τῷ μεγέθει καὶ εὐκρινεῖς κτλ. Philostr. V. soph. I 16 τὴν δὲ ἰδέαν τοῦ λόγου δογματίας ὁ K. καὶ πολυγνήμων σεμνολογῆσαι τε ἱκανώτατος οὐ τὴν διθυραμβώδη σεμνολογίαν, οὐδὲ καταφεύγουσαν ἐς τὰ ἐκ ποιητικῆς ὀνόματα (sicut Antiphon), ἀλλ' ἐκ κορυφαίων συγχευμένην καὶ κατὰ φύσιν ἔχουσαν κτλ. Cf. Wilam. Arist. u. Athen I 173 sq.

VITA.

Natus sum Carolus Fridericus Edgar Jacoby Berolini a. d. V. Kal. Febr. anni MDCCCLXXXIII patre Daniele Gymnasii Regio-urbani professore, matre Maria e gente Urech. Fidei addictus sum evangelicae. Gymnasium frequentavi Regiourbanum, quod tum floruit Ed. Wellmanni auspiciis. Vere anni MCMII maturitatis testimonium adeptus civibus Universitatis litterariae Berolinensis adscriptus sum, ut philologiae et archaeologiae studiis me dederem.

Scholas audiavi virorum doctissimorum Diels, Erman, Graef, Harsley, Hirschfeld, Kekule von Stradonitz, Ed. Meyer, Milan, E. Norden, Roethe, E. Schmidt, W. Schulze, Stumpf, Vahlen, Wentzel, von Wilamowitz-Moellendorff, Winnefeld.

Proseminarii philologi per sex semestria sodalis fui ordinarius atque exercitationibus institutus sum professorum Diels, Helm, Imelmann, Wentzel, von Wilamowitz-Moellendorff.

Ad exercitationes archaeologicas benigne me admiserunt professores Kekule von Stradonitz et Kalkmann, cuius praematuram mortem valde dolui.

Cum omnibus his viris optime de me meritis tum Dielesio, qui ut Antiphonti operam darem me adhortatus est, gratias ago quam possum maximas.

Examen philosophiae magna cum laude sustinui a. d. XII. Kal. Iunias anni MCMVIII.

WILKINSON

WILKINSON, JAMES H. (1844-1914).
Born 1844, in the town of Wilkes, N. H.
He was educated in the common schools of his native town, and at the Wilkes Academy, where he graduated in 1862.
He then studied law at the Wilkes Law School, and was admitted to the bar in 1865.
He practiced law in Wilkes for several years, and then moved to the town of Wilkes, where he continued to practice law until his death.
He was a member of the Wilkes Barre Association, and of the Wilkes Barre Chamber of Commerce.
He was also a member of the Wilkes Barre Historical Society, and of the Wilkes Barre Athletic Club.
He was a very successful lawyer, and was one of the leading lawyers of his time.
He was also a very successful businessman, and was one of the leading businessmen of his time.
He was a very successful politician, and was one of the leading politicians of his time.
He was a very successful writer, and was one of the leading writers of his time.
He was a very successful speaker, and was one of the leading speakers of his time.
He was a very successful leader, and was one of the leading leaders of his time.
He was a very successful man, and was one of the leading men of his time.

PA
3870
A13Z73

Jacoby, Edgar
De Antiphontis
sophistae

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
